

ØKRITISKE ANALYSER

Af Henrik Herløv Lund, økonom - cand. scient. Adm.

www.henrikherloevlund.dk, herloevlund@mail.dk

Rapport, 2. udgave 06. dec. 2025 ¹²

DEMOGRAFISK – OG ØKONOMISK STAGNATION TRUER I JAPAN - og i andre dele af verden, herunder muligvis Danmark!

Forlaget Alternativ, Engelstedsgade 54, 1. sal, 2100 København Ø.

Rapport nr. 89.

ISBN: 978-87-92807-84-7

EAN 9788792807847

¹) Resumeeet i denne rapport er bragt som økonomisk kommentar i dagbladet "Arbejderen" 23.09.25.

Link: <https://arbejderen.dk/blog/affolkning-og-lavvaekst-har-ramt-japan-paa-grund-af-konservativ-velfaerdsmodel/>

²) Rapporten kan downloades på forfatterens hjemmeside www.henrikherloevlund.dk på linket:

<https://henrikherloevlund.dk/wp-content/uploads/2025/12/DemografiskoekonomiskstagnationiJapan.pdf>

Copyright: Henrik Herløv Lund

Analysen kan kopieres mod udtrykkelig kildeangivelse.

Udgives som e – publikation og som trykt rapport.

ISBN: 978-87-92807-84-7

Analysen ud/gives i serien: Kritiske rapporter fra Forlaget Alternativ som nr. 75

EAN: 9788792807847

Bogen udgives som e-publikation, der kan downloades gratis fra forfatterens hjemmeside.

www.henrikherloevlund.dk under ” Artikler og rapporter ”

Direkte link: <https://henrikherloevlund.dk/wp-content/uploads/2025/12/DemografiskogoeconomiskstagnationiJapan.pdf>

Indholdsfortegnelse:

RESUME.....	8
1. Befolknings – og økonomisk stagnation i Japan.....	9
2. Japanske kvinders skisma: Børn eller udearbejde?	10
3. Konservativ velfærdsmodel og -politik årsag til japansk stagnation.....	11
4. Japan behøver en universel, omfordelende velfærdsstat.....	12
5. Udvikling i Japan et varsel for andre lande, herunder dele af (Syd)Europa.....	13
6. Danmarks også en ”rem af huden”?	13
GENEREL INDLEDNING.....	14
Analysens problemstilling.	15
Japan: Økonomisk mirakel gik i stå – og befolkningsfald gik igang.	15
Ond cirkel af demografi og lavvækst.....	16
Japan varsel om og forløber for befolknings – og økonomisk stagnation i andre lande.....	17
Tilgang og formål for undersøgelsen.....	17
Rapportens opbygning.....	18
Del I: Introduktion til økonomisk og befolkningsmæssig stagnation i Japan siden 90’ erne.	18
Del II: Årsager til og samspil mellem befolknings – og økonomisk stagnation.	18
Del III: Perspektiver for Japans videre økonomiske og befolkningsmæssige udvikling.	19
Del IV: Perspektiver i Japans udvikling for andre dele af Verden, herunder Danmark.	20
Del V: Afrunding.	20
Ændringer:	20
DEL I: ØKONOMISK OG BEFOLKNINGS STAGNATION I JAPAN SIDEN 1990.....	21
Indledning.....	22
Kapitel 1: Tabte årtier i Japans økonomi.	23
1.1. Japans ”økonomiske mirakel” efter krigen og frem til slutningen af 80’ erne.....	23
1.1.1. Mirakuløs økonomisk vækst 1955 til 1985.....	23

1.1.2. Bobleøkonomi og krise 1985 - 1991.....	24
1.2. Økonomisk krise og ”tabte årtier” 1993 - 2010.	26
1.2.1. ”Bobleøkonomiens” sammenbrud	26
1.2.2. To tabte årtier 1993 - 2010	28
1.3. 10’ erne frem til i dag: (Overvejende forgæves) forsøg på at stimulere og genoprette den økonomiske vækst.....	30
1.3.1. ”Stop and go” – politik I 90’ erne og 00’erne.	30
1.3.2. ”Abenomics”.....	31
Kapitel 2: Japans befolkningsstagnation 1990 til idag.	32
2.1. Fald i fertilitetsraten og i antal børnefødsler i Japan siden 80’ erne.....	32
2.1.1. Børnetallet er raslet ned.....	32
2.1.2. Baggrunden: Faldende fertilitetsrate.....	33
2.2. Voksende ældrebefolkning i Japan	34
2.2.1. Voksende antal ældre.....	34
2.2.2. Forskydning i befolkningssammensætningen.....	36
2.3. Faldende befolkningstal og faldende antal erhvervsaktive.	37
2.3.1. Faldende befolkningstal.....	37
2.3.2. Faldende antal og andel af erhvervsaktive.....	38
2.4. Voksende ”ældrebyrde”.	39
2.4.1. Befolkningspyramiden.....	39
2.4.2. Forsørgerbrøken vokser.....	40
DEL II: ÅRSAGER TIL OG SAMSPIL MELLEM ØKONOMISK OG BEFOLKNINGS STAGNATION I JAPAN.	42
Indledning.....	43
Kapitel 3: Årsager til befolkningsstagnationen, herunder samspillet fra økonomi til befolknings-stagnation.	45
3.1. Konservative virksomheder tvinger kvinder til at vælge mellem arbejde eller børn..	45
3.1.1. Mange arbejdsdage og arbejdstimer i Japans store koncerner.....	45
3.1.2. Kravene fra arbejdslivet tvinger kvinder til at vælge mellem udearbejde og børn.	47
3.2. Konservativ familierpolitik bidrager til dalende børnetal.....	48
3.2.1. Konservativ familiebaseret velfærdsmodel og -politik	48
3.2.2. Konsekvens af konservativ familierpolitik: Mangel på børnepasning og økonomisk aflastning af børnefamilier.....	50

3.3. Japanske mænds konservatisme også medvirkende til befolkningsstagnation.	53
3.3.1. Japanske mænds manglende deltagelse i hjemmearbejdet.	53
3.3.2. Kvinder vælger i stigende grad ægteskab – og dermed børn – fra.....	54

Kapitel 4: Årsager til den økonomiske stagnation i Japan, herunder samspillet fra demografien hertil. 56

4.1. Fald i arbejdsstyrke og befolkning i Japan har hæmmet vækst og øget gældsbyrde. .	56
4.1.1. Befolkningsstagnation har hæmmet væksten.	56
4.1.2. Også produktivitetsvækst er dalet afgørende.	57
4.1.3. Forværring af offentlige finanser.....	58
4.2. Befolkningsændringernes betydning for opsparing, deflation og forbrug.	61
4.2.1. Aldrende befolkning medfører høj (kontant) opsparing	61
4.2.2. Konsekvenser af vedvarende deflation for samfundsøkonomien.	63
4.3. Den konservative økonomiske politikens betydning for befolknings – og økonomisk stagnation.	65
4.3.1. Det liberal-demokratiske partis dominans.	65
4.3.2. LDP' s konservative politik har bremset familievenlige løsninger.....	67

DEL III: PERSPEKTIVER FOR DEN VIDERE ØKONOMISKE OG BEFOLKNINGSMÆSSIGE UDVIKLING I JAPAN. 69

Indledning.....	70
------------------------	-----------

Kapitel 5: Perspektiver for Japans videre demografiske og økonomiske udvikling. 71

5.1. Halvering af den japanske befolkning truer frem til 2100.	71
5.1.1. Japan på vej mod befolkningsimplosion.....	71
5.1.2. Fortsat demografisk nedtur vil øge forsørgerbrøken og velfærdsudgifter.....	73
5.1.3. Politiske konsekvenser: "Sølvdemokrati" og endnu mere konservativ velfærdspolitik.	74
5.2. Økonomiske perspektiver for Japan af fortsættelse af hidtidig udvikling.	75
5.2.1. Forsat lavvækst og deflation?	76
5.2.2. Voksende gab mellem stigende offentlige udgifter og faldende skatteindtægter og fortsat høj underskuds – og gældsrate.	77

Kapitel 6: Løsningselementer og strategier for den japanske stagnation. 79

6.1. Enkeltelementer til løsning af Japans stagnation.	79
6.1.1. Kvinders arbejdsmarkedsdeltagelse	79

6.1.2. Indvandring.....	81
6.1.3. Pensionsalder.....	82
6.2. Overordnede strategier til løsning af Japans stagnation.....	84
6.2.1. En neoliberalistisk strategi ("Abenomics").....	84
6.2.2. Japan behøver en universel og omfordelende velfærdsstat.....	86
6.3. Behov for en demokratisering.....	88

DEL IV: JAPAN - FORLØBER OG VARSEL FOR ANDRE DELE AF VERDEN OM DEMOGRAFISK OG ØKONOMISK STAGNATION?

..... **89**

Indledning.....	90
------------------------	-----------

7.1. Befolkningsmæssig nedtur og økonomiske udfordringer også på vej i andre dele af Asien.....	92
--	-----------

7.1.1. Demografisk stagnation også på vej i andre dele af Asien, navnlig (Syd)Østasien.....	92
---	----

7.1.2. Årsager til demografisk stagnation i Asien.....	95
--	----

7.1.3. Mulige økonomiske konsekvenser af demografisk stagnation i andre dele af Østasien.....	96
---	----

7.2. Befolkningsstagnation og økonomiske udfordringer også undervejs i Europa.....	97
---	-----------

7.2.1. "Japanske" demografiske udviklingstendenser også på spil i Europa, navnlig i Syd og Østeuropa.....	97
---	----

7.2.2. Årsager til demografisk nedtur i Syd – og Østeuropa.....	100
---	-----

7.2.3. Mulige økonomiske konsekvenser.....	101
--	-----

Kapitel 8: Den fremtidige befolkningsudvikling i Danmark: Også en "rem af huden" fra Japan?.....

103

8.1. Befolkningstallet i Danmark: Vil det stige eller falde?.....	103
--	------------

8.1.1. Officiel befolkningsfremskrivning: Befolkning vokser.....	103
--	-----

8.1.2. Krakas alternative fremskrivning af Danmarks befolkningstal til 2050.....	105
--	-----

8.1.3. Alternativ fremskrivning af Danmarks befolkningstal fra 2050 til 2125.....	106
---	-----

8.2. Årsager til og økonomiske aspekter af mulig dansk befolkningsnedgang.....	109
---	------------

8.2.1. Årsager til evt. faldende dansk befolkningstal.....	109
--	-----

8.2.2. Økonomiske aspekter af faldende dansk befolkningstal.....	114
--	-----

8.3. Hvad kan der gøres?	115
---------------------------------------	------------

DEL V: Afrunding.....

117

Kapitel 9: Konklusion og sammenfatning.....	118
--	------------

9.1. Sammenfatning.	118
9.1.1. Økonomisk og demografisk stagnation i Japan 1990 til idag – en oversigt.....	118
9.1.2. Årsager til og samspil mellem demografisk og økonomisk stagnation i Japan.	121
9.1.3. Fremtidige perspektiver for Japans demografiske og økonomiske udvikling.....	124
9.1.4. Japan varsel for andre verdensdele?	128
9.1.5. Her Danmark også en rem af huden?	130
9.2. Konklusion.	136
9.2.1. Fertilitets – og fødselskrise udspringer af familier - og navnlig kvinder - under pres.	137
9.2.2. Konservativ velfærdsmodel – og politik har bremset nødvendig familie – og ligestillingspolitik...138	
9.2.3. Fertilitetskrisen kan føre til befolknings – og økonomisk stagnation.....	138
9.2.4. Mulige løsninger.....	139

RESUME.

1. Befolknings – og økonomisk stagnation i Japan.

I 80'erne talte alle om et økonomisk mirakel i Japan, som på det tidspunkt var verdens andenstørste økonomi. Men i 90'erne gik miraklet i stå. Japan blev ramt af finansiel krise efterfulgt af 3 ”tabte årtier” med deflation, afmatning i forbruget og lavvækst. Forsøg på at bryde det økonomiske dødvande gennem ekspansiv økonomisk politik har kun ført til stigende statsunderskud – og gæld.

Men ikke nok hermed. For i 90'erne begyndte også en japansk befolkningsstagnation, hvor først fertilitet og børnetal faldt og i kølvandet herpå efterhånden også antallet af erhvervsaktive. Med stigende levealder er den japanske befolkning samtidig aldrende og skrumpende: I 2024 alene døde op mod en million flere end der blev født. ,

Fortsætter denne udvikling ser Japan ind i en affolkning med drastiske perspektiver for landet. Med nuværende tendens tegner Japans befolkning til henimod en halvering fra de nuværende 128 millioner til 60 - 70 millioner i år 2100.

Og befolkningsstagnation og økonomisk lavvækst har gensidigt forstærket hinanden i en ond cirkel. Lavvækst og deflation hænger sammen med vigende arbejdsstyrke, med japanernes opsparing (til pension og alderdom) og tilsvarende tilbageholdenhed med forbrug. Og lavvækst og voksende statsunderskud og - gæld på sin side har været de herskende konservative japanske politikeres begrundelse for ikke at iværksætte en familiepolitik, der kunne bryde det befolkningsmæssige dødvande.

2. Japanske kvinders skisma: Børn eller udearbejde?

Befolkningsstagnationen har ikke mindst sammenhæng til japanske virksomheders krav om mange og lange arbejdsdage med op til 10 - 12 timer dagligt. Og konservative ledelser har sammen med arbejdskraftmanglen fastholdt dette stærke greb om medarbejderne.

Så lange arbejdsdage er selvsagt uforenelige med at få børn, hvorfor der i Japan udvikledes sig en "virksomhedsorienteret" familiestruktur, hvor kvinderne gik hjemme og tog sig af husholdning og passet børn. Men siden 80'erne har tilslutningen til den traditionelle familiemodel med hjemmegående husmødre ændret sig blandt (yngre) japanske kvinder. De har i stigende grad ønsket selv at arbejde ude og dermed have økonomisk uafhængighed. Sat i dette dilemma mellem børn og udearbejde har yngre japanske kvinder i stigende grad valgt de tidligere "obligatoriske barsler" fra. Resultatet: Faldende fertilitet og faldende børnetal.

Også konservatismen hos japanske mænd og deres hermed følgende traditionelt manglende deltagelse i aktiviteterne hjemme har bidraget til kvindernes fravalg af børn og hjem. I Japan bruger kvinder i gennemsnit 7 gange så meget tid på husarbejdet som mænd. En undersøgelse i 2023 viste, at japanske ægtemænd dagligt i gennemsnit brugte 37 minutter på at gøre rent, lave mad og andre hjemlige opgaver, Og kun 15 minutter heraf med deres børn, mens kvinder i alt brugte 4 timer og 37 minutter på husarbejde og børn. Det gider mange yngre kvinder ikke mere.

3. Konservativ velfærdsmodel og -politik årsag til japansk stagnation.

En afgørende faktor for befolkningsstagnationen må endvidere søges i den konser-vatisme, som også præger den politiske elite i Japan (i det dominerende Liberal – Demokratiske parti).

I den japanske konservative velfærdsmodel har omsorg og social støtte traditionelt været familiens og virksomhedernes ansvar snarere end statens. Historisk har familien udgjort det primære sikkerhedsnet for borgerne, suppleret af virksomhederne, mens offentlig hjælp betragtes som sidste udvej. Familien forventes derfor at sørge for børn, ældre, syge og handicappede først.

Den fremherskende konservative velfærds politik i Japan har derfor længe ikke tilgodeset yngre japanske kvinders ønske om udearbejde og ligestilling på arbejdsmarkedet. Tværtimod har det dominerende Liberal-Demokratiske parti langt henad vejen favoriseret den patriarkalske, ”virksomhedsorienterede” familiestruktur med en mandlig forsørger og hjemmegående husmor, blandt andet gennem skattesystemet, hvor manden får et rundhåndet skattefradrag for hjemmegående ægtefælle og for børn. Det kan derfor ofte ikke økonomisk betale sig for kernefamilier med børn, at både faderen og moderen er udearbejdende, hvis kvindens jobmulighed er deltid og/eller lavere lønnet.

Den konservative velfærds politiks hårdnakkede fastholdelse af familien som ramme om børneopfostring har endvidere betydet, at man langt hen ad vejen ikke har prioriteret aflastning af kvindernes opgaver med børnepasning gennem oprettelse af daginstitutioner. Der har derfor igennem en årrække været betydelig mangel på daginstitutioner for børn og mange børn på venteliste. Først i de senere år er der gjort en øget indsats på dette område.

Tilmed er det i Japan dyrt at få og opfostre børn. For op mod halvdelen af japanske forældre, som fravælger at få (flere) børn er den økonomiske byrde hovedårsagen hertil. Også her har den fremherskende konservative velfærds – og familiepolitik et stærkt medansvar for familiernes fravalg af at få børn gennem – indtil for nylig – manglende aflastning af børnefamiliernes økonomi.

4. Japan behøver en universel, omfordelende velfærdsstat.

Skal stagnationen i Japans befolknings – og økonomiske udvikling brydes og en truende nedtur på begge fronter fremover undgås ligger nøglen frem for alt i, at der skabes mulighed for, at yngre japanske kvinder kan få og passe erhvervsarbejde samtidig med at familierne kan sætte børn i verden.

Det forudsætter for det første, at der tilvejebringes pasningsordninger (vuggestuer og børnehaver) ikke bare til det nugældende, lave antal børn, men til den ønskede stigning i børnetallet. Og det forudsætter for det andet, at den økonomiske byrde ved at få og opfostre børn lettes for børnefamilierne i et betydeligt større omfang end hidtil er sket gennem øgede børnetilskud.

I dag er kvindernes arbejdsmarkedsdeltagelse på omkring 60 pct. og fertilitetsraten nede på 1,21 , så der ligger et betydeligt potentiale for både at øge børnetallet og arbejdsstyrken ved gennem pasningstilbud og børnetilskud at gøre det muligt for kvinder både at få børn og samtidig være ude på arbejdsmarkedet. Men den hidtidige konservative velfærdsmodel og - politik har som skildret været i vejen for dette. Der er derfor behov for et opgør hermed og for en mere universel og omfordelende velfærdsstatsmodel og en langt mere støttende familiepolitik.

5. Udvikling i Japan et varsel for andre lande, herunder dele af (Syd)Europa.

Udviklingen i Japan er interessant, fordi den i visse henseender kan være et varsel om, hvad der kan komme i andre dele af verden, bl.a. i Europa. I Japan er denne type demografiske udvikling længere fremme og har været mere voldsom, bl.a. på grund af den konservative politiks manglende evne til at tilvejebringe adækvate demografiske og økonomiske løsninger.

Men fx i Europa står en række lande også overfor udfordringer med lav fødselsrate og en aldrende og skrumpende befolkning, faldende arbejdsstyrke og øget belastning af socialsikrings – og sundhedssystemer og i kølvandet herpå risiko for reduceret vækst og forringede offentlige finanser. Det gælder ikke mindst Sydeuropa, hvor fertilitetsraten i Italien i 2022 var nede på 1,22 og hvor en konservativ, familiebasert velfærdsmodel – og politik også her snarere vanskeliggør end fremmer løsning.

6. Danmarks også en ”rem af huden”?

Også Danmark har en rem af huden med en fertilitetsrate, der i årtier har ligget mellem 1,7 og 1,8 og i de seneste 5 år er faldet til nu i 2024 at udgøre 1,47. Fortsætter dette, risikerer også danskerne fremover at opleve demografiske og hermed følgende økonomiske udfordringer. En lære af Japan er her vigtigheden at velfærden støtter op om familierne.

GENEREL INDLEDNING.

Analysens problemstilling.

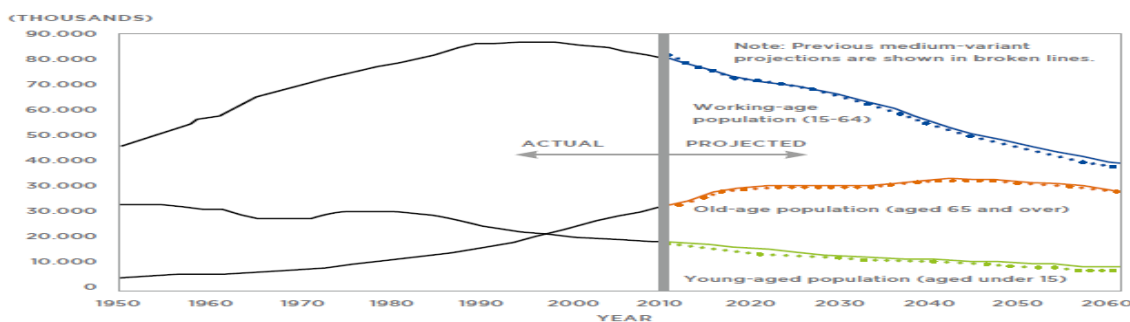
Japan: Økonomisk mirakel gik i stå – og befolkningsfald gik igang.

I slutningen af 80'erne talte alle om det økonomiske mirakel i Japan. Trods anden verdenskrigs omfattende ødelæggelser af industri og byer var det i løbet af nogle årtier lykkedes Japan at rejse sig, genopbygge byer og industri og vokse økonomisk og befolkningsmæssigt til at blive verdens næststørste økonomi.³

Men i 90'erne gik miraklet i stå. Japan blev for det første ramt af finansiel krise og efterfølgende af langvarig økonomisk stagnation med mere eller mindre vedvarende økonomisk lavvækst gennem årtier – en BNP lavvækst, som også kun langsomt stigende produktivitet ikke formåede at kompensere for. Perioden betegnes i Japan som ”de tabte årtier”, hvilket har omfattet 90'erne og 00'erne og mere eller mindre også 10'erne.⁴

Men ikke nok hermed. For det andet begyndte i 90'erne fertiliteten og dermed antallet af børn og unge at falde, mens parallelt hermed andelen af ældre i befolkningen steg. Som konsekvens heraf er antallet af erhvervsaktive tilsvarende dalet, først langsomt, men fra 2010 er denne udvikling accelereret.

Figur: Befolkningsudvikling i Japan 1950 – 2060.⁵

³) Jf. Vestergaard, Jakob: Miraklet der gik i stå. DIIS, 01.01.2015. Djøfbladet januar 2015.

https://www.diis.dk/files/media/publications/publikationer_2015/japan_i_krise_-_djoefbladet_januar_2015.pdf

⁴) Jf. Andersen, Goul: Japans undergang. Mandag Morgen, 10.09.14.

<https://www.mm.dk/artikel/japans-undergang> og jf. Vestergaard, Jakob: Miraklet der gik i stå. DIIS, 01.01.2015. Djøfbladet januar 2015. https://www.diis.dk/files/media/publications/publikationer_2015/japan_i_krise_-_djoefbladet_januar_2015.pdf

⁵) Kilde: Vestergaard, Jakob: Miraklet der gik i stå. DIIS, 01.01.2015. Djøfbladet januar 2015.

https://www.diis.dk/files/media/publications/publikationer_2015/japan_i_krise_-_djoefbladet_januar_2015.pdf

Ønd cirkel af demografi og lavvækst.

Befolkningsstagnation og økonomisk lavvækst har gensidigt forstærket hinanden i en ond cirkel.

Økonomisk er lavvæksten udsprunget af en krise for den japanske eksportindustri, men er blevet uddybet af et vigende hjemligt privatforbrug, som har sammenhæng til, at væksten i ældrebefolkningen – og et svagt offentligt pensions – og ældreplejesystem – har ført til voksende opsparing (til pension og ældrepleje), hvilket i sig selv har svækket efterspørgslen. Det har sat sig i den japanske økonomi som langvarig deflation, som i sig selv ydermere har ansporet japanerne til tilbageholdenhed i forbruget og dermed har forstærket lavvæksten.

Befolkningsstagnationen har sammenhæng til Japans tradition for lange arbejdsdage og mange arbejdstimer i virksomhederne, som ikke levner meget tid til familieliv og til at opfostre børn. Og nedgangen i befolkningsantal og den deraf følgende arbejdskraftmangel har bidraget til at fastholde dette de japanske virksomheders i forvejen traditionelt stærke greb om medarbejderne. For japanske kvinder har det dermed ikke været muligt både at arbejde og samtidig få og passe børn. De har derfor måttet vælge mellem enten at arbejde ELLER - hvis de ville have børn – at gå hjemme.

Dette skyldes også, at den japanske konservative velfærdsmodel traditionelt har bygget på familien som fundament for omsorg og social støtte. Japan har derfor manglet velfærdsstatslige institutioner, som kunne understøtte kvinders arbejdsmarkedsdeltagelse og understøtte familieliv og børnefødsler: Der har ikke mindst manglet daginstitutioner og ældrepleje. Hvilket har været kontraproduktivt for politiske bestræbelser på at øget fertiliteten og antallet af børnefødsler.

Også det offentlige har været ramt af stagnationen i befolkning og økonomi. De offentlige udgifter har været stigende på grund af den voksende ældrebefolkning, mens statens indtægter ikke er fulgt med på grund af lavvæksten og det efterhånden vigende antal erhvervsaktive. Hertil kommer udgifter til (for det meste forgæves) forsøg på at stimulere væksten gennem ekspansiv finans – og pengepolitik. Som konsekvens heraf har de offentlige finanser i Japan siden begyndelsen af 90'erne været plaget af vedvarende underskud og stigende gæld.

Trods forsøg i 10'erne er det ikke for alvor lykkedes at bryde denne onde cirkel, hvilket hænger sammen med fremherskende stærk konservatisme i både virksomheder, befolkning og i det politiske liv, som har blokeret for nødvendig nytænkning i løsninger til understøttelse og aflastning af de trængte japanske familie.

Japan varsel om og forløber for befolknings – og økonomisk stagnation i andre lande.

Befolkningsstagnation og medfølgende økonomiske konsekvenser er ikke enestående japanske fænomener. Både i (Sydøst)Asien og i (Syd) Europa kan konstateres, at sådanne udviklinger også er undervejs. Begge steder er fertilitet og børnefødselsrate i fald og befolkningen aldres, mens den erhvervsaktive dele heraf daler. Og på sigt truer også et dalende befolkningstal.

Med mindre Japansk erhvervsliv er i stand til at øge produktiviteten markant, risikerer befolkningsudviklingen at smitte af også på økonomien i form af skrumpende BNP og dalende vækst . Og med faldende antal erhvervsaktive og stigende antal ældre på pension vil offentlige indtægter til pension og sundhed stige, mens indtægterne vil reduceres med risiko for underskud og stigende gæld.

Også i Danmark har fertiliteten været faldende og ifølge nogle prognoser vil det hen i mod slutningen af århundredet og navnlig omkring århundredeskiftet medføre faldende befolkningstal, selv med indvandring i nuværende omfang.

Tilgang og formål for undersøgelsen.

Japan trues med andre ord af udvikling af og vekselvirkning mellem affolkning og økonomisk stagnation.

Befolkningsstagnationen og lavvæksten kan på den ene side behandles og undersøges hver for sig, men bør på den anden side ses i sammenhæng og vekselvirkning,

Da disse udviklingstendenser i Japan er på den ene side ikke enestående, for lignende fænomener genfindes andre steder i verden om end med variation og i forskellig grad. Japan er her interessant i det omfang udviklingen udgør et spejl for andre dele af verden.

Men på den anden side har stagnationen i Japan også været særligt tidlig, hastig og kraftig, betinget af særlige samfundsmæssige betingelser i form af fremherskende konservativ økonomisk og velfærdsmæssig politik. Studiet af Japan kan her være et relevant lærestykke for, hvordan sådanne forandringer politisk kan/bør gribes an?

Rapportens opbygning.

Analysen er opbygget i 5 dele.

Del I: Introduktion til økonomisk og befolkningsmæssig stagnation i Japan siden 90'erne.

Formålet med denne del er at introducere til og give en oversigt over den økonomiske og befolkningsmæssige stagnation i Japan siden 90'erne. For det første hvordan økonomien gik fra "økonomisk mirakel" efter krigen til "bobleøkonomisk sammenbrud" sidst i 80'erne/først i 90'erne og herefter fortsatte i "3 tabte årtiers" langvarige økonomiske lavvækst og stagnation, uanset forsøg på i 10'erne gennem den såkaldte "abonomics" at genoprette væksten. Og hvordan for det andet befolkningsudviklingen i samme periode har været præget af faldende fertilitetsrate og dalende antal børnefødsler, hvilket sammen med stigende levealder har ført til en stigende andel af ældre i befolkningen samtidig med at antallet af erhvervsaktive er dalet med stigende forsørgerbrøk til følge.

I **kapitel 1** gives først en kort oversigt over Japans økonomiske udvikling siden 1990 igennem 3 "tabte årtier" med lavvækst.

Dernæst gives i **kapitel 2** en - ligeledes kort - indføring i det markante fald i fertilitet og befolkningstal, som er kommet til undervejs i perioden.

Disse introduktioner til udviklingen i Japan uddybes i den følgende del.

Del II: Årsager til og samspil mellem befolknings – og økonomisk stagnation.

Formålet med denne del er for det første at forsøge at fokusere på de centrale drivkræfter bag og årsagsfaktorer til henholdsvis stagnationen i befolkning respektive i økonomi i Japan siden 90'erne og for det andet på samspillet imellem befolknings – og økonomisk stagnation.

En afgørende faktor bag befolkningsstagnationen i sig selv må søges i et sammenstød mellem på den ene side den konservatisme, som på alle niveauer præger det japanske samfund (i den mandlige befolkning, i erhvervslivet og navnlig i den politiske elite i det dominerende Liberal – Demokratiske parti) og på den anden side japanske kvinders ønske om økonomisk uafhængighed gennem eget udearbejde og om personlig frigørelse (fra husmor - og hustrurollen). Et ønske, som på grund af virksomhedernes hårde arbejdskrav, regeringens manglende aflastning af og støtte til børnefamilierne gennem fx daginstitutioner samt på grund af japanske mænds traditionalisme, ikke lader sig forene med at sætte børn i verden og opfostre dem. Hvorfor igen den økonomiske vækst i Japan har lidt under dalende befolkningstal og arbejdsstyrke.

I analysens **kapitel 3** undersøges og diskuteres årsager til og drivkræfter bag befolkningstilbagegangen og samspillet herimellem og så økonomi, arbejdsmarked og økonomisk - /velfærdspolitik.

Der næst analyseres og diskuteres i **kapitel 4** årsager til og drivkræfter bag den vedvarende økonomiske lavvækst, herunder samspillet med befolkningsstagnationen.

Del III: Perspektiver for Japans videre økonomiske og befolkningsmæssige udvikling.

Formålet med denne del er at indkredse og diskutere perspektiver i og løsningsmuligheder for Japans befolkningsmæssige og økonomiske stagnation for Japan selv

For Japan vil en fortsættelse af den nuværende befolkningsmæssige deroute medføre dybtgående konsekvenser, idet befolkningen frem mod næste årtusindskifte vil blive tilnærmelsesvist halveret samtidig med at det skal kæmpe med, at en lille erhvervsaktiv befolkning skal forsørge et stor og aldrende ældrebefolkning. Det risikerer at medføre fortsat skrumpende nationalprodukt og lavvækst og stigende statsunderskud og gæld. Skal en sådan udvikling bremses og vendes forudsætter det, at Japan bryder med sin hidtidige konservative velfærdsmodel og politik og i stedet satser massivt på støtte til kvinders udearbejde og til familierne i form af børnepasningsfaciliteter og børnetilskud samt gennem begrænsning af japanske virksomheders krav om mange og lange arbejdsdage.

I **kapitel 5** forsøges først at analysere, hvor den hidtidige demografiske udvikling i Japan fører hen. Dernæst analyseres perspektiver for den økonomiske udvikling.

Dernæst opregnes og diskuteres i **kapitel 6** først enkelte elementer og dernæst overordnede strategier for løsning af den japanske stagnation.

Del IV: Perspektiver i Japans udvikling for andre dele af Verden, herunder Danmark.

Formålet med denne del er at indkredse perspektiver for andre dele af verden i Japans befolkningsmæssige og økonomiske stagnation?

For andre dele af verden - både Asien og Europa – er udviklingen i Japan interessant, fordi lignende demografiske tendenser (dalende fertilitet, aldrende befolkning, faldende befolkningstal) er på spil her, om end ikke så langt fremme som i Japan. Studiet af de japanske erfaringer kan således belyse både drivkræfter og løsningsmuligheder for befolknings – og medfølgende økonomisk stagnation.

Spørgsmålet er om det også gælder på de hjemlige breddegrader i Danmark?

Videre undersøges i **kapitel 7**, om der lignende befolkningsmæssige og økonomiske ”nedture” på vej i andre verdensdele?

Og endelig diskuteres det i **kapitel 8**, om vi også på de hjemlige breddegrader kan se ind i vigende befolkningstal og arbejdsstyrke og med hvilke eventuelle konsekvenser?

Del V: Afrunding.

Endelig slutes i **kapitel 9** med en kort sammenfatning samt konklusion.

Ændringer i forhold til første udgave:

I anden udgave er kap. 7 udbygget med grafer og tal for ændring af befolkningstal i forskellige regioner i Asien og i Europa. Og i kap. 8 er tilføjet en note om forbehold for fremskrivning 2075 til 2125.

**DEL I:
ØKONOMISK OG
BEFOLKNINGS
STAGNATION
I
JAPAN
SIDEN 1990.**

Indledning.

Formålet med denne del er som anført i den generelle indledning at introducere til og give en oversigt over den økonomiske og befolkningsmæssige stagnation i Japan siden 90'erne.

For det første, hvordan økonomien gik fra "økonomisk mirakel" efter krigen til "bobleøkonomisk sammenbrud" sidst i 80'erne/først i 90'erne og herefter fortsatte i "3 tabte årtiers" langvarige økonomiske lavvækst og stagnation, uanset forsøg på i 10'erne gennem den såkaldte "abonomics" at genoprette væksten. Og hvordan for det andet befolkningsudviklingen i samme periode har været præget af faldende fertilitetsrate og dalende antal børnefødsler, hvilket sammen med stigende levealder har ført til en stigende andel af ældre i befolkningen samtidig med at antallet af erhvervsaktive er dalet med stigende forsørgerbrøk til følge.

I **kapitel 1** gives først en introduktion til og en kort oversigt over Japans økonomiske udvikling siden 2. verdenskrig, dog med absolut hovedvægt på perioden fra et økonomisk sammenbrud omkring 1990 og 3 efterfølgende "tabte årtier" med lavvækst.

I første afsnit introduceres først til Japans såkaldte "økonomiske mirakel" fra 2. verdenskrig og frem til slutningen af 80'erne og dernæst skitseres afslutningen heraf med en såkaldt stærkt spekulativt præget "bobleøkonomi". Dernæst redegøres i andet afsnit om "bobleøkonomiens" sammenbrud og navnlig for de efterfølgende 3 såkaldte "tabte årtiers" gennemgående økonomiske lavvækst og stagnation 1992 – 2010. Endelig præsenteres i tredje afsnit kort de (overvejende) forgæves forsøg i 10'erne og 20'erne på at stimulere væksten.

Dernæst gives i **kapitel 2** en indføring i og et kort overblik over den befolkningsstagnation, som er indtruffet i Japan i perioden.

I første afsnit gennemgås den grundlæggende faktor bag befolkningsstagnationen: Faldet i fertilitetsraten og i antallet af børnefødsler. Dernæst opridses i andet afsnit den heraf ledsagede forskydning i befolknings sammensætning mod en stigende andel af ældre. Videre gennemgås kort i tredje afsnit konsekvensen af den to foregående udviklinger i form af en faldende størrelse og andel af den erhvervsaktive del af befolkningen. Og endelig undersøges i fjerde afsnit, hvorledes befolkningsudviklingen i Japan har ændret forsørgerbrøken.

Disse introduktioner til udviklingen i Japan uddybes i den følgende del.

Kapitel 1: Tabte årtier i Japans økonomi.

I dette kapitel gives som anført først en introduktion til og en kort oversigt over Japans økonomiske udvikling siden 2. verdenskrig, dog med absolut hovedvægt på perioden fra et økonomiske sammenbrud omkring 1990 og 3 efterfølgende ”tabte årtier” med lavvækst.

1.1. Japans ”økonomiske mirakel” efter krigen og frem til slutningen af 80’erne.

I første afsnit introduceres først til Japans såkaldte ”økonomiske mirakel” fra 2. verdenskrig og frem til slutningen af 80’erne og afslutningen heraf med en såkaldt stærkt spekulativt præget ”bobleøkonomi”.

Først redegøres for vækstforløbet fra krigen og frem til 1985. Dernæst fokuseres på ”bobleøkonomien” 1985 – 1990.

1.1.1. Mirakuløs økonomisk vækst 1955 til 1985.

Mellem 1960 og 1989 steg Japans reale BNP med næsten 500 % og Japan endte med at blive verdens andenstørste økonomi.

Efter Anden Verdenskrig var Japan ellers ødelagt økonomisk. Men genopbygningen gjorde det for det første muligt for de japanske virksomheder at indføre den nyeste teknologi og de mest effektive produktionsmetoder og især at fokusere på de vigtigste og bedstsælgende produkter. ⁶

For det andet havde Japansk industri stor arbejdskraftreserve i en stor, men lavproduktiv landbrugssektor – en arbejdskraftreserve, som modernisering af maskiner og produktionsmetoder i de efter krigen følgende årtier langsom frigjorde.

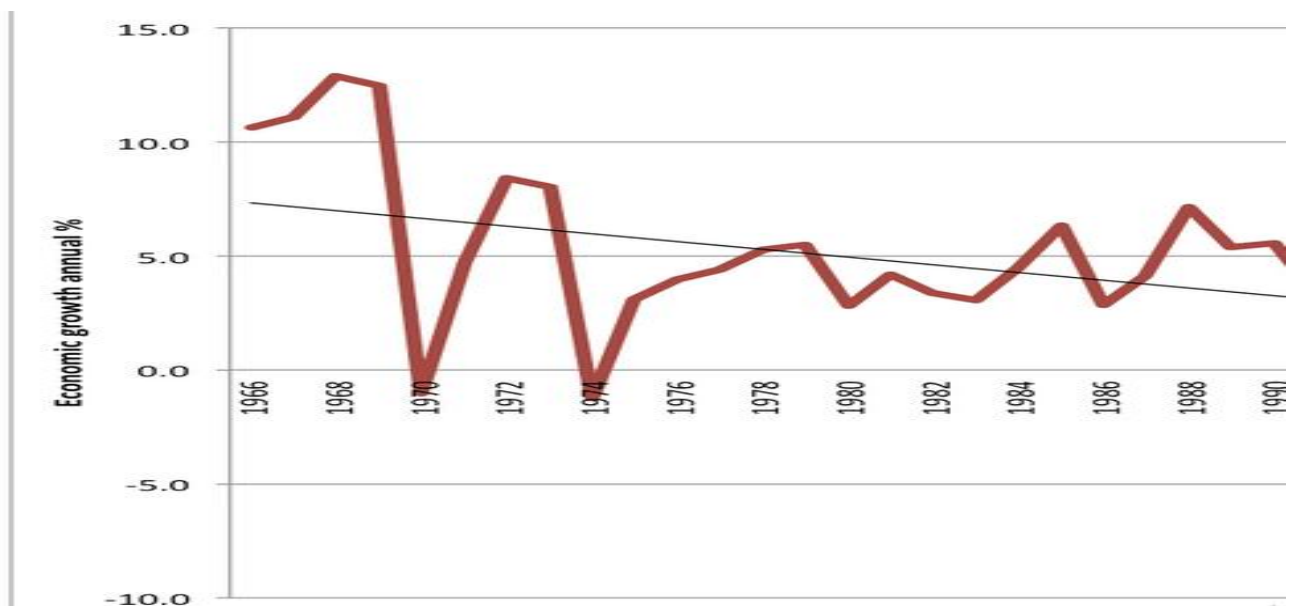
⁶) Jf. Pettinger, *Tejvan: Rise and fall of Japans Economy*.

<https://www.economicshelp.org/blog/216196/economics/the-rise-and-fall-of-japans-economy/>

For det tredje blev den økonomiske vækst i Japan også fremmet af navnlig en stor og hastigt voksende eksport, som stimuleredes af en undervurderet yen.

Resultatet var, at japansk økonomi buldrede afsted i et utroligt væksttempo. Fra midten af 50'erne til først i 70'erne holdt den årlige gennemsnitlige vækst et niveau på omkring 10 procent. Herefter faldede væksthiveauet noget til, men lå dog indtil begyndelsen af 80'erne stadig på et pænt højt niveau på årligt i gennemsnit omkring 5 pct.⁷

Figur: Årlig gennemsnitlig BNP vækst i Japan 1966 – 1990.⁸

1.1.2. Boblekonomi og krise 1985 - 1991.

Midt i 80'erne var disse kilder til vækst imidlertid tørret ud: den teknologiske catch-up-proces var næsten afsluttet. Og den del af arbejdsstyrken, der var ansat i landbrugssektoren, var faldet til 6,5% fra 1955-niveauet på 36%.⁹ Den hjemlige

⁷) Jf. Wikipedia: Japanese economic miracle.

https://en.wikipedia.org/wiki/Japanese_economic_miracle

⁸) Jf. Pettinger, Tejvan: Rise and fall of Japans Economy.

<https://www.economicshelp.org/blog/216196/economics/the-rise-and-fall-of-japans-economy/>

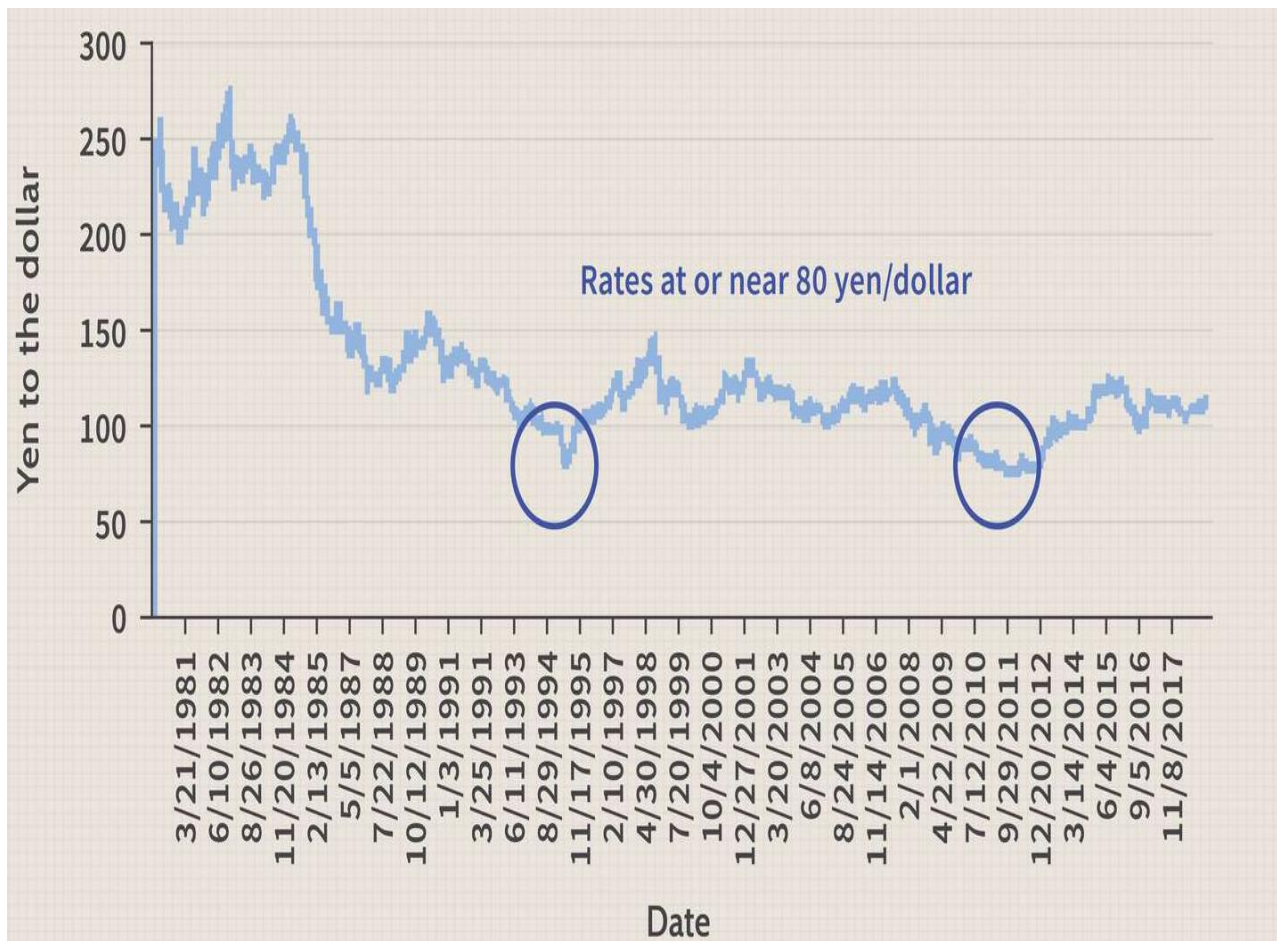
⁹) Kilde: Okosaki Tetsuji: Lessons from the japansse miracle. Nippon.com 09.02.2015

<https://www.nippon.com/en/in-depth/a04003/>

arbejdskraftreserve var således udtømt. Som et resultat heraf begyndte de japanske koncerner i stigende grad at investere i lavtlønslande, ikke mindst i Sydøstasien, hvilket fik hjemlige investeringer og hjemlig vækst til at dale.

Hertil kom, at Japan i 1985 i den såkaldte "Plaza – aftale" af USA blev tvunget til at opgive den hidtidige lave yen-kurs og dermed revaluere japansk valuta, hvis kurs i forhold til dollaren steg med op mod 50 %. ¹⁰

Figur: Vekselkurs yen til dollar 1980 – 2018. ¹¹

Denne revaluering var et væsentligt tilbageslag for japansk eksport og for de store japanske eksportvirksomheder ¹², ikke mindst den centrale bilindustri ¹³, hvilket påvirkede hele den japanske industri negativt.

¹⁰) Wikipedia: Plaza accord. https://en.wikipedia.org/wiki/Plaza_Accord

¹¹) Hogan, George T: *The Impact of Exchange Rates on Japan's Economy*. Investopedia, 17.10.2023. <https://www.investopedia.com/articles/investing/051515/impact-exchange-rates-japans-economy.asp>

Investeringer i fremstillingsvirksomhed blev hermed betydeligt mindre profitable og hjemlige investorer søgte i stedet mod navnlig ejendomssektoren samt mod finansielle aktiver.

Af frygt for et konjunkturedsving på grund af industriens eksportvanskeligheder satte regering og nationalbank renten ned og pumpede penge ud ¹⁴, hvilket imidlertid bidrog til den ledige likviditet.¹⁵

Det skabte en kraftig spekulativ boble. Jordværdier alene steg 5000%. Værdien af aktier, målt ved kurserne, gik fra at udgøre 29 % af Japans BNP i 1980 til 151% i 1989.

Tiltrukket af de ekstraordinære kursstigninger lånte en lang række japanske banker store beløb ud til ejendomsprojekter.

1.2. Økonomisk krise og ”tabte årtier” 1993 - 2010.

I dette afsnit beskrives først kort ”bobleøkonomis ” sammenbrud først i 90’ erne og dernæst den efterfølgende økonomiske lavvækst og stagnation i de såkaldte ”tabte årtier” 1992 – 2010.

1.2.1. ”Bobleøkonomiens” sammenbrud

Dette spekulative opsving brød sammen i sidst i 80’erne/begyndelsen af 90’erne. Hus – og jordpriser faldt og trak aktierne med ned og bankerne led store tab. En række banker måtte dreje nøglen om og en lang række andre sad tilbage med misligholdte lån. ¹⁶

¹²⁾ Hogan, George T: *The Impact of Exchange Rates on Japan's Economy*. Investopedia, 17.10.2023. <https://www.investopedia.com/articles/investing/051515/impact-exchange-rates-japans-economy.asp>

¹³⁾ Jf. Dahl, Kent: *Slingrekurs i japansk økonomi*. 1994.

¹⁴⁾ Jf. Dahl, Kent: *Slingrekurs i japansk økonomi*. 1994.

¹⁵⁾ Nomura: *Japan's Three Lost Decades – Escaping Deflation*. Juli, 2023. <https://www.nomuraconnects.com/focused-thinking-posts/japans-three-lost-decades-escaping-deflation/>

¹⁶⁾ Jf. Dahl, Kent: *Slingrekurs i japansk økonomi*. 1994.

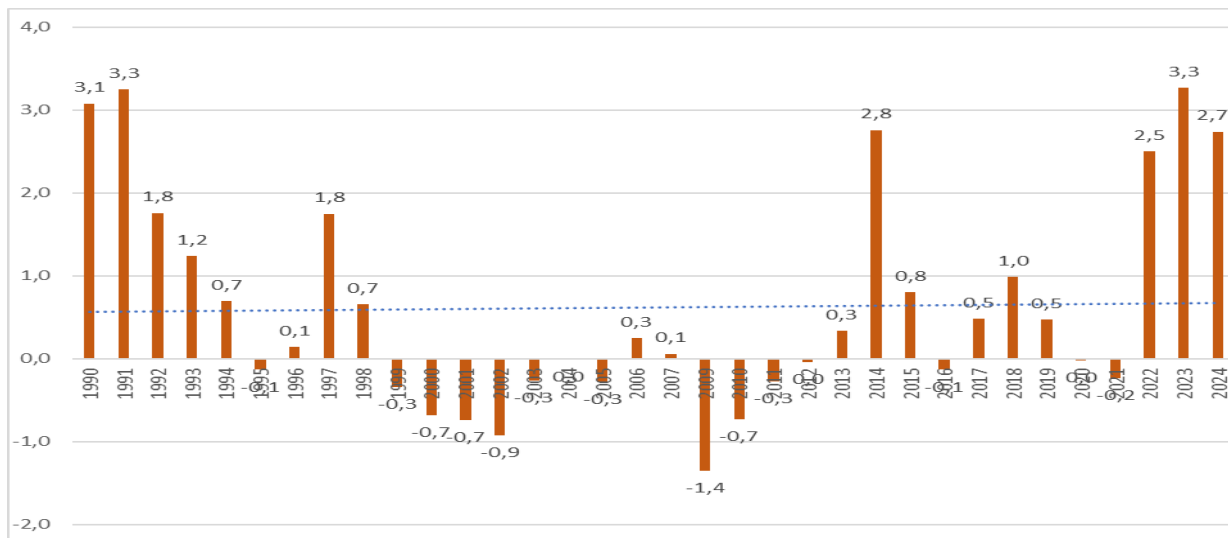
Regeringen udfoldede store anstrengelser gennem ekspansiv finans – og pengepolitik såvel gennem hjælpepakker og støtteordninger direkte til bankerne for at inddæmme krisen. Samlet løb indsatsen op i omkring 12 pct. af BNP. ¹⁷ Men hermed kom man også til at holde liv i en række finansielle institutioner trods deres ”lig i lasten”.

Bankerne strammede nu – noget sent – udlånspolitikken og i kraft heraf og på grund af den økonomiske krise faldt investeringer og vækst.

Krisen og lavkonjunktoren, stigende arbejdsløshed og faldende indkomster resulterede endvidere i et faldende privatforbrug, nok så vigtigt fordi det hjemlige forbrug står for 60 pct. af BNP. ¹⁸

Konsekvensen af vigende forbrug og investeringer, mere restriktiv udlånspolitik fra bankerne ¹⁹, høj yen – kurs ²⁰ og deraf følgende stagnerende eksport var, at Japan fra 90’erne og frem til og med 10’erne gled ind i en langvarig deflation og lavvækst, som igen påvirkede forbruget og væksten negativt.

Figur: Inflation i Japan 1990 – 2024. ²¹

¹⁷) Akihiro Kanaya og Davis Woo: *The Japanese Banking Crisis of the 1990s - Sources and Lessons*. IMF, 2000.

<https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2000/wp0007.pdf>

¹⁸) Jf. Dahl, Kent: *Slingrekurs i japansk økonomi*. 1994.

¹⁹) Jf. Beier, Niels C: *Japan's Economic Crisis and Monetary-Policy*

Options. <https://www.nationalbanken.dk/media/44mnfa5c/2002-kvo2-jap77.pdf>

²⁰) Nomura: *Japan's Three Lost Decades – Escaping Deflation*. Juli, 2023.

<https://www.nomuraconnects.com/focused-thinking-posts/japans-three-lost-decades-escaping-deflation/>

²¹Kilde: Macrotrends.

<https://www.macrotrends.net/global-metrics/countries/jpn/japan/inflation-rate-cpi>

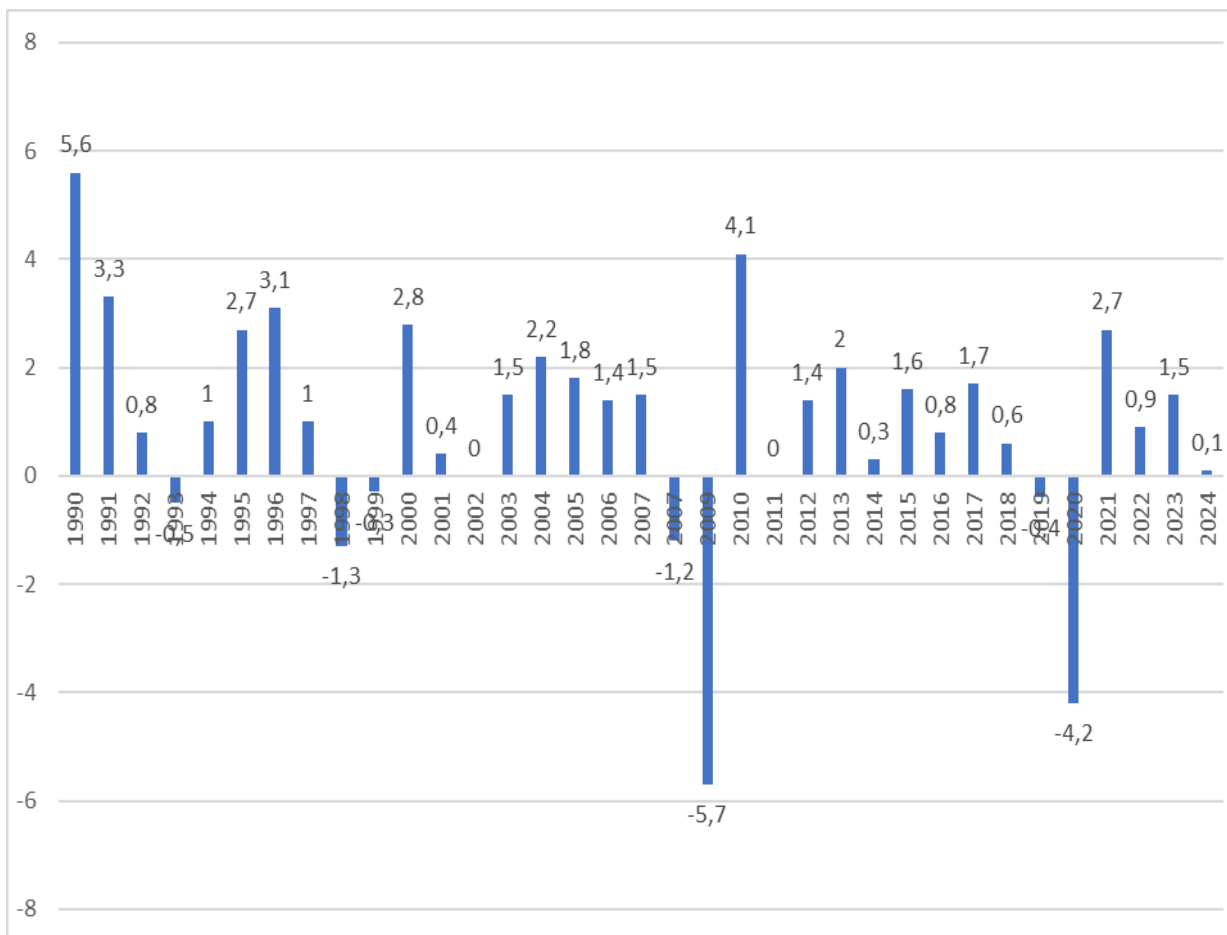
1.2.2. To tabte årtier 1993 - 2010

Som en konsekvens af ”bobleøkonomiens sammenbrud” faldt den økonomisk vækst kraftigt over få år og nåede i 1993 ned på et hidtil uset lavpunkt med en negativ realvækst på -0,3.

Og i 1997 blev Japan ramt af et nyt økonomisk chok, den såkaldte ”østasiatiske valutakrise”.

Dette førte til det første tabte årti i Japan med lavvækst 1993 - 2000, idet den gennemsnitlige årlige realvækst i 90’erne kun lå på et årligt gennemsnit på 1,5 pct.

Figur: BNP – vækst i Japan 1990 - 2024 , faste priser. ²²

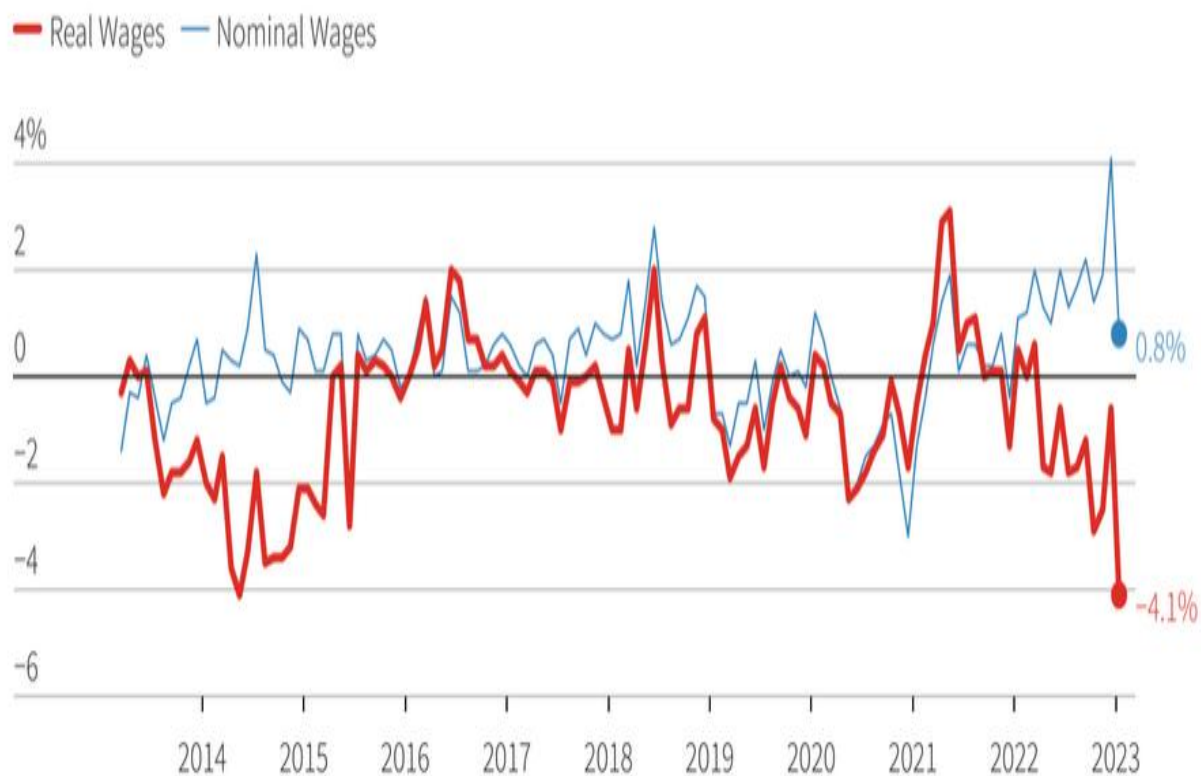
Ikke mindst i sammenhæng med deflation og vigende privatforbrug skærpedes den

²²) Kilde: Y-charts.: https://ycharts.com/indicators/japan_gdp_growth

økonomiske stagnation i 00'erne, hvor væksten blev endnu lavere – under 0,5 pct. i årligt gennemsnit.

En konsekvens af lavvæksten har i de seneste to årtier været stagnerende reallønninger på det japanske arbejdsmarked.^{23 24}

Figur: Realløn i Japan 2014 – 2023.²⁵

Source: Japan's Ministry of Health, Labour and Welfare | Reuters, March 7, 2023 | By Pasit Kongkunakornkul

Reuters Graphics

²³) Kilde: Bruegel: *The fall of real wages in Japan 2006 – 2014*. 18.12.14.

<https://www.bruegel.org/blog-post/fall-real-wages-japan>

²⁴) Kilde: Kantaro Komiya and Tetsushi Kajimoto: *Japan's real wages drop at fastest pace since 2014*. Reuters, 08.03.23. <https://www.reuters.com/markets/asia/japans-january-real-wages-drop-fastest-pace-since-2014-2023-03-06/>

²⁵) Kilde: Kantaro Komiya and Tetsushi Kajimoto: *Japan's real wages drop at fastest pace since 2014*. Reuters, 08.03.23. <https://www.reuters.com/markets/asia/japans-january-real-wages-drop-fastest-pace-since-2014-2023-03-06/>

1.3. 10'erne frem til i dag: (Overvejende forgæves) forsøg på at stimulere og genoprette den økonomiske vækst.

Jf. indledning præsenteres i dette afsnit kort de (overvejende) forgæves forsøg i 10'erne og 20'erne på at stimulere væksten.

Først diskuteres den i 90'erne og 00'erne førte "stop and go" – politik. Dernæst fokuseres på den såkaldte "abonomics" forsøg på i 10'erne at stimulere inflation og økonomisk vækst.

1.3.1. "Stop and go" – politik I 90'erne og 00'erne.

De japanske regerings økonomiske politik overfor krisen i 90'erne og 00'erne havde som anført i første omgang karakter af forsøg på at hjælpe økonomien i gang gennem lempelig finans – og pengepolitik.

Som fremgået mislykkedes disse bestræbelser imidlertid med at få gang i en vedvarende vækst og i stedet blev resultatet, at underskuddet og gælden for de offentlige finanser steg hastigt.

I en reaktion på den manglende positive effekt og i et forsøg på at inddæmme de i stedet stigende underskuds og gældsproblemer strammede regeringerne derfor i anden omgang den økonomiske politik gennem momsforhøjelser og nedskæringer. Indtil man efter nogen tid igen forsøgte at lempe sig til vækst.

Japan's økonomiske politik i 90'erne og 10'erne havde således karakter af en "stop-go" politik med en cyklus med perioder af først stimulus tiltag og en efterfølgende perioder af stramning af den økonomiske politik. ²⁶

²⁶) Jf. Beier, Niels C: *Japan's Economic Crisis and Monetary-Policy*

Options. <https://www.nationalbanken.dk/media/44mnfa5c/2002-kvo2-jap77.pdf>

1.3.2. ”Abenomics”.

Med valget af Shinzo Abe som premierminister i 2012 blev iværksat en ny strategi for at komme ud af deflations-/stagnationsspiralen: Den såkaldte ”Abenomics”-politik.

Politikken bestod af de såkaldte ”3 pile”: Den første ”pil” bestod i en meget lempelig pengepolitik, hvor ikke alene renten blev sat ekstremt af Den japanske Nationalbank, (til negativ rente) men hvor også der blev pumpet likviditet ud gennem såkaldt ”quantitative easing”, det sidste med det formål at sætte gang i inflationen igen og samtidig nedbringe kursen på yen. Den anden ”pil” var en lempelig finanspolitik, især bestående af iværksættelse af offentlige arbejder. Den tredje ”pil” handlede om strukturreformer i og af økonomien ²⁷ (liberalisering af arbejdsmarked og besparelser på pensionssystem og sundhedssektor). ²⁸

Resultatet var imidlertid begrænset. Den lempelige pengepolitik fejlede endnu engang, hvad angår at sætte gang i inflation og vækst. Kerneinflationen forblev under 1 %.

Den lempelige finanspolitik blev på grund af stigende gæld endnu engang modarbejdet af regeringen selv gennem stop – go politik, hvor man først i 2014 hævede moms fra 5 til 8 pct. og senere i 2019 igen forhøjede den fra 8 til 10 pct. ²⁹

Endelig blev strukturreformer ikke gennemført i større omfang.

Den økonomiske vækst steg derfor godt nok lidt, men kun til årlig 1,21 pct. i gennemsnit 2010 til 2019, men lå stadig lavere end den gennemsnitlige vækst i 90’erne (1,54 pct). Og fra år 2000 og frem til i dag er væksten faldet til et nyt lavpunkt 0,2 pct.

²⁷) Jf. Kaya Keiichi: *Abenomics: The Reasons It Fell Short as Economic Polic.* ’19.01.2022, Nippon. Com.
<https://www.nippon.com/en/japan-topics/g01236/>

²⁸) Garcia- Herrero, Alicia: *Shinzo Abe’s economic legacy: a glass half full.*
Bruegel.org.15.09.2022.<https://www.bruegel.org/blog-post/shinzo-abes-economic-legacy-glass-half-full>

²⁹) Garcia- Herrero, Alicia: *Shinzo Abe’s economic legacy: a glass half full.*
Bruegel.org.15.09.2022.<https://www.bruegel.org/blog-post/shinzo-abes-economic-legacy-glass-half-full>

Kapitel 2: Japans befolkningsstagnation 1990 til idag.

Jf. indledningen gives i dette kapitel kort indføring og et kort overblik over den befolkningsstagnation, som er indtruffet i Japan i perioden.

2.1. Fald i fertilitetsraten og i antal børnefødsler i Japan siden 80'erne.

I dette afsnit gennemgås først den grundlæggende faktor bag befolkningsstagnationen i Japan: Fald i antallet af børnefødsler og i fertiliteten.

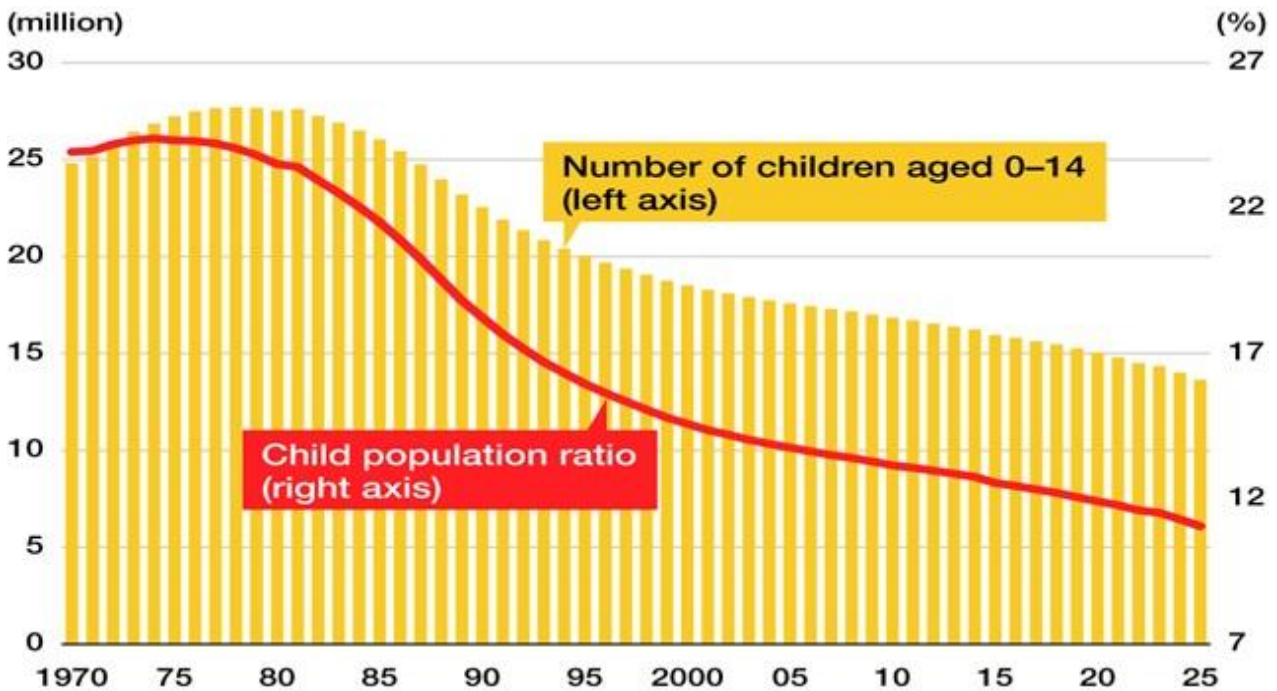
2.1.1. Børnetallet er raslet ned.

Fra 2. Verdenskrig og frem til midt i 70'erne voksede den japanske befolkning kraftigt.

Umiddelbart efter krigen oplevede Japan et "babyboom", hvor antallet af fødsler årligt nåede op på 2½ mio. og i begyndelsen af 70'erne oplevede landet et nyt babyboom med årligt mere end 2 millioner fødsler.

Men siden begyndelsen af 80'erne er fødselstallet faldet konstant. Som et resultat heraf er antallet og andelen af børn i Japan gået ned gennem mere end 40 år og nåede i 2025 et foreløbigt lavpunkt.

Figur: Antal børn 0 – 14 år i Japan og børneandelen af befolkningen 1970 – 2025. ³⁰

2.1.2. Baggrunden: Faldende fertilitetsrate.

Bag det faldende antal børnefødsler ligger en faldende og efterhånden meget lav fertilitetsrate.

Dette indebærer, at japanske kvinder føder betydeligt færre børn end de 2,1 pr. kvinde i den fødedygtige alder, som opretholdelse af den japanske befolkning på uændret niveau forudsætter.

Siden midten af 80'erne/begyndelsen af 90'erne har tendensen i fertiliteten over tid været nedadgående.

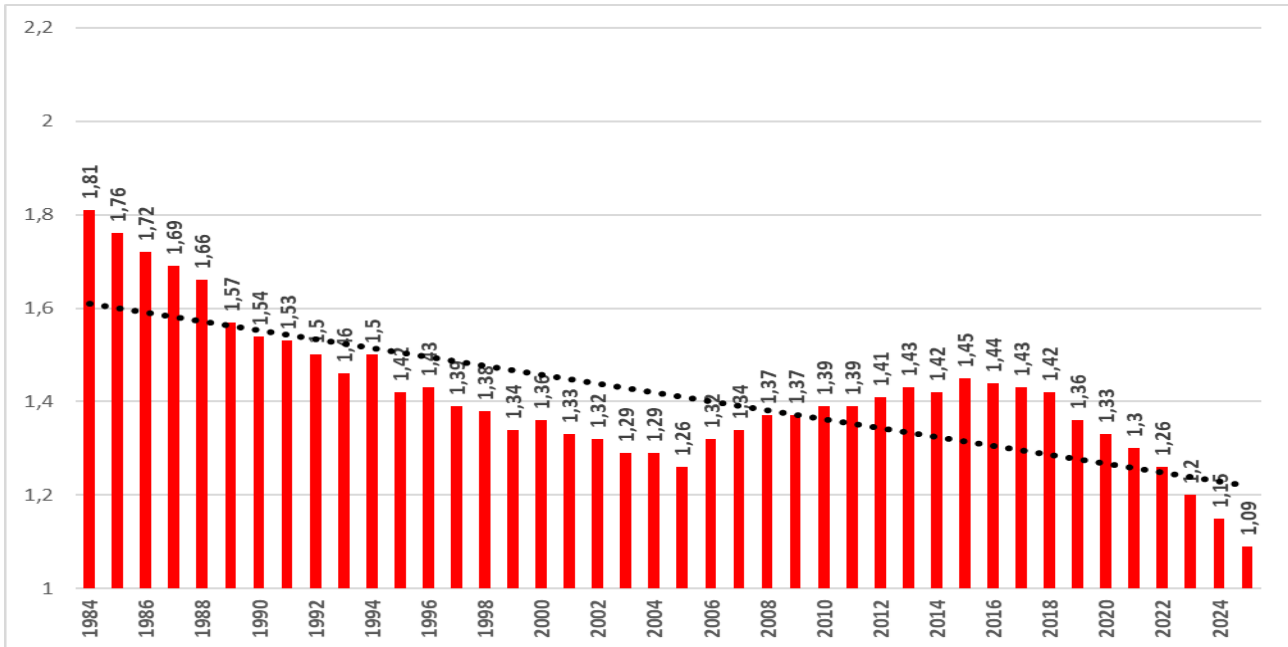
I 1989 oplevede Japan det såkaldte ”fertilitetschock” med en fertilitet nede på 1,57 – det hidtil lavest registrerede nogensinde i Japan. ³¹

³⁰) Kilde: Nippon.com: Just One in Nine Japanese Under the Age of 15: Child Population Continues to Fall. 20.05.25.

<https://www.nippon.com/en/japan-data/h02400/>

Efter en forbigående mindre stigning i anden halvdel af 00'erne og første halvdel af 10'erne er faldet i fertilitetsraten siden fortsat og i 2024 var den nede på det hidtil laveste registrerede niveau nogensinde – 1,15.

Fertilitetsraten 1985 – 2025.³²

2.2. Voksende ældrebefolkning i Japan

I dette afsnit opridses den forskydning i befolkningssammensætningen mod en stigende antal og andel af ældre, som har været en konsekvens af faldende fertilitetsrate og børnetal på den ene side og stigende levealder på den anden side.

2.2.1. Voksende antal ældre.

Samtidig med, at antallet og andelen af børn og unge er faldet i den japanske

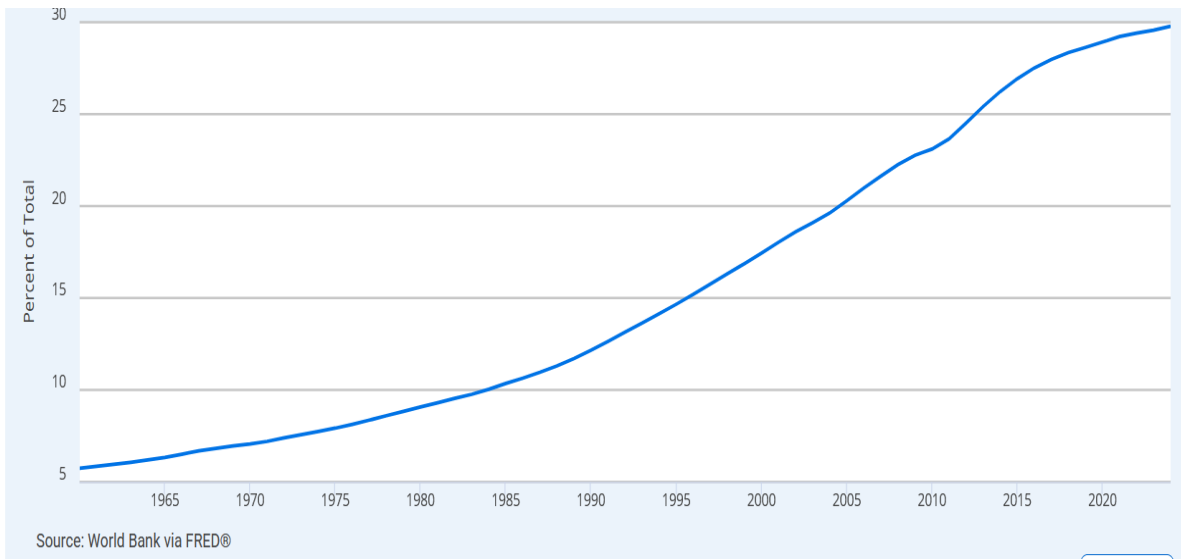
³²) Kilde; Macrotrends.

<https://www.macrotrends.net/global-metrics/countries/jpn/japan/fertility-rate>

Tal for 2024 er dog nyt tal fra Ministeriet for sundhed, arbejde og velfærd. Tallet for 2025 er en fremskrivning af halvårsstatistikken fra Ministeriet for sundhed, arbejde og velfærd

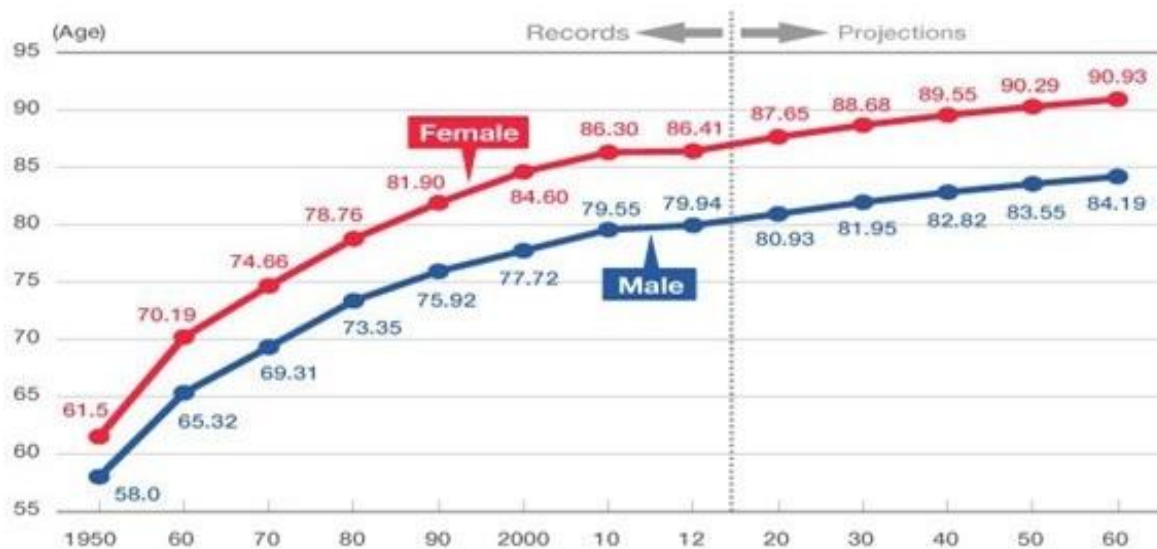
befolkning, er antallet af ældre steget støt over en årrække, men navnlig fra slutningen af 80'erne/begyndelsen af 90'erne.

Figur: Antal ældre i Japan over 65 år. ³³

Dette afspejler en markant forøgelse af den gennemsnitlige levealder i den japanske befolkning.

Figur: Udviklingen i gennemsnitlig levealder i Japan hidtil og forventet fremover, 1950 til 2060. ³⁴

³³) Kilde: Federal Reserve Bank of St. Louis: Population ages 65 and above for Japan.

<https://fred.stlouisfed.org/series/SPPOP65UPTOZSJPN>

³⁴) Kilde: Nippon.com: Graying Japan to Face Unprecedented Challenge. 2014.

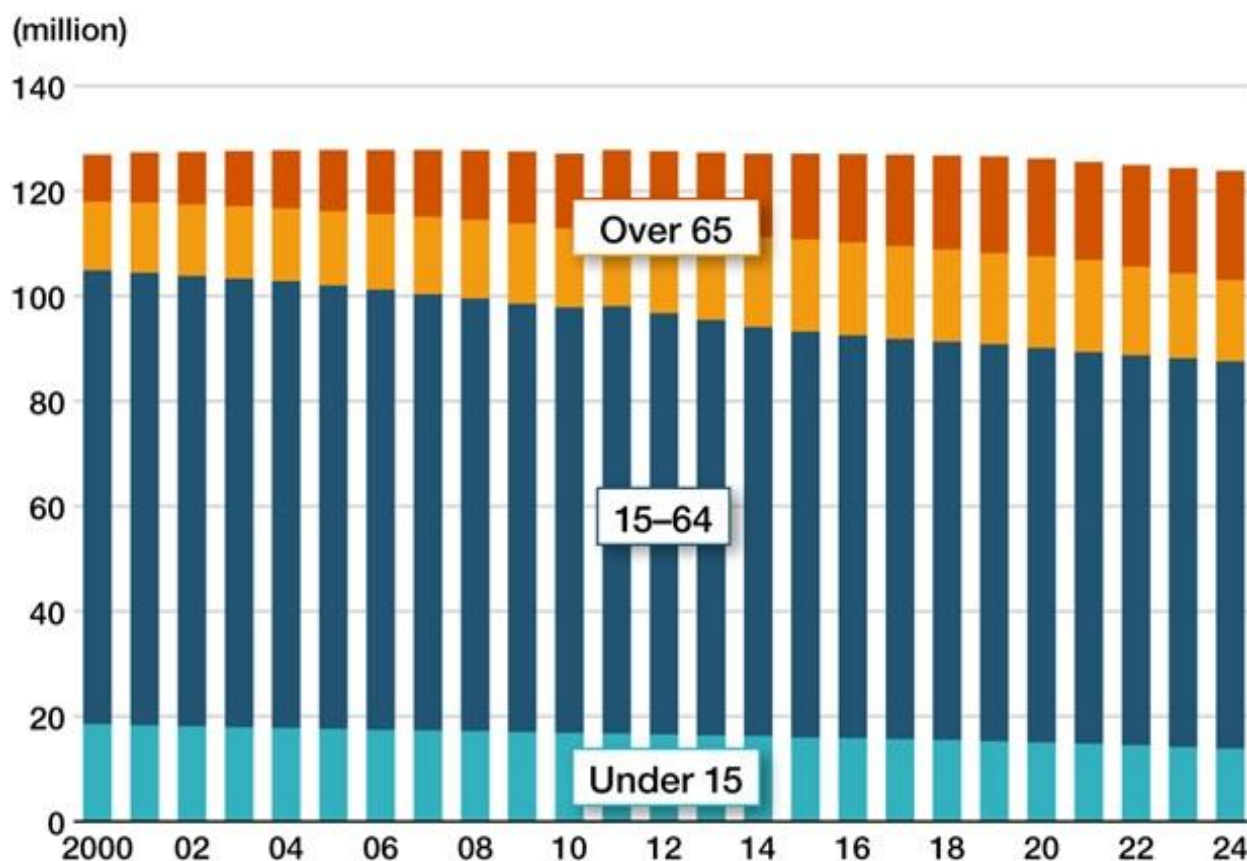
<https://www.nippon.com/en/features/h00079/>

2.2.2. Forskydning i befolknings sammensætningen.

Med et faldende antal børn og unge og et stigende antal ældre har sammensætningen af den japanske befolkning ændret sig drastisk i disse år mod en højere andel af ældre over 65 år.

Ældre mennesker i alderen 65 og derover udgør nu næsten 30 % af befolkningen - den næsthøjeste andel i verden efter Monaco.

Figur: Befolknings sammensætning i Japan – 2000 til 2024. ³⁵

Befolkningspyramiden i Japan bliver hermed smallere og smallere foroven og breder og bredere foroven (i de ældre aldersgrupper), jf længere fremme.

³⁵) Kilde: Nippon.com: Japan's Population Declines for Fourteenth Straight Year: Over-75 Cohort Continues to Grow. 18.04.25. <https://www.nippon.com/en/japan-data/h02382/>

2.3. Faldende befolkningstal og faldende antal erhvervsaktive.

I dette afsnit gennemgås kort konsekvensen af de to foregående udviklinger i henholdsvis fertilitetsrate/børnetal respektive stigende antal og andel af ældre på pension i form af dels faldende befolkningstal og dels faldende antal og andel af erhvervsaktive.

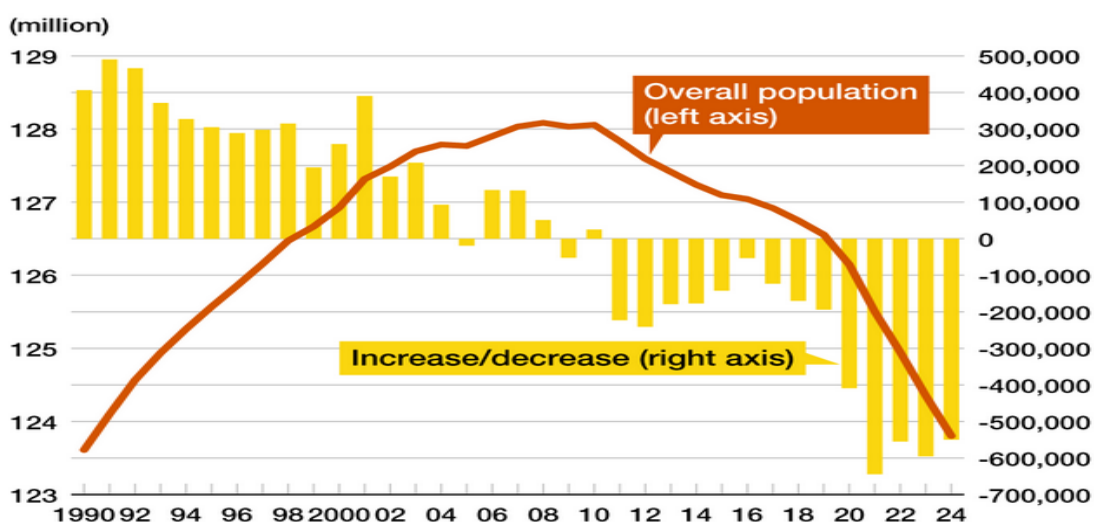
2.3.1. Faldende befolkningstal.

I 2024 faldt befolkningstallet med op mod 1 million som konsekvens af et stærkt faldende fødsels-/børnetal på den ene side og en stor ældrebefolkning og dermed høj mortalitet på den anden side.

I dette år var der ”kun” 686.061 fødsler - det laveste antal siden optegnelser begyndte i 1899 - mens næsten 1,6 millioner mennesker døde. Dvs for hver baby født, døde mere end to mennesker.

Det markerer det sekstende år i træk med befolkningsnedgang. Antallet af dødsfald oversteg i 2007 for første gang antal fødsler.

Figur: Befolkningsændring i Japan 1990 – 2024. ³⁶

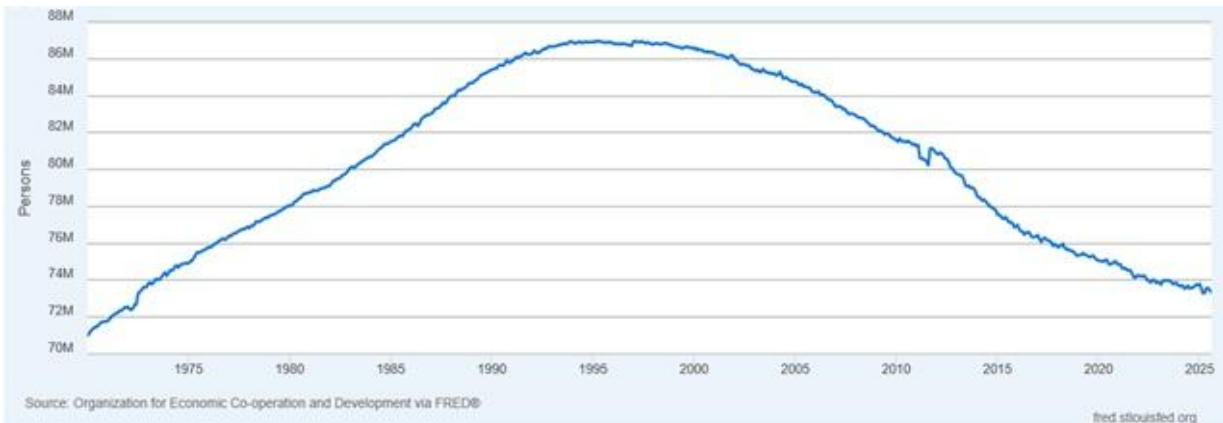

³⁶) Kilde: Nippon.com: Japan's Population Declines for Fourteenth Straight Year: Over-75 Cohort Continues to Grow. 18.04.25. <https://www.nippon.com/en/japan-data/h02382/>

2.3.2. Faldende antal og andel af erhvervsaktive.

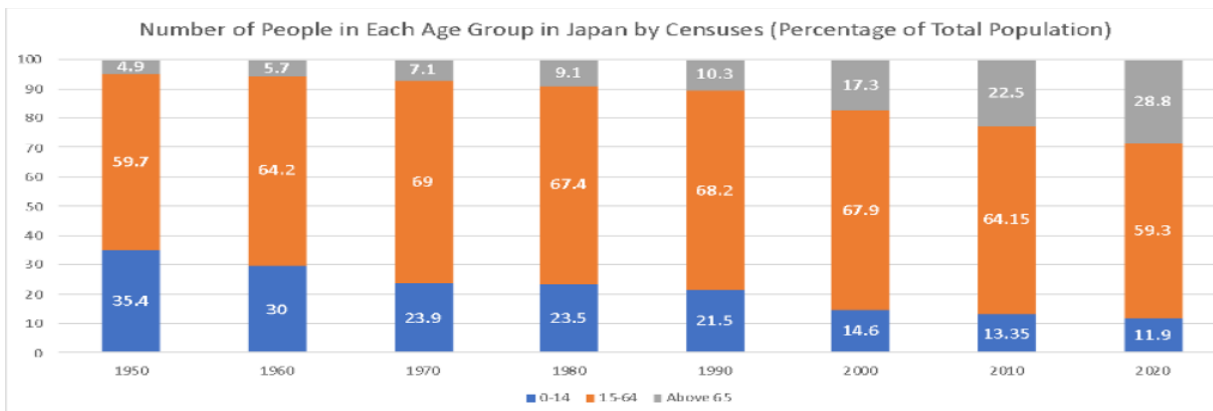
Hermed er det japanske arbejdsmarked klemt mellem på den ene side faldende tilgang af unge og på den anden side en tiltagende afgang af ældre på pension. Som konsekvens heraf er nærmere bestemt antallet af erhvervsaktive (15 – 64) i Japan dykket konstant siden midten af 90'erne.

Figur: Antal erhvervsaktive (15 – 64) i Japan 1970 – 2025.³⁷

Og hermed er selvsagt også andelen af erhvervsaktive i den japanske befolkning faldet. I de sidste 20 år er andelen af personer i alderen 15 til 64 år i Japan faldet fra 67,9 procent til 59,3 procent og hermed tilbage på efterkrigstidsniveau.

Figur: Sammensætning af befolkning i Japan 1950 – 2020, fordelt på aldersgrupper (pct).³⁸

³⁷⁾ Kilde: Federal Reserve Bank of St. Louis.

<https://fred.stlouisfed.org/series/LFWA64TTJPM647S#>

³⁸⁾ Rongjie Fang: Shrinkonomics: Aging Policies in Japan. 12.03.2022. Berkeley Public Policy Journal.

<https://bppj.berkeley.edu/news/shrinkonomics-aging-policies-japan-and-china>

2.4. Voksende ”ældrebyrde”.

I dette afsnit undersøges konsekvensen af en faldende erhvervsaktiv befolkning og et stigende antal og andel af ældre for forsørgerbrøken, der udtrykker det relative forhold mellem antallet af personer uden for arbejdsstyrken og antallet af personer i den erhvervsaktive alder.

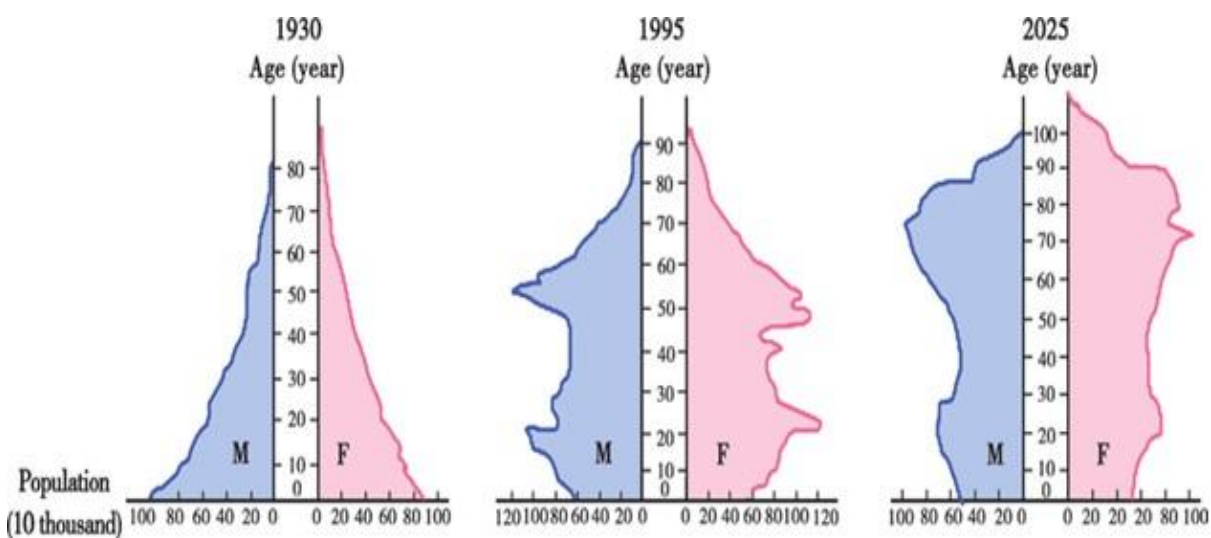
Først ses på følgerne af Japans befolkningsudvikling for befolkningspyramiden i landet. Dernæst fokuseres på udviklingen i forsørgerbrøken.

2.4.1. Befolkningspyramiden.

Tendens i befolkningsudviklingen i Japan over de seneste årtier har således som fremgået været karakteriseret af for det første lav fødselsrate og børnetal, for det andet stigende levealder og dermed et stigende antal ældre borgere på pension og endelig for det tredje en faldende arbejdsstyrke.

Billedligt vist har vægten i befolkningspyramiden i Japan herved forskudt sig mod toppen (de ældre befolkningslag), mens ”fundamentet” (børn og unge) er blevet smallerede og smallere, hvilket resulterer i en ”urne” formet befolkningspyramide, der

Figur: Den japanske befolkningspyramide.³⁹

³⁹) Kilde: Shimazaki Kenji: *Defusing Japans demographic Time Bomb*. Nippon.com.

<https://www.nippon.com/en/in-depth/a01001/>

2.4.2. Forsørgerbrøken vokser.

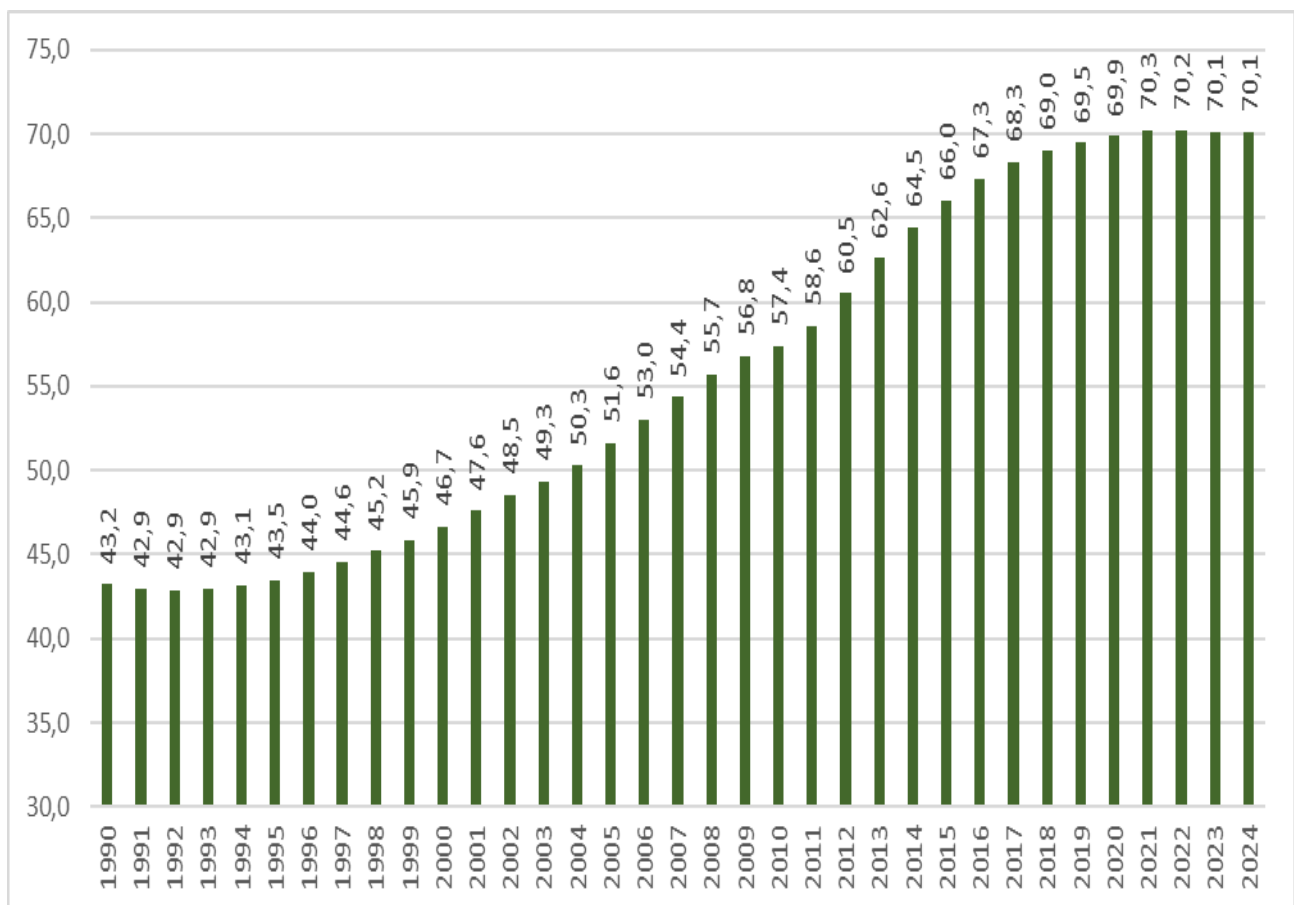
At Japans befolkningspyramide ”forskubbes” opadtil illustrerer også en forskydning af forsørgerbrøken i den japanske samfund.

Selvom det faldende børnetal i sig selv har betydet en reduceret forsørgerbyrde for den erhvervsaktive befolkning., så har effekten af den langt stærkere stigning i antal ældre på pension naturligvis været en netto stærkt stigende forsørgerbrøk i Japan.

Fra begyndelsen af 90’erne til i dag er forsørgerbrøken vokset fra lidt over 40 til omkring 70.

En ganske voldsom stigningen i forsørgerbyrden i Japan.

Figur: Ændring i forsørgerbrøken i Japan 1990 til 2024. ⁴⁰

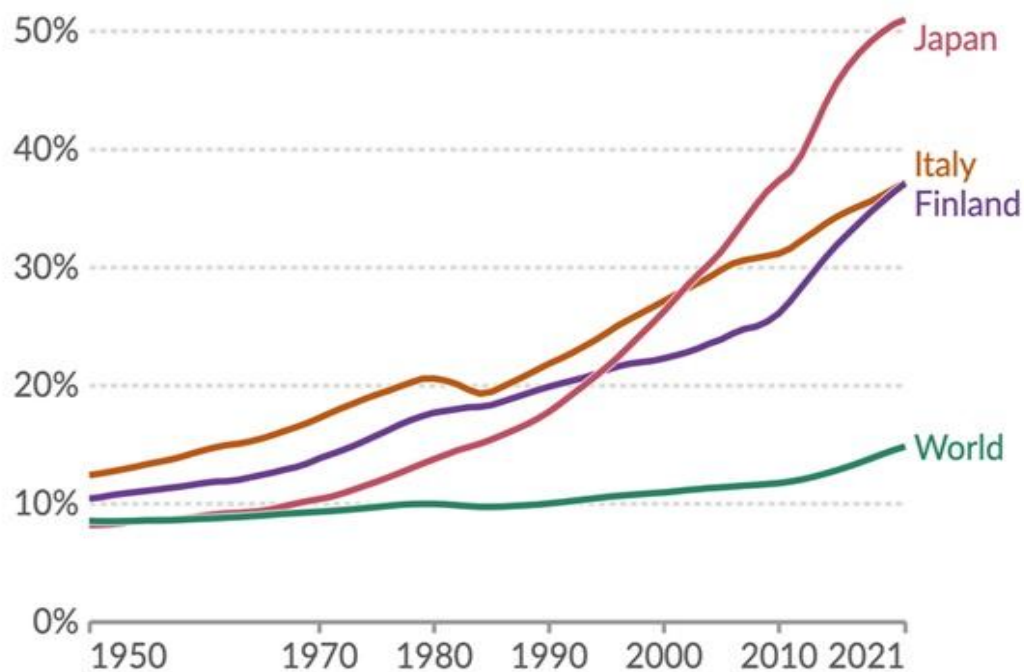

⁴⁰) Kilde: World Bank: Age dependency ratio (pct.)

<https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.DPND?locations=JP>

Hermed er Japan det land i verden med den højeste forsørgerbyrde

Figur: Forsørgerbrøk i Japan og andre højtliggende lande.⁴¹

Data source: United Nations, World Population Prospects (2022) CC BY

⁴¹) Kilde: Our world in data. 2024 <https://ourworldindata.org/data-insights/japan-has-the-highest-ratio-of-elderly-people-relative-to-working-age-people-globally>

**DEL II:
ÅRSAGER TIL OG
SAMSPIL
MELLEM ØKONOMISK OG
BEFOLKNINGS
STAGNATION
I
JAPAN.**

Indledning.

Som anført i den generelle indledning er formålet med denne del for det første at forsøge at fokusere på de centrale drivkræfter bag og årsagsfaktorer til henholdsvis stagnationen i befolkning respektive i økonomi i Japan siden 90'erne og for det andet på samspillet imellem befolknings – og økonomisk stagnation.

I analysens **kapitel 3** undersøges og diskuteres årsager til og drivkræfter bag befolkningstilbagegangen og samspillet herimellem og den økonomiske stagnation.

En afgørende faktor bag befolkningsstagnationen i sig selv må søges i et sammenstød mellem på den ene side den konservatisme, som på alle niveauer præger det japanske samfund (i den mandlige befolkning, i erhvervslivet og navnlig i den politiske elite i det dominerende Liberal – Demokratiske parti) og på den anden side japanske kvinders ønske om økonomisk uafhængighed gennem eget udearbejde og om personlig frigørelse (fra husmor - og hustrurollen). Et ønske, som på grund af virksomhedernes hårde arbejdskrav, regeringens manglende aflastning af og støtte til børnefamilierne gennem fx daginstitutioner samt på grund af japanske mænds traditionalisme, ikke lader sig forene med at sætte børn i verden og opfostre dem. Hvorfor igen den økonomiske vækst i Japan har lidt under dalende befolkningstal og arbejdsstyrke.

I første afsnit redegøres for de hårde arbejdskrav til japanske lønmodtagere (om mange og lange arbejdsdage) fra de store, konservativt ledede virksomheder i Japan og de negative konsekvenser heraf for familielivet, herunder navnlig for kvinderne, analyseres.

I andet afsnit undersøges betydningen af den fremherskende, konservativt prægede velfærdspolitik – og model og navnlig på konsekvenserne for børnefamilier og kvinder heraf i form af manglende prioritering af daginstitutioner og ældrepleje og støtte til børnefamilierne.

Videre analyseres i tredje afsnit betydningen af japanske mænds konservatisme i forhold til børnepasning, deltagelse i hjemmearbejde og i forhold til kvinders arbejdsmarkedsdeltagelse.

Dernæst analyseres og diskuteres i **kapitel 4** årsager til og drivkræfter bag den økonomiske lavvækst og samspillet imellem denne og befolkningsstagnationen.

I første afsnit undersøges konsekvenserne af faldet i befolkningstal og arbejdsstyrke i Japan, dels for den økonomiske vækst, dels for de offentlige finanser.

I andet afsnit analyseres årsager til japanske forbrugeres reduktion af forbrug og forøgelse af opsparing og konsekvenserne heraf for i første omgang deflation og i anden omgang for lavvækst.

I tredje afsnit diskuteres karakteren og betydningen af den igennem årtier fremherskende konservative økonomiske politik for økonomien og samfundet.

Kapitel 3: Årsager til befolkningsstagnationen, herunder samspillet fra økonomi til befolkningsstagnation.

Jf. indledningen undersøges og diskuteres i dette kapitel årsager til og drivkræfter bag befolkningstilbagegangen og samspillet mellem denne og den økonomiske stagnation.

3.1. Konservative virksomheder tvinger kvinder til at vælge mellem arbejde eller børn.

I dette afsnit fokuseres på de hårde arbejdskrav til japanske lønmodtagere fra de store, konservativt ledede virksomheder i Japan og de negative konsekvenser heraf for familielivet, herunder navnlig for kvinderne og hermed for fertilitetsraten, analyseres.

3.1.1. Mange arbejdsdage og arbejdstimer i Japans store koncerner.

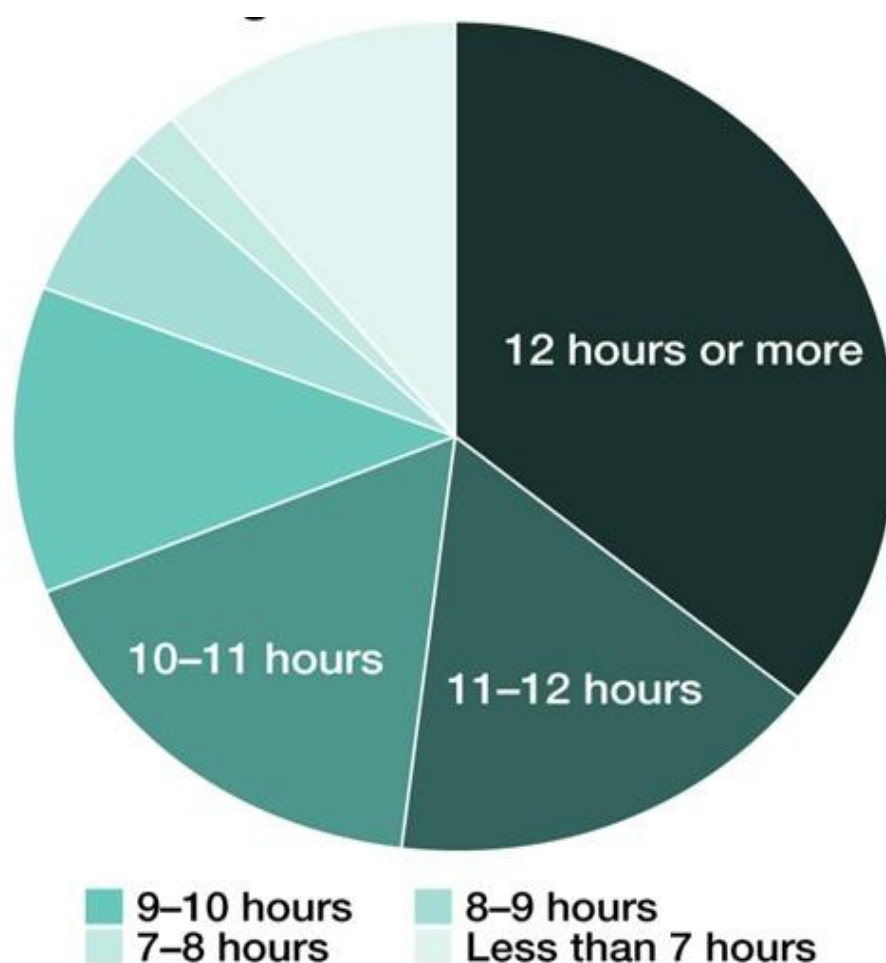
Faldet i fertilitetsraten i Japan hænger i høj grad sammen med Det Liberal-Demokratiske Partis og især de store japanske koncerners politik for - efter anden verdenskrig – hurtigst muligt at fremme industrialisering og vækst, som skabte dels en overordentlig ”arbejdsintensiv” arbejdskultur, dels videre en familiestruktur med meget forskellige roller til kvinder og mænd (herom videre i næste afsnit).

For at opnå maksimal produktivitet og produktion opererede virksomhederne i videst muligt omfang, med at (de mandlige) medarbejdere arbejdede mange og lange arbejdsdage, ofte i treholdsskift. Til gengæld tilbød selskaberne medarbejdere - med anciennitet - livslang ansættelse og opsparing til pension og sundhedspleje.

Japans store industriselskaber er konservativt ledede og har langt henad vejen fastholdt denne arbejdspladskultur med krav om mange og lange arbejdsdage ⁴², især i begyndelsen af ansættelsen (for at vise sin loyalitet overfor virksomheden). ⁴³

Op mod $\frac{3}{4}$ af japanske mænd bruger derfor stadigvæk mellem 10 og 12 timer om dagen på arbejde samt transport til og fra arbejde.

Figur: Japanske mænds daglige tidsforbrug til arbejde samt transport til og fra arbejde. ⁴⁴

¹ Jf. Wingfield-Hayes, Rupert: Japan: The worst developed country for working mothers. BBC News, 22.03.23. <https://www.bbc.com/news/magazine-21880124>

⁴³) Jf. Asger Røjle Christensen: Japan blæser til kamp mod kønsrollerne – for at redde landets fremtid. Ræson, 08.09.2024 <https://www.raeson.dk/2024/asger-roejle-i-raeson-soendag-japan-blaeser-til-kamp-mod-koensrollerne-for-at-redde-landets-fremtid/>

⁴⁴) Nippon.com: Long Working Hours and Commutes Contribute to Japanese Fathers Spending Little Time on Housework. Marst 2022. <https://www.nippon.com/en/japan-data/h01235/>

3.1.2. Kravene fra arbejdslivet tvinger kvinder til at vælge mellem udearbejde og børn.

Opfyldelse af de store industriselskabers krav om mange og lange arbejdsdage for de (mandlige) medarbejdere vedkommende forudsatte, at kvinderne så tog sig selv af det hjemlige: husholdning og opfostring af børn, så deres mænd kunne koncentrere sig om deres (krævende) arbejde.⁴⁵

Dette var midt i 70'erne resulteret i et særligt virksomhedspræget ”koncept” for den japanske familie: En hårdt udearbejdende forsørger ægtemand, en fuldtids, hjemmearbejdende hustru og – ideelt – 2 børn.

Men siden 80'erne har tilslutningen til denne familiemodell ændret sig blandt (yngre) japanske kvinder, som i stigende grad har følt sig fanget i at skulle hellige sig det hjemlige, mens deres mænd alene varetog forsørgerrollen.⁴⁶

Japanske kvinder har i stigende grad for det første ønsket selv at arbejde ude og dermed have den økonomiske uafhængighed som det giver. Med 10 – 12 timers arbejdsdage har det imidlertid været uforeneligt med at få børn og passe børn, som jo forudsatte, at kvinderne gik hjemme.⁴⁷

Hvorfor de japanske kvinder i voksende omfang har valgt de tidligere ”obligatoriske barsler” fra.⁴⁸ Resultatet: Faldende fertilitet og faldende børnetal.

I forbindelse med spørgsmålet om at aflaste kvinderne, så de både kunne arbejde og få børn, har kvinderne endvidere hverken fået meget hjælp fra de japanske politikere (herom i afsnit 2) eller japanske mænd (herom i afsnit 3).

⁴⁵⁾ Meguro Yoriko: Why Japan's Family Policies Have Failed: A Gender Perspective on the Demographic Crisis. 15.06.23. Nippon.com, <https://www.nippon.com/en/in-depth/d00906/>

⁴⁶⁾ Meguro Yoriko: Why Japan's Family Policies Have Failed: A Gender Perspective on the Demographic Crisis. 15.06.23. Nippon.com, <https://www.nippon.com/en/in-depth/d00906/>

¹⁾ Jf. Wingfield-Hayes, Rupert: Japan: The worst developed country for working mothers. BBC News, 22.03.23. <https://www.bbc.com/news/magazine-21880124>

⁴⁸⁾ Jf. Asger Røjle Christensen: Japan blæser til kamp mod kønsrollerne – for at redde landets fremtid. Ræson, 08.09.2024 <https://www.raeson.dk/2024/asger-roejle-i-raeson-soendag-japan-blaeser-til-kamp-mod-koensrollerne-for-at-redde-landets-fremtid/>

3.2. Konservativ familiepolitik bidrager til dalende børnetal.

I dette afsnit undersøges betydningen af den fremherskende, konservativt prægede velfærds politik – og model og navnlig på konsekvenserne heraf i form af manglende prioritering af daginstitutioner og ældrepleje og støtte til børnefamilierne.

3.2.1. Konservativ familiebaseret velfærdsmodel og -politik

Blandt de 3 hovedtyper af velfærdsmodeller: Den ”socialdemokratiske” universelle, den liberale, residuale model og den konservative, familie – og virksomhedsbaserede velfærdsmodel placerer det japanske velfærdssamfund sig som er en variant af den konservative model.

I det japanske samfund har velfærd – i konfusiansk tradition - historisk set været familiens og virksomhedernes ansvar snarere end statens.⁴⁹

Familien spiller derfor en central rolle i Japans velfærdsmodel – i lighed med, hvad der også er tilfældet i fx Sydeuropa. Historisk har familien udgjort det primære sikkerhedsnet for borgerne, suppleret af virksomhederne, mens offentlig hjælp betragtes som sidste udvej.

Familien forventes derfor at sørge for børn, ældre, syge og handicappede først.

I lighed med en række andre konservative lande indførte Japan dog allerede i mellemkrigstiden et virksomhedsbaseret socialforsikringssystem, hvor virksomheder og ansatte gennem obligatoriske ordninger betaler til arbejdsløsheds, sundheds- og pensionsforsikringer.

I efterkrigstiden blev dette gradvist udvidet til universel sygeforsikring og et universelt pensionssystem⁵⁰, dog således at den bedste pensionsdækning giver virksomheds – og arbejdsmarkedspensionerne, men pensionsdækningen gennem de offentlige pensionsordninger er ringere.

⁴⁹) Jf. Goldfarb, Kathryn E. *Family at the Margins: State, Welfare and Well-being in Japan*. Okt. 2016.

<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10371397.2016.1209730>

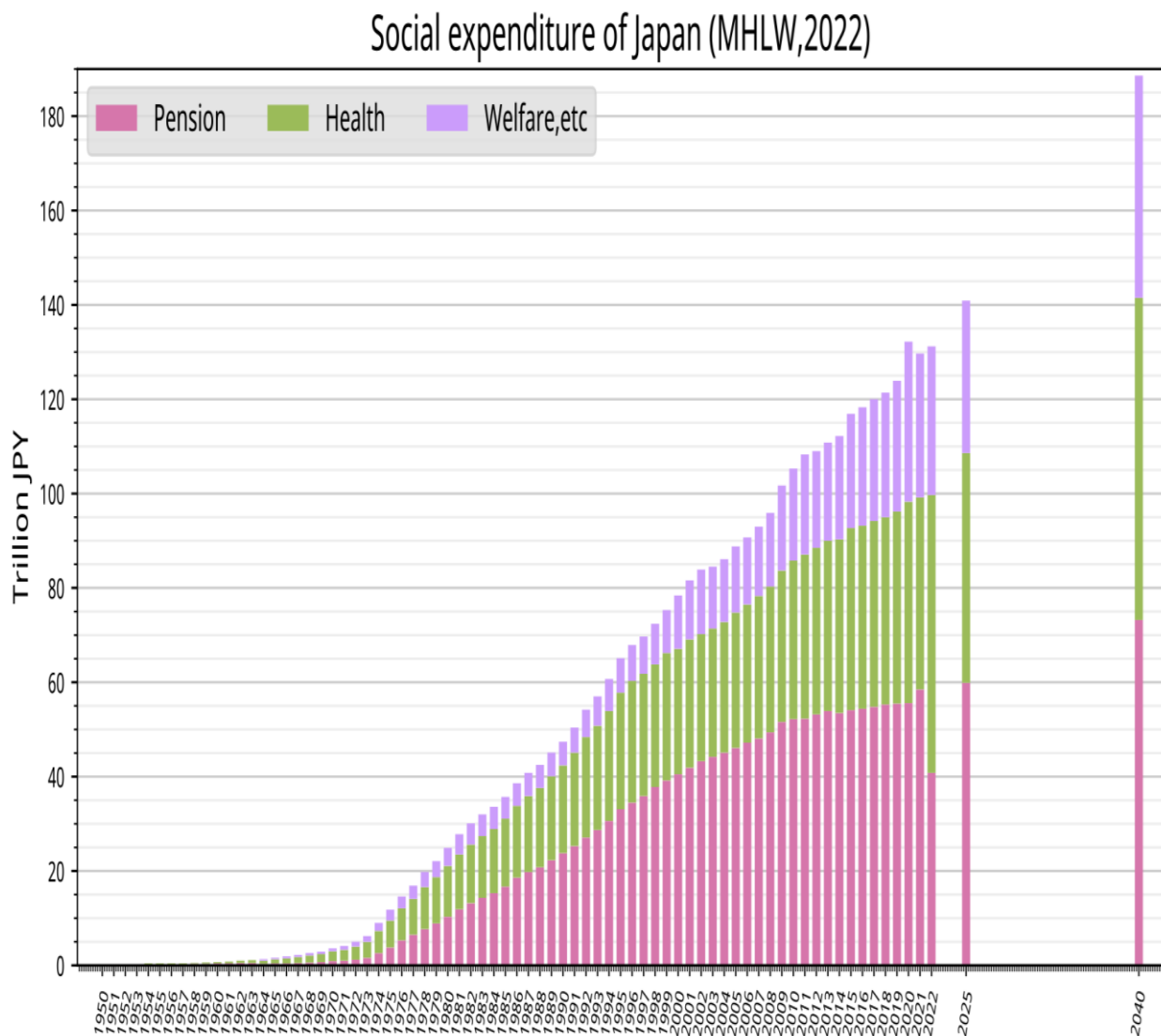
⁵⁰) Jf. Wikipedia: *Welfare in Japan*.

https://en.wikipedia.org/wiki/Welfare_in_Japan

Den japanske velfærdsmodel ligner således på den ene side den Sydeuropæiske ved i høj grad at bygge på familien, men der er på den anden side den forskel mellem Japans velfærdsstat og det traditionelle konservative system, fx i Europa, at der er en lavere grad af social omfordeling i Japan og et lavere velfærdsniveau.⁵¹

Velfærdsudgifterne i Japan ligger med omkring 23 pct. af BNP (2023) på et lavere niveau end fx i Nord og Centraleuropa, men på niveau med fx USA, UK og Canada.

Figur: Sammensætning af velfærdsudgifter i Japan 2022⁵²

⁵¹) Jf. Nippon.com: *Work-Centered Welfare for the Twenty-First Century*. Maj 2015.

<https://www.nippon.com/en/in-depth/a04203/>

⁵²) Jf. Wikipedia: *Welfare in Japan*.

https://en.wikipedia.org/wiki/Welfare_in_Japan

Et særkende ved Japans velfærdsbudget er, at det strukturelt er skævt rettet mod at støtte ældre via pensioner og sundhedsydelse. Derimod bruger Japan kun 1,7 % af BNP (2019) på familievenlige ydelser og tjenester, herunder børnepasning, hvilket er betydeligt mindre end OECD-gennemsnittet på 2,2 %.

Japans erhvervsaktive befolkning betaler således store beløb for at finansiere velfærdsudgifter, der i overvældende grad gavner de ældre.⁵³

3.2.2. Konsekvens af konservativ familiepolitik: Mangel på børnepasning og økonomisk aflastning af børnefamilier.

Den fremherskende konservative velfærds politik i Japan har længe ikke tilgodeset yngre japanske kvinders ønske om udearbejde og ligestilling på arbejdsmarkedet.

Tværtimod har det dominerende Liberal-Demokratiske parti langt henad vejen favoriseret den patriarkalske, virksomhedsorienterede familiestruktur, blandt andet gennem skattesystemet, hvor manden får et rundhåndet skattefradrag for hjemmegående ægtefælle og for børn.⁵⁴

Det kan derfor ikke altid økonomisk betale sig for kernefamilier med børn, at både faderen og moderen er fuldtidsbeskæftiget med krævende karrierejob ude af huset.⁵⁵

Den konservative velfærds politiks hårdnakkede fastholdelse af familien som ramme om børneopfostring har endvidere betydet, at man ikke har prioriteret aflastning af kvindernes opgaver med børnepasning gennem oprettelse af daginstitutioner.

Der har derfor igennem en årrække været betydelig mangel på daginstitutioner for børn og mange børn på venteliste.⁵⁶

⁵³) Jf.

⁵⁴) Jf. Christensen, Asger Røjle: *Seikatsu – Japansk hverdag*, s. 140 ff. Forlaget Turbine. 2017.

<https://www.asgerrojle.com/hverdaqsliv-i-japan/>

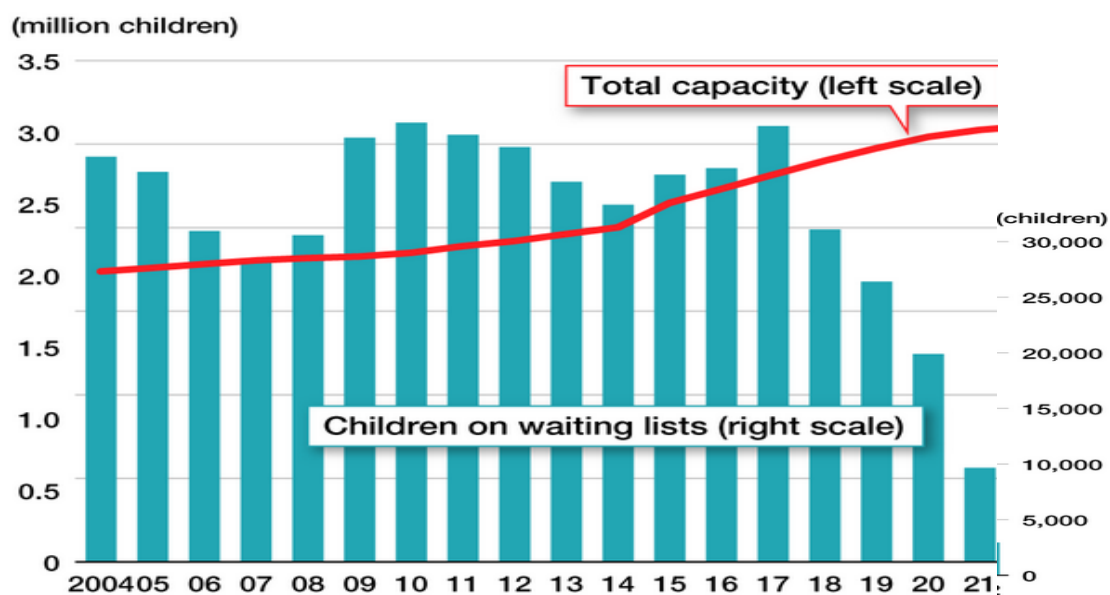
⁵⁵) Jf. Asger Røjle Christensen: Japan blæser til kamp mod kønsrollerne – for at redde landets fremtid.

Ræson, 08.09.2024 <https://www.raeson.dk/2024/asger-roejle-i-raeson-soendag-japan-blaeser-til-kamp-mod-koensrollerne-for-at-redde-landets-fremtid/>

⁵⁶) Jf. Wingfield-Hayes, Rupert: *Japan: The worst developed country for working mothers*. BBC News, 22.03.23.

<https://www.bbc.com/news/magazine-21880124>

Figur: Børnepasningskapacitet og børn på venteliste.⁵⁷

Børnepasningskapaciteten ER i de senere år blevet øget langsomt med op mod 1 pct. om året gennem flere børnepasningstilbud fra det offentlige og fra virksomheder⁵⁸, men man er kommet meget sent i gang hermed.

Når ventelisterne er faldet, skyldes det da heller ikke så meget kapacitetsforøgelsen, men modsat det store fald i antal børnefødsler siden slutningen af 10'erne samt, at forældre fra 2020 og frem har været tilbageholdende med at søge institutionspasning på grund af Covid – epidemien.

Samtidig med den årevist manglende aflastning af børnefamilierne gennem pasningstilbud har japanske lønmodtagere siden årtusindskiftet også været ramt af stagnerende realindkomster, jf. foran. Mens samtidig udgifterne til at opfostre børn siden 1998 gennemsnitligt er steget 1½ gang.

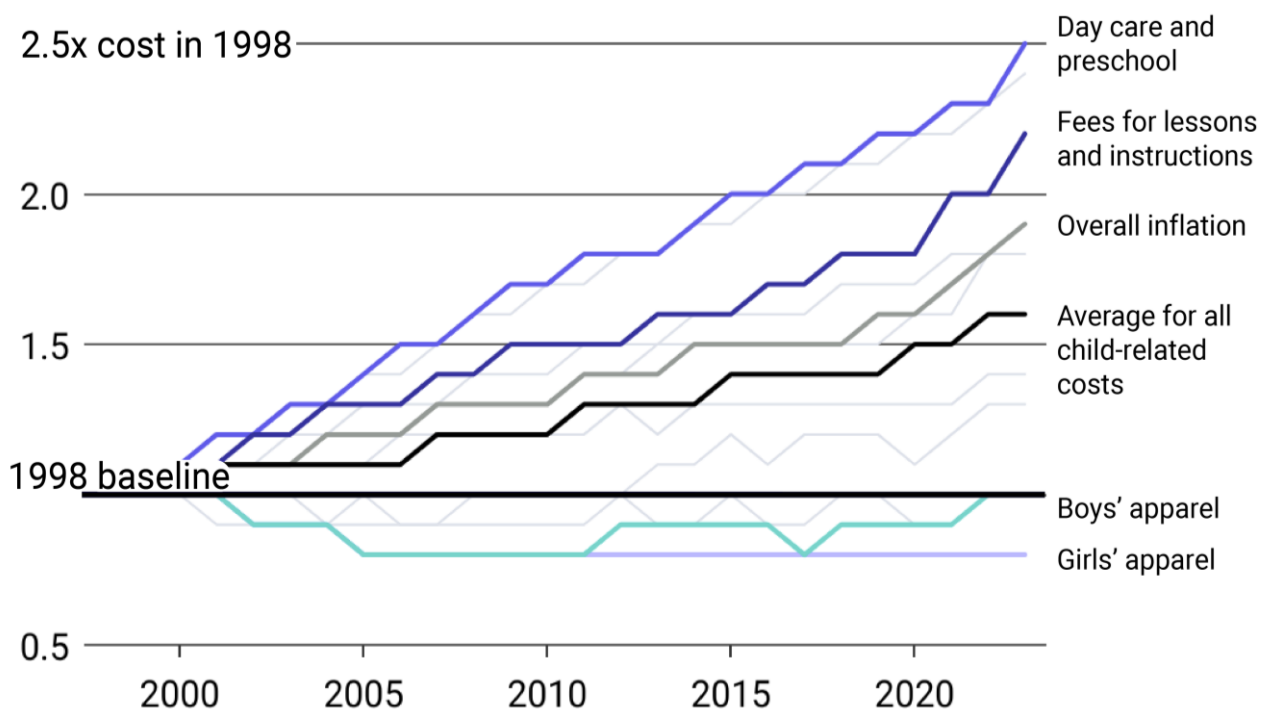
⁵⁷) Kilde: Nippon.com: Japan Sees 90% Drop in Daycare Waiting Lists over the Last Five Years. 14.09.22.

<https://www.nippon.com/en/japan-data/h01428/>

⁵⁸) Jf. Nippon.com: Japan Sees 90% Drop in Daycare Waiting Lists over the Last Five Years. 14.09.22.

<https://www.nippon.com/en/japan-data/h01428/>

Figur: Stigning i børnerelaterede udgifter 1998 – 2022.⁵⁹

Note: Costs included in the analysis include groceries, kids' apparel, infants' and toddlers' apparel, footwear, day care and preschool, fees for lessons or instructions, and medical services including primary care, dental, and vision.

Data source: Bureau of Labor Statistics

Denne udvikling har gjort det dyrt at få og opfostre børn. For op mod halvdelen af japanske forældre, som fravælger at få (flere) børn er den økonomiske byrde da også hovedårsagen hertil.⁶⁰

Også her har den fremherskende konservative familiepolitik et stærkt medansvar for familiernes fravalg af at få børn gennem – indtil for nylig – manglende aflastning af børnefamiliernes økonomi gennem børnetilskud o. l.

⁵⁹) Kilde: KTVZ21: How the cost of raising a child has skyrocketed over 25 years. 04.10.23.

<https://ktvz.com/stacker-lifestyle/2023/10/04/how-the-cost-of-raising-a-child-has-skyrocketed-over-25-years/>

⁶⁰) Jf. Nippon.com: Economic Concerns a Key Factor Shaping Japan's Declining Birthrate. 23.12.24.

<https://www.nippon.com/en/japan-data/h02225/economic-concerns-a-key-factor-shaping-japan%E2%80%99s-declining-birthrate.html>

3.3. Japanske mænds konservatisme også medvirkende til befolkningsstagnation.

Endelig diskuteres i dette tredje afsnit betydningen af japanske mænds konservatisme i forhold til børnepasning, deltagelse i hjemmearbejde og i forhold til kvinders arbejdsmarkedsdeltagelse.

3.3.1. Japanske mænds manglende deltagelse i hjemmearbejdet.

Udover konservatismen hos virksomheder og politikere hænger japanske kvinders vanskeligheder med at forene henholdsvis udearbejde på den ene side og børn på den anden side også rent praktisk sammen med konservatisme hos japanske mænd, hvad angår deltagelse i opgaverne i hjemmet og vedrørende børnene.

En konservatisme, som bidrager til at gøre det svært for kvinderne at forene børn og udearbejde og derfor skubber kvinderne i retning af fravalg af børn.

Nærmere bestemt bruger kvinder i Japan i gennemsnit 7 gange så meget tid på husarbejdet som mænd.

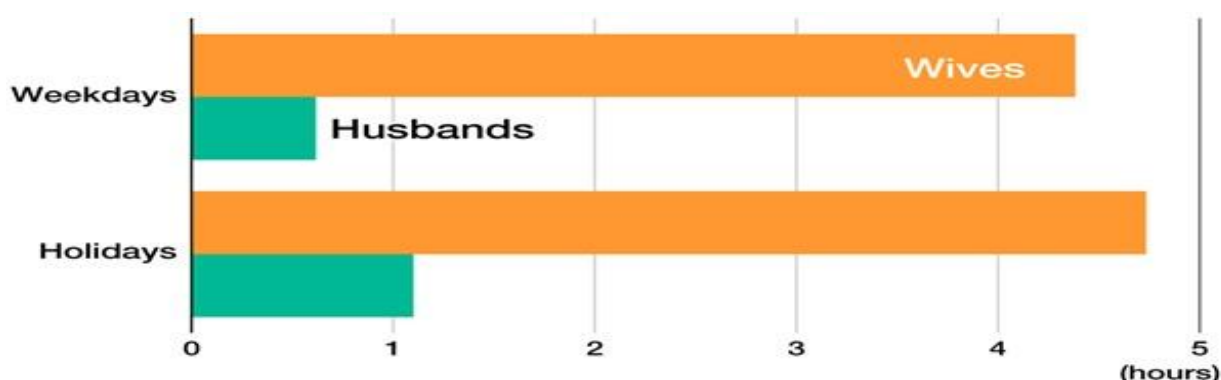
En undersøgelse i 2023 viste, at japanske ægtemænd dagligt i gennemsnit brugte 37 minutter på at gøre rent, lave mad og andre hjemlige opgaver, mens kvinder brugte 4 timer og 37 minutter.

Og kun 15 minutter heraf med deres børn.⁶¹

Hvilket japanske kvinder forståeligt nok reagerer i mod. Og har de ikke kunnet formå mændene til at hjælpe med børnene, har de også af den grund i stigende grad fravalgt at få børn.

¹ Jf. Wingfield-Hayes, Rupert: Japan: The worst developed country for working mothers. BBC News, 22.03.23.
<https://www.bbc.com/news/magazine-21880124>

Figur: Gennemsnitligt tidsforbrug til hjemmearbejde for hustruer og ægtemænd i Japan.⁶²

3.3.2. Kvinder vælger i stigende grad ægteskab – og dermed børn – fra.

Men kvinder har ikke bare reageret mod mændenes utilstrækkeligt deltagelse og indsats vedr. hjem og børn.

Både under indtryk af ændrede kønsroller og kvindefrigørelse og - ligestilling i resten af Vesten har japanske kvinder i højere grad spørgsmålstegn ved den rolle, de opgaver og det liv, som samfundet traditionelt har foreskrevet dem: først ægteskab, derefter børnefødsel, så børneopdragelse og så ældrepleje.

Men mens kvinders holdninger har ændret sig, er japanske mænds forventninger forblevet forankret i billedet af den traditionelle familie med manden som forsøger og overhoved og kvinden som hjemmearbejdende og mor.⁶³

⁶²) Kilde: Nippon.com: *Wives Do Seven Times as Much Housework as Husbands in Japan*. 30.09,19.

<https://www.nippon.com/en/japan-data/h00546/wives-do-seven-times-as-much-housework-as-husbands-in-japan.html>

⁶³) Jf. Meguro Yoriko: *Why Japan's Family Policies Have Failed: A Gender Perspective on the Demographic Crisis*. Nippon.com, 15.06.23. <https://www.nippon.com/en/in-depth/d00906/>

Konsekvensen heraf har for de yngre japanske kvinders vedkommende ikke bare været et fravalg af børn, men i stigende grad et fravalg af ægteskab i det hele taget, som de har følt sig fanget i.⁶⁴ ⁶⁵ Mens antallet af skilsmisser er steget kraftigt, er antallet af ægteskaber siden 1970 blevet halveret.⁶⁶

Ægteskabsraten er faldet til 1/3 af, hvad den var lige efter krigen.

Figur: Ægteskabsrate i Japan 1943 - 2023(antal ægteskaber pr. 1000 mennesker).⁶⁷

(Data Source) Ministry of Health, Labour and Welfare

Og i Japan er der ikke tradition for at få børn uden for ægteskab. Kvindernes stigende fravalg af ægteskab har dermed også manifesteret sig i faldende børnetal.

⁶⁴) Meguro Yoriko: Why Japan's Family Policies Have Failed: A Gender Perspective on the Demographic Crisis. 15.06.23. Nippon.com, <https://www.nippon.com/en/in-depth/d00906/>

⁶⁵) Jf. Asger Røjle Christensen: Japan blæser til kamp mod kønsrollerne – for at redde landets fremtid. Ræson, 08.09.2024 <https://www.raeson.dk/2024/asger-roejle-i-raeson-soendag-japan-blaeser-til-kamp-mod-koensrollerne-for-at-redde-landets-fremtid/>

⁶⁶) Kilde: Nippon.com: Japan's Fertility Rate Drops to New Record Low. 12.06.24. <https://www.nippon.com/en/japan-data/h02015/>

⁶⁷) Jun Saito: Why Does Japan's Fertility Rate Continue to Fall? Japan Centre for Economic Research, 17.06.25. <https://www.jcer.or.jp/english/why-does-japans-fertility-rate-continue-to-fall>

Kapitel 4: Årsager til den økonomiske stagnation i Japan, herunder samspillet fra demografien hertil.

Jf. indledningen undersøges og diskuteres i dette kapitel årsager til og drivkræfter bag den vedvarende økonomiske lavvækst, herunder samspillet mellem denne og befolkningsstagnationen.

Der ses først på effekten af faldet i arbejdsstyrke og befolkning samt stærkt aftagende produktivitetsvækst på vækst og gæld i Japan.

Dernæst undersøges samspillet mellem befolkningsændringer og forbrug/opsparing og herigennem videre på inflation/deflation.

Endelig diskuteres for det tredje samspillet mellem den førte konservative økonomiske politik og den økonomiske stagnation.

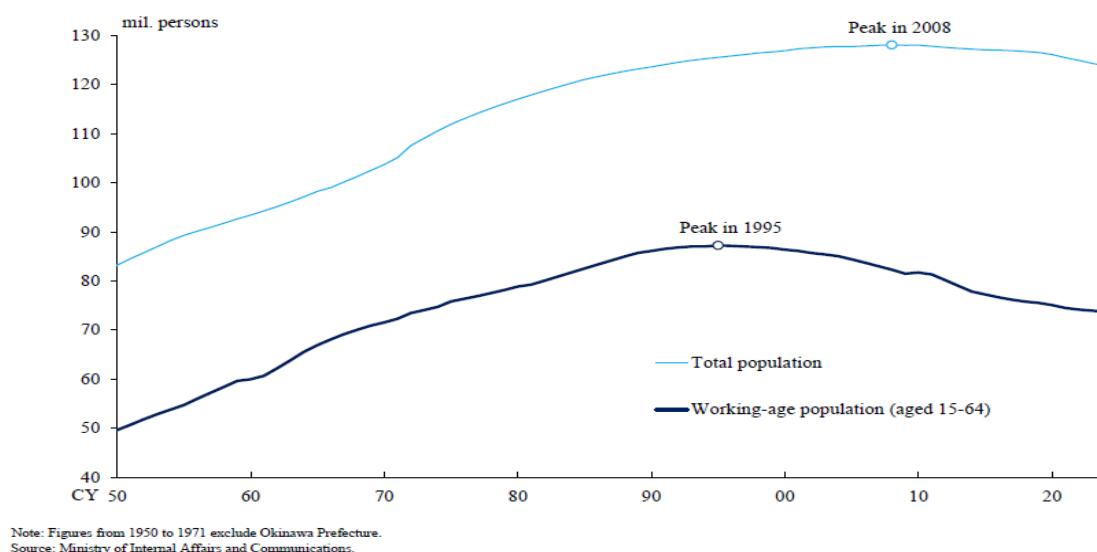
4.1. Fald i arbejdsstyrke og befolkning i Japan har hæmmet vækst og øget gældsbyrde.

I dette afsnit undersøges betydningen af faldet i arbejdsstyrken i Japan, dels for den økonomiske vækst, dels for de offentlige finanser.

4.1.1. Befolkningsstagnation har hæmmet væksten.

Selvom befolkningens størrelse i Japan først begyndte at aftage henimod 2010, har arbejdsstyrken i Japan – som fremgået foran - været faldende igennem en længere årrække, nærmere bestemt siden 1995.

Figur: Arbejdsstyrke i Japan. ⁶⁸

1

En umiddelbar konsekvens af den aftagende arbejdsstyrke har været at den økonomiske vækst er blevet reduceret. Med færre hænder har det japanske samfund kunnet producere en lavere velstand end ellers.

4.1.2. Også produktivitetsvækst er dalet afgørende.

Men selvom dalende arbejdsstyrke i sig selv betyder, at der produceres en lavere velstand, kan dette opvejes gennem produktivetsstigning. En høj produktivetsstigning i Japan kunne således have sikret en stærk økonomisk vækst på trods faldet i antallet af erhvervsaktive.

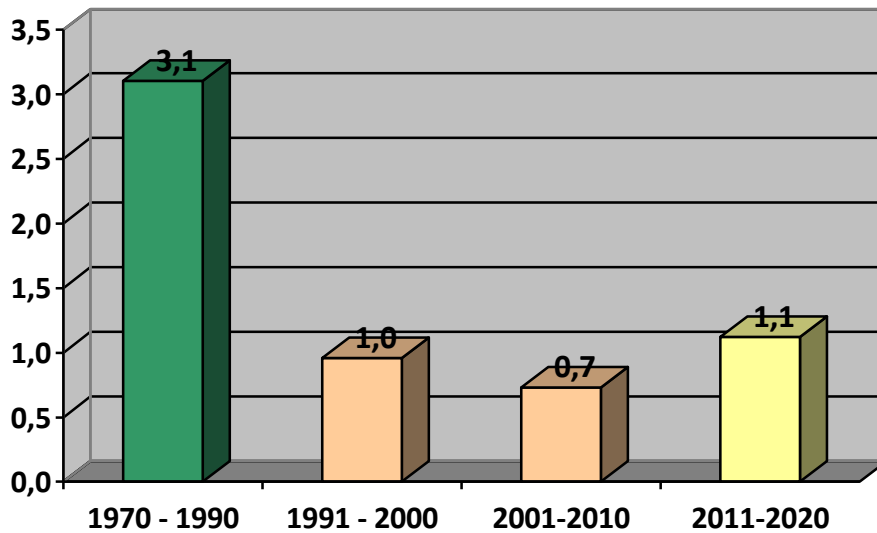
Ganske vist har i Japan produktivetsstigninger da også i nogen grad modvirket faldet i arbejdsstyrken fra 1990 til 2025. MEN: Den årlige gennemsnitlige vækst i produktiviteten i Japan faldt fra 1990 også drastisk og har i perioden 1991 til 2020 kun ligget på omkring 1 pct. ⁶⁹

⁶⁸) UEDA Kazuo: Japan's Labor Market under Demographic Decline. Bank of Japan, 23.08.2025.

https://www.boj.or.jp/en/about/press/koen_2025/data/ko250824a1.pdf

⁶⁹) Jf My Data Jungle: Productivity Growth Rates 1995 – 2022. <https://www.mydatajungle.com/en/>

Figur: Årlig vækst i Total Factor Productivity i Japan 1970 – 2020. ⁷⁰

Det har på den ene side skullet opveje et årligt gennemsnitligt fald i befolkningen i samme periode på omkring - ½ pct, men har på den anden side ikke levnet plads til nogen stor vækst UD OVER, hvad faldet i arbejdsstyrken har opslugt.

Der kan peges på forskellige årsager til den aftagende produktivitetsvækst. Faldet i befolkning og dermed i efterspørgsel på hjemmemarkedet er en faktor, der ikke tilskyndende til at øge produktion og produktivitet. En anden er, at de store japanske koncerner som reaktion på den aftagende arbejdsstyrke i højere grad investerede i ⁷¹produktion i udlandet og dermed ikke i udvikling af de hjemlige fabrikker.

Jf. foran har den økonomiske vækst i de 3 tabte årtier som anført da heller ikke været prangende.

4.1.3. Forværring af offentlige finanser.

Jf. foran har de Liberal-Demokratiske regeringer gentagne gange forsøgt at trække Japan ud af lavvækst gennem en ekspansiv, lempelig økonomisk politik, herunder gennem en periodisk ekspansiv finanspolitik.

⁷⁰) Kilde: Betts, Caroline: *The great productivity slowdown in Japan*. University of Southern California, 05.03.21 tabel 8, s. 47. <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/106503/>

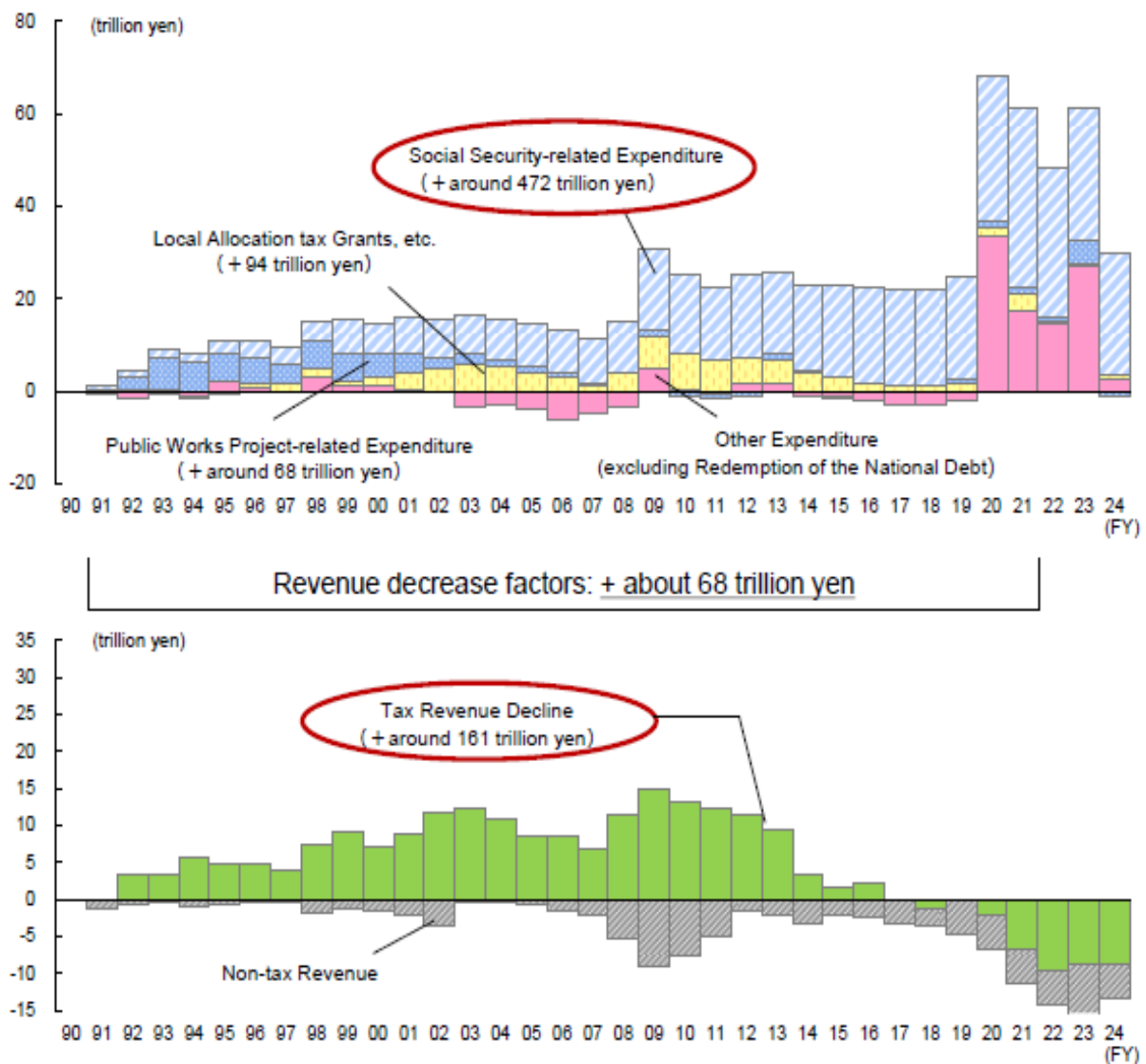
⁷¹) Jf. Kyoji Fukao et al.: *The Structural Causes of Japan's "Two Lost Decades"*. Research Institute of Economy, trade and Industri. <https://www.rieti.go.jp/en/>

Da denne økonomiske politik på grund af sit konservative udgangspunkt imidlertid ikke har ændret på de for lavvæksten grundlæggende strukturer og svagheder i den japanske familierpolitik og på det japanske arbejdsmarked i form af kvindernes manglende muligheder for arbejdsmarkedsdeltagelse har den positive effekt på væksten af den ekspansive finanspolitik været begrænset.

Derimod har den ekspansive finanspolitik haft en negativ effekt i form af statsunderskud.

Hertil kommer, at det stigende antal ældre på pension på pension har medført stærkt stigende udgifter hertil og til sundhedspleje samtidig med, at faldet i antal erhvervsaktive har påvirket de offentlige indtægter i negativ retning.

Figur: Udvikling i offentlige udgifter og indtægter 1990 - 2024. ⁷²

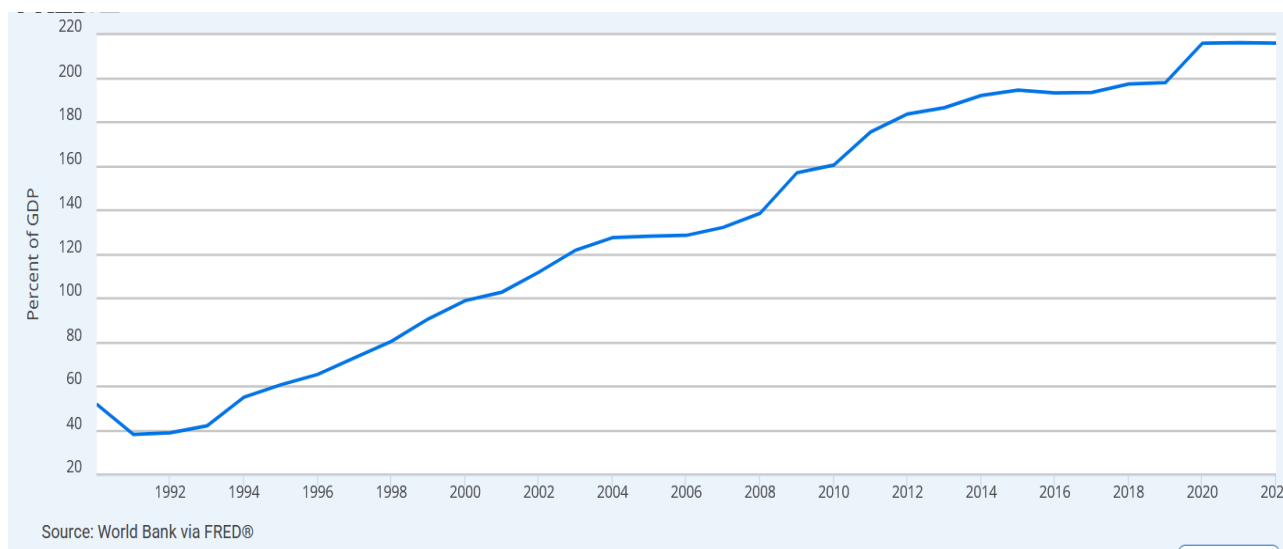
⁷²) Kilde: Ministry of Finance Japan: Japanese Public Finance Fact Sheet. April 2024.

<https://www.mof.go.jp/english/policy/budget/budget/fy2025/02.pdf>

Også disse forhold har bidraget til, at Japan har haft et vedvarende budgetunderskud, der siden omkring årtusindskiftet i gennemsnit har ligget på 5,1 pct årligt.⁷³ De vedvarende underskud har været finansieret gennem en stigende offentlig gæld.

I 2010 var den japanske stats gæld nået op på 160 pct. af BNP og i 2020 var den steget endnu til op mod 220 pct. Når statens aktiver tages i betragtning, er nettogældsbyrden dog betydeligt lavere, omkring 80 pct. af BNP.⁷⁴

Figur: Offentlig gæld i pct. af BNP.⁷⁵

En formildende omstændighed er dog, at statsgælden primært har kunnet finansieres gennem indenlandsk låntagning, idet den private sektor opsparer tilsvarende meget.⁷⁶

⁷³) Jf. Federal Reserve Bank of St. Louis: *Whats behind Japans high government debt?* 01.04.25.

<https://www.stlouisfed.org/on-the-economy/2025/apr/what-is-behind-japan-high-government-debt>

⁷⁴) Jf. Macintosh, Paul: *Japan's massive debt load masks key differences versus the US.* 07.05.25.

<https://www.asiaasset.com/post/29594-analysis-6-may-0506>

⁷⁵) Kilde: Federal Reserve Bank of St. Louis: *Central government debt, total (% of GDP) for Japan.*

<https://fred.stlouisfed.org/series/DEBTLJPA188A>

⁷⁶) Jf. Macintosh, Paul: *Japan's massive debt load masks key differences versus the US.* 07.05.25.

<https://www.asiaasset.com/post/29594-analysis-6-may-0506>

Og jf. Nordvig, Jens: *Risikerer Europa at gentage Japans nedtur?* Ræson, 19.12.13.

<https://www.raeson.dk/2013/fra-raeson-16-jens-nordvig-europa-risikerer-at-gentage-japans-nedtur/>

4.2. Befolkningsændringernes betydning for opsparing, deflation og forbrug.

I dette afsnit undersøges et andet aspekt af, hvorledes befolkningsændringerne i Japan har påvirket økonomien: Hvorledes aldringen af den japanske befolkning har påvirket opsparingen og herigennem videre bidraget til deflation og udsættelse af forbrug?

4.2.1. Aldrende befolkning medfører høj (kontant) opsparing .

Befolkningsændringerne i Japan har ikke alene bidraget til lavere vækst og stigende gæld i Japan, men har også påvirket opsparing/forbrug og videre prisstigninger.

Den stigende aldring af den japanske befolkning har selvsagt sat fokus blandt japanerne og i det japanske samfund på opsparing (til pension).

Og opsparingen i Japan er også en af de absolut højeste i de større, udviklede industrilande, idet den i 2023 lå på op imod 30 pct. af BNP sammenlignet med lidt over 25 pct. i EU som helhed og kun lidt under 18 pct. i USA ⁷⁷

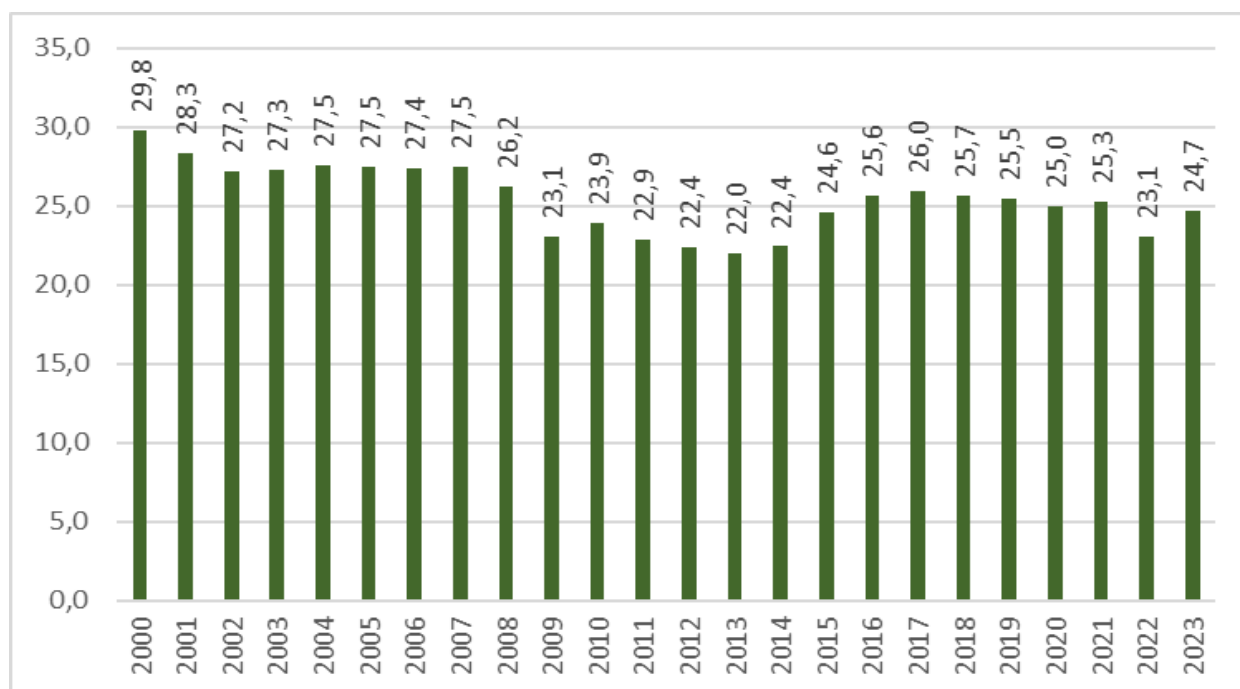
Ligesom aldringen af den japanske befolkning er foregået over en årrække, jf. foran, har opsparingskvoten i Japan har ligget på et højt niveau over en længere periode.

Dog er den i de senere år faldet lidt i takt med, at et stigende antal pensionister er begyndt at trække på pensionsopsparingen.

⁷⁷) Kilde: Trading Economics.

<https://tradingeconomics.com>

Figur: Brutto opsparingskvote i Japan 2000 – 2023. ⁷⁸

Som konsekvens af den langvarige tradition for høj opsparring besidder Japans befolkning i dag en stor formue i finansielle aktiver på mere end 15 mia. US dollars. ⁷⁹

Et særligt træk ved den store japanske opsparring har været, at en betydelig del ikke er foretaget i bankerne, men som kontantbeholdning hjemme (såkaldte ”penge under madrassen”) ⁸⁰

Men mere end halvdelen af denne formue investeres dermed ikke, hvilket afspejler en dybt forsigtig holdning til investeringer og banker efter sammenbruddet af Japans bobleøkonomi i begyndelsen af 1990'erne og de efterfølgende mange bankkrak og år med dårlig bankøkonomi.

⁷⁸⁾ Kilde: World Bank: Gross domestic Savings Japan (% of GDP)

<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDS.TOTL.ZS?locations=JP>

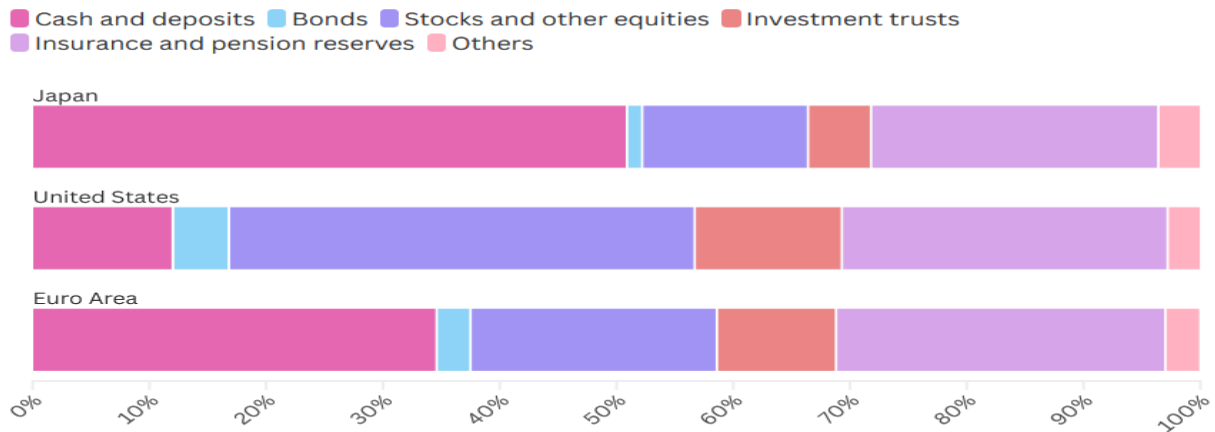
⁷⁹⁾ Kilde: Xinhua: Japan household assets hit record 15.4 trln USD. 19-09.24.

<https://english.news.cn/20240919/b3afdc95f52540489a4750d58d9b6282/c.html>

⁸⁰⁾ Jf. Christensen, Asger Røjle: Seikatsu – japansk hver dag, s. 206 ff. 2017.

<https://www.asgerrojle.com/wp-content/uploads/2024/07/Boeger3-1.jpg>

Figur: Sammensætning af husholdningers finansielle aktiver i Japan, USA og EU. ⁸¹

Japan Securities Dealers Association, Fact Book 2024, Source data: Bank of Japan, Federal Reserve Board, European Central Bank • Note: As of the end of 2024

Denne reservation overfor opsparing og investering gennem de finansielle institutioner er givet forstærket af, at den japanske nationalbank i perioder har gennemsat negative renter i bankerne.

Men skepsisen over for at opspare og investere sine midler gennem pengeinstitutterne, har selvsagt bidraget til at sænke det samlede investeringsniveau i Japan og dermed til at begrænse den økonomiske vækst. ⁸²

4.2.2. Konsekvenser af vedvarende deflation for samfundsøkonomien.

Høj opsparing betyder i sig selv desto mindre forbrug.

Men tilbøjeligheden til at holde igen med forbruget er i Japan siden 90'erne blevet forstærket af deflation.

⁸¹) Kilde: Financial Times:

<https://www.ft.com/partnercontent/government-of-japan/unleashing-the-investment-power-of-japans-household-savings.html>

⁸²Jf. Halton, Clay: Understanding Japan's Lost Decade: Key Factors and Lessons. Investopedia, 09.10.2025.

<https://www.investopedia.com/terms/l/lost-decade.asp>

Jf. foran medførte krisen i 90'erne og den efterfølgende lavvækst, at prisstigningerne gik i stå i den japanske økonomi og at Japan i store dele af de tabte årtier de facto tværtimod oplevede deflation, navnlig i perioden 2000 – 2010.

Figur: Forbrugerprisindeks for Japan 1980 – 2025. ⁸³

I tilgift til den høje opsparing medførte krisen, lavvæksten og faldet i priserne en ændring i den japanske forbrugers psykologi med hensyn til forbrug.

I forventning om, at priserne fremover ville falde yderligere, udskød husholdningerne deres køb. ⁸⁴

Jf. foran udgør det private forbrug i Japan en væsentlig komponent – op mod 60 pct. af BNP - i den samlede efterspørgsel.

Men deflationen og den heraf udløste tilbøjelighed hos husholdningerne til at holde tilbage på forbruget medførte på samfundsplan et stagnerende privatforbrug, navnlig efter årtusindskiftet, hvor deflationen for alvor satte ind.

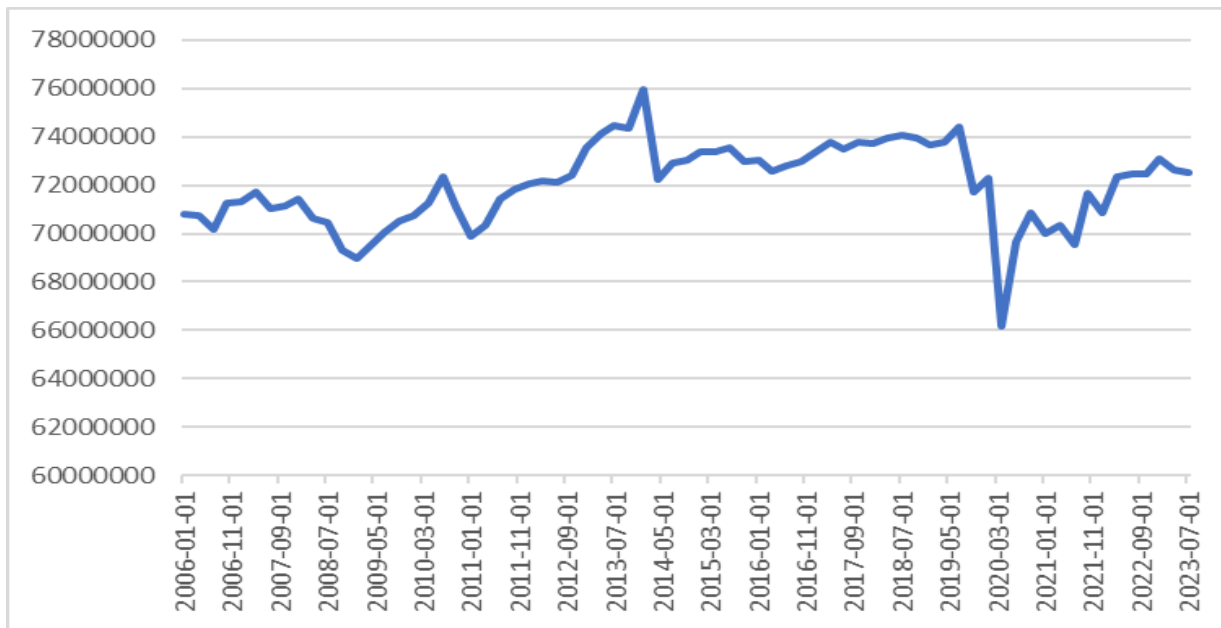
⁸³) Kilde: Junyu Tan: *Japan at the crossroads: Will it escape the deflationary trap?* Coface, 18.09.25.

<https://www.coface.com/news-economy-and-insights/japan-at-the-crossroads-will-it-escape-the-deflationary-trap>

⁸⁴) Jf. Pettinger, Tejvan: *Rise and fall of Japans Economy*.

<https://www.economicshelp.org/blog/216196/economics/the-rise-and-fall-of-japans-economy/>

Figur: Realt forbrug japanske husholdninger 2005 – 2022.⁸⁵

4.3. Den konservative økonomiske politiks betydning for befolknings – og økonomisk stagnation.

Endelig diskuteres i dette afsnit samspillet mellem den førte konservative økonomiske og velfærdsmæssige politik og den økonomiske stagnation.

4.3.1. Det liberal-demokratiske partis dominans.

I Japan har det Liberal – Demokratiske parti haft magten stort set uafbrudt siden det blev stiftet i 1995.

⁸⁵) Kilde: Federal Reserve Bank of St. Louis: Real Private Consumption for Japan.

<https://fred.stlouisfed.org/series/JPNRGDPPC>

Det skyldes for det første et valgsystem, hvor 60 pct. af både det japanske "underhus" ("Repræsentanternes Hus") og det japanske overhus ("Rådet") vælges i enkeltmandskredse – et valgsystem, der favoriserer få, store partier – ligesom det fx er tilfældet i Storbritannien.

Derfor har Japan i en årrække været domineret to større partier: Højrefløjen repræsenteret i det Liberal-Demokratiske parti (LDP) og centrum – venstre repræsenteret i dag i "Det demokratiske parti" (Tidligere i Japans "Socialistiske"/"Socialdemokratiske" parti).

Men for det andet er valgsystemet indrettet således, at landdistrikterne er uforholdsmæssigt overrepræsenteret i det japanske parlament ("Diet")⁸⁶, selvom langt størstedelen af den japanske befolkning i dag bor i byer. Og hos den traditionsbundne og konservative befolkning står LDP traditionelt stærkt.

LDP sørger også for at hæge om opbakningen her, blandt andet gennem righoldige økonomiske tilskud til de japanske risbønder og store offentlige byggeprojekter i landdistrikter, der er afhængige af tilskud fra centralregeringen i Tokyo og dermed af LDP.⁸⁷

Bl.a. takket være valgsystemets udformning har LDP gennem årtier været det største parti og ofte haft flertal i det japanske parlament, selvom det ikke har haft et flertal hos den japanske befolkning.

Ydermere nyder LDP stærk støtte hos de store japanske koncerner og de japanske virksomheder, hvorfra partiet traditionelt modtager betydelige økonomiske tilskud.

Endelig bygger LDP's mangeårige dominans på dets konservative og traditionsbevarende politik, der med vægt på stabilitet og kontinuitet er i samklang med traditionalisme og konservativisme i store dele af den japanske befolkning.

⁸⁶) Jf. Deol, Nealie: *How Japan's Electoral System Promotes Patronage and Undermines Democracy*. *Brown Political Review*, 08.12.21. <https://brownpoliticalreview.org/how-japans-electoral-system-promotes-patronage-and-undermines-democracy/>

⁸⁷) Jf. Deol, Nealie: *How Japan's Electoral System Promotes Patronage and Undermines Democracy*. *Brown Political Review*, 08.12.21. <https://brownpoliticalreview.org/how-japans-electoral-system-promotes-patronage-and-undermines-democracy/>

4.3.2. LDP' s konservative politik har bremset familievenlige løsninger.

I efterkrigstiden har LDP historisk stået for en interventionistisk stat, der satsede på at skabe høj økonomisk vækst gennem industripolitik til favorisering af og i tæt samarbejde med de store japanske koncerner i særdeleshed og de japanske virksomheder i almindelighed. Vægten lå på gennem det magtfulde MITI (Ministry of International Trade and Industry) at fremme teknologisk udvikling og dannelse af store koncerner.

Med fokus på vækst snarere end velfærd har partiet til gengæld traditionelt stået for lave velfærdsudgifter og ydelsesniveauer, jf. foran.

Med den økonomiske krise og lavvækst siden 90'erne har LDP forsøgt at supplere den stærkt erhvervsorienterede og -venlige politik med en "bredere" økonomisk politik med sigte på at genoprette væksten – men jf. foran med begrænset held - gennem ekspansiv finanspolitik og pengepolitik (såkaldt kvantitativ lempelse).

Også i velfærdspolitikken har LDP i høj grad fastholdt erhvervsorientering og – favorisering gennem et virksomhedscentreret forsikringssystem for social ydelser til arbejdsløshed, sundhed og pension. Herudover har LDP som tidligere nævnt stået for, at omsorg og social støtte ydes af og i familien snarere end af staten.⁸⁸

Resultat af denne konservative velfærdsmodel og - politik har dels været at ydelser til (fx børnetilskud) og service for børnefamilier (fx børnepasning) langt henad vejen har været lavt prioriteret af LDP, endskønt høje omkostninger og manglende pasningsordninger som fremgået har været centrale forhindringer for at højne fertilitet og børnetal.

Det skal dog nævnes, at LDP i de allerseneste år har forbedret en række ydelser til børnefamilier såsom udvidet adgang til barselsorlov, forhøjelse af aldersgrænsen for børnetilskud og øgede tilskud for 3 og 4 barn samt øgede tilskud til børnepasning.⁸⁹ Det sker dog fra et lavt udgangspunkt, så træerne er ikke vokset ind i himlen.

⁸⁸) Jf. Matsato Shizume m .fl. *A corporate-centred conservative welfare regime: three-layered protection in Japan.* *Journal of Asian Public Policy*, 2020.

<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17516234.2020.1829834#abstract>

⁸⁹) *Kishida-cabinet: Policies supporting children og child-rearing.* 2023.

https://japan.kantei.go.jp/onqoinqtopics/policies_kishida/childsupport.html

Men langt henad vejen har LDP s bekendelse til en konservativ velfærdsmodel og - politik altså forhindret politikker til aflastning af børnefamilier økonomisk og med hensyn til børnepasning og dermed både stået i vejen for flere børnefødsler og øgede muligheder for udearbejde for kvinder.

**DEL III:
PERSPEKTIVER FOR
DEN VIDERE
ØKONOMISKE OG
BEFOLKNINGSMÆSSIGE
UDVIKLING
I
JAPAN.**

Indledning.

Formålet med denne del er at indkredse perspektiver i og løsningsmuligheder for Japans befolkningsmæssige og økonomiske stagnation for Japan selv.

For Japan vil en fortsættelse af den nuværende befolkningsmæssige deroute medføre dybtgående konsekvenser, idet befolkningen frem mod næste århundredeskifte vil være tilnærmelsesvist halveret. samtidig med, at landet skal kæmpe med, at en lille erhvervsaktiv befolkning skal forsørge et stor og aldrende ældrebefolkning. Det risikerer at medføre fortsat skrumpende nationalprodukt og fortsat lavvækst og stigende statsunderskud og gæld. Skal en sådan udvikling bremses og vendes forudsætter det, at Japan bryder med sin hidtidige konservative velfærdsmodel og politik og i stedet satser massivt på støtte til kvinders udearbejde og til familierne i form af børnepasningsfaciliteter og børnetilskud samt gennem begrænsning af japanske virksomheders krav om mange og lange arbejdsdage.

I **kapitel 5** forsøges først at analysere, hvor den hidtidige demografiske udvikling i Japan fører hen. Dernæst analyseres perspektiver for den økonomiske udvikling.

Dernæst opregnes og diskuteres i **kapitel 6** enkelte elementer og overordnede strategier for løsning af den japanske stagnation.

Kapitel 5: Perspektiver for Japans videre demografiske og økonomiske udvikling.

I dette kapitel forsøges først at analysere, hvor den hidtidige **demografiske udvikling** i Japan fører hen.

Dernæst analyseres perspektiver for **den økonomiske udvikling**.

5.1. Halvering af den japanske befolkning truer frem til 2100.

Ved uændret udviklingstendens går Japans hurtigt aldrende samfund i de kommende årtier ind i en fase med negativ befolkningstilvækst. I det følgende søges først den forventede udvikling i befolkningstallet indkredset. Dernæst analyseres konsekvenserne af befolkningsudviklingen for forsørgerbrøk og velfærdsudgifter. Og sidst diskuteres mulige politiske konsekvenser af den demografiske udvikling.

5.1.1. Japan på vej mod befolkningsimplosion.

Japans befolkning udgør pt. 128 millioner. At Japan imidlertid synes på vej mod en drastisk befolkningsreduktion synes hævet over enhver diskussion. Der er dog lidt varierende bud på, hvor dramatisk den bliver.

Ifølge FN vil befolkningstallet i Japan i år 2100 være reduceret til omkring 75 millioner ⁹⁰, hvilket udgør et fald på 53 millioner.

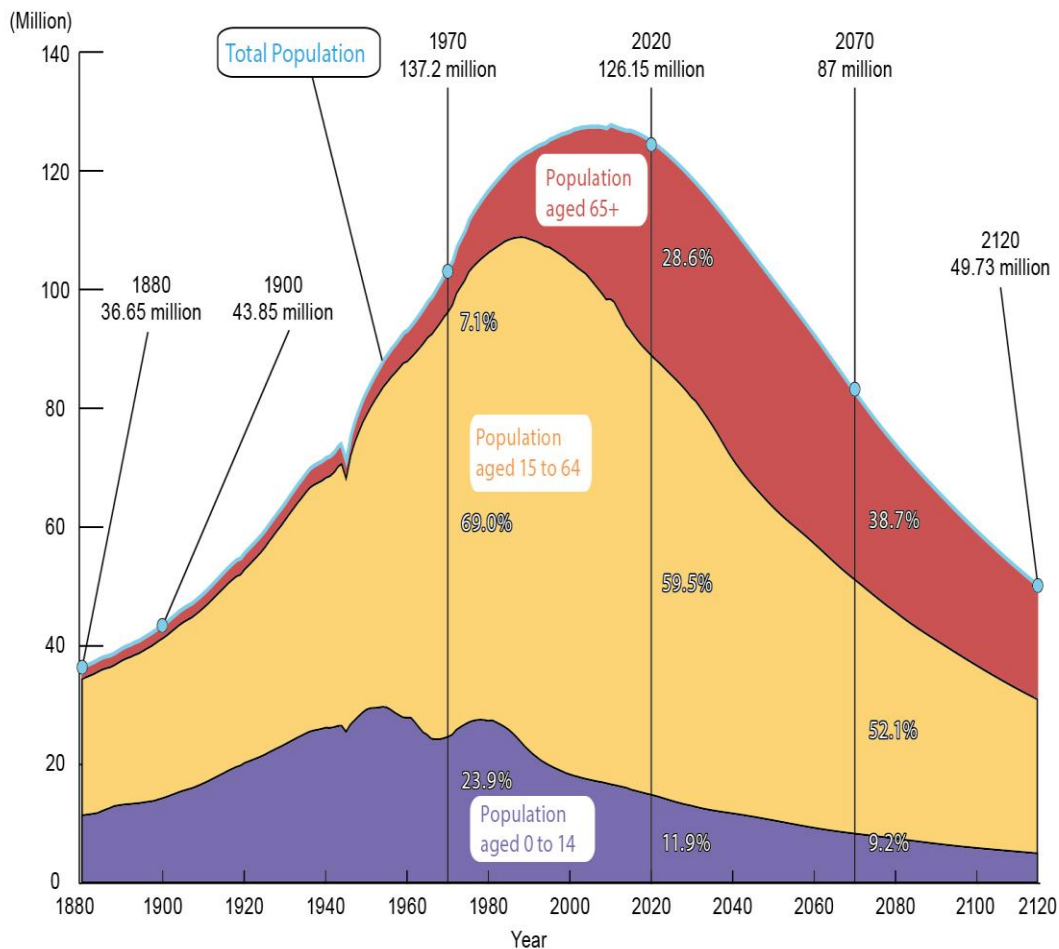
Nationale japanske fremskrivninger peger på et endnu større fald til omkring 63 millioner, hvilket udgør en reduktion på omkring 65 millioner ⁹¹— tilnærmelsesvis en halvering.

⁹⁰) Jf. *The World Counts : Population of Japan*.

<https://www.theworldcounts.com/populations/countries/japan>

⁹¹) Kilde: *National Institute of Population and Social Science*.

Figur: National befolkningsfremskrivning for Japan 2024 – 2100.⁹²

Der er mange variable i en sådan fremskrivning, af hvis konkrete udvikling befolkningsudviklingens eksakte forløb afhænger af. En af de vigtigste heriblandt er selvsagt fertilitetsraten, som i 2024 faldt til et rekordlavt niveau på 1,15, hvor den også lå i 00'erne, men som har varieret, idet den i 10'erne og også i 90'erne lå mellem 140 og 150.

Så fertiliteten har svinget og kan fremover derfor på den ene side også ændre sig, ikke mindst afhængig af den førte familiepolitik. MEN: På den anden side ville befolkningstallet, selv i et hypotetisk scenarie, hvor fertiliteten vender tilbage til fx 10'ernes højere niveau og forbliver der, fortsætte med at falde i nogen tid. På grund af det faldende antal kvinder i den fødedygtige alder, vil antallet af fødsler fortsætte

⁹²) Kilde: National Institute of Population and Social Science: Population projection. (2021)

<https://www.ipss.go.jp/pr-ad/e/enq/04.html>

med at falde indtil 2040 eller 2050, selv hvis fødselsraten for den enkelte kvinde igen steg.

En anden vigtig variabel er mortalitetsraten (dødelighedsraten). Et vigtigt spørgsmål er her, hvilken stigning der kan forventes i middellevetiden, der gennemsnitligt over de seneste 4 årtier er steget med godt 7½ år fra omkring 78½ til lidt 82 år?

Den stigende levealder tilskrives navnlig et lavere antal tilfælde af hjertesygdomme og kræft end ellers tilfældet i Vesten.⁹³

Fortsætter stigningen, vil det selvfølgelig på den ene side reducere takten i hvilken befolkningstallet synker. MEN: På den anden side vil den samlede dødelighed uundgåeligt på sigt fortsætte med at stige, efterhånden som den store ældre befolkning ældes yderligere.

Uanset at de vigtigste variable i en befolkningsfremskrivning for Japan således kan variere, indebærer den indbyggede ”træghed”, hvad angår effekten af ændringer i variablerne, at Japans befolkning under alle omstændigheder vil fortsætte med at falde i yderligere i årtier frem⁹⁴

5.1.2. Fortsat demografisk nedtur vil øge forsørgerbrøken og velfærdsudgifter.

Udover det faldende befolkning er en anden sikker tendens i Japans befolkningsudviklingen, nemlig at befolkningssammensætningen vil ændre sig drastisk med stigende antal og stigende andel af ældre over 65 på den ene side og faldende antal og andel af erhvervsaktive på den anden side.

Andelen af befolkningen over 65 år steg fra 17,4 procent i 2000 til 29,0 procent i 2022 og forventes at stige til 41,2 procent i 2100. I modsætning hertil faldt befolkningen i den arbejdsdygtige alder (personer mellem 15 og 64 år) fra 68,1

⁹³) Jf. Schoishiro Tsugane: *Why has Japan become the world's most long-lived country*. Nature, 13.07.20.

<https://www.nature.com/articles/s41430-020-0677-5>

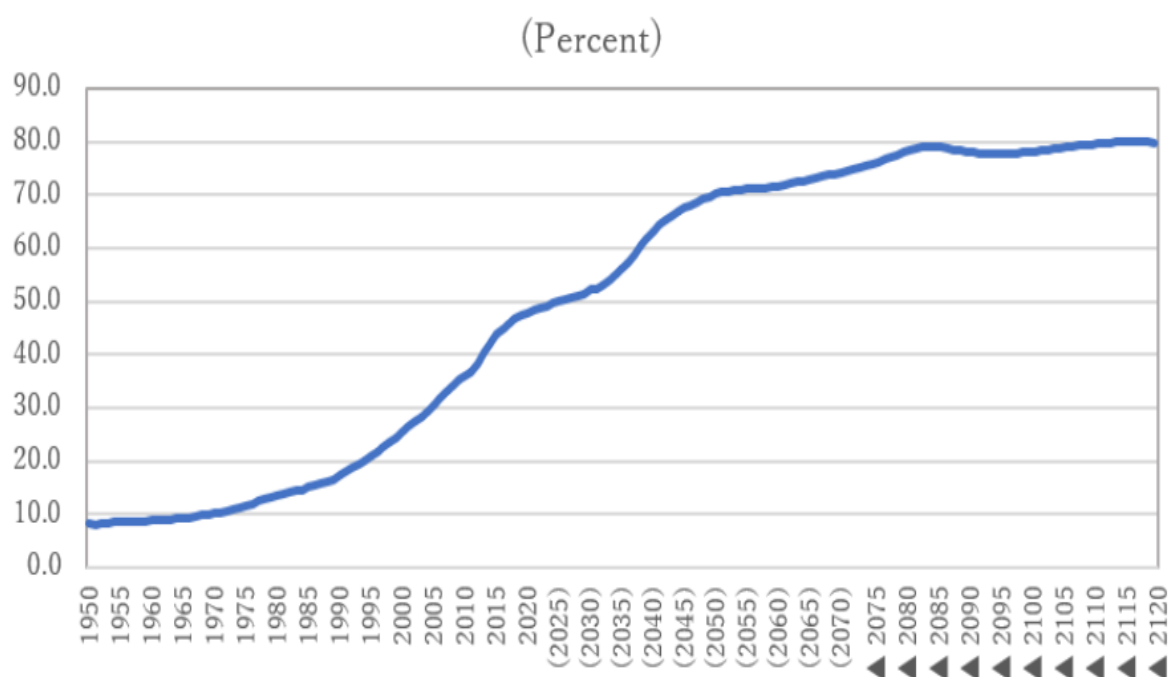
⁹⁴) Jf. Tani Sadafumi: *Japan's Coming Population Implosion*. Nippon.com 27.07.1:

<https://www.nippon.com/en/currents/d00336/>

procent af befolkningen i 2000 til 59,4 procent i 2022 og forventes at falde til 51,1 procent i 2100.⁹⁵

Denne ændring af befolkningssammensætning ligger som oven anført relativt fast og dermed vil også forsørgerbrøken i Japan vokse som et udtryk for, at færre og færre erhvervsaktive skal forsørge flere og flere ældre på pension.

Figur: Forhold mellem antal erhvervsaktive og antal over 65 årige i Japan 1950 - 2120.⁹⁶

5.1.3. Politiske konsekvenser: ”Sølvdemokrati” og endnu mere konservativ velfærdspolitik.

Den japanske befolknings aldring kan også få politiske konsekvenser.

Andelen af ældre vælgere er steget markant siden 1960, mens andelen af dem under 35 år er faldet kraftigt, og tendensen vil helt sikkert fortsætte (se tabel).

⁹⁵) Jf. Shujiro Urata: *Combating depopulation in Japan*. *East-Asia Forum*, 05.03.24.

<https://eastasiaforum.org/2024/03/05/combating-depopulation-in-japan/>

⁹⁶) Jun Saito: *New Population Projection*. *Japan Center for economic Research*. 15.05.25.

<https://www.jcer.or.jp/english/new-population-projection-how-does-it-differ-from-the-old-one>

Tabel: Procentfordeling af vælgere under 35 år respektive over 65 år.⁹⁷

Procentdel af vælgerne efter alder

	1960	2016	2030 (forventet)	2060 (forventet)
Under 35	42,9%	20,3%	18,5%	15,7%
65 år og ældre	9,6%	32,7%	36,8%	45,9%

Ældre vælgere udgør allerede i dag mere end 1/3 af vælgerskaren og vil i 2060 være på vej mod at udgøre halvdelen. Denne forskydning af magtbalancen forstærkes af, at unge, at unge (også) i Japan er mindre tilbøjelige til at stemme.

I forvejen har landbefolkningen af ældre, mere traditionalistiske og konservative vælgere - takket være valgsystemet, jf. foran – igennem det Liberal-Demokratiske Partis bakket op om en konservativ velfærdspolitik, der prioriterer pension fremfor familieydelse.

Bliver Japan i endnu højere grad et "sølvdemokrati", risikerer yngre individers og familiers behov inden for områder som beskæftigelse, børnepasning og uddannelse at blive sat (endnu mere) i baggrunden for ældre vælgeres krav.⁹⁸

5.2. Økonomiske perspektiver for Japan af fortsættelse af hidtidig udvikling.

Der er ingen tvivl om, at en krympende og aldrende befolkning vil hæmme den økonomiske udvikling. I det følgende undersøges først konsekvenserne af den forventede demografiske udvikling for væksten. Dernæst diskuteres konsekvenserne for offentlige finanser, underskud og gæld.

⁹⁷) Jf. Tani Sadafumi: *Japan's Coming Population Implosion*. Nippon.com 27.07.1:

<https://www.nippon.com/en/currents/d00336/>

⁹⁸) Jf. Tani Sadafumi: *Japan's Coming Population Implosion*. Nippon.com 27.07.1:

<https://www.nippon.com/en/currents/d00336/>

5.2.1. Forsat lavvækst og deflation?

Der er næppe tvivl om, at en stadig mere krympende og aldrende befolkning i sig selv vil hæmme den økonomiske vækst i Japan.⁹⁹

En række af de negative faktorer, som i de tre ”tabte årtier” allerede har medført lavvækst, må forventes fortsat at bestå eller endog forstærkes:

- 1) Arbejdsstyrken vil kun skrumpes yderligere i årtier frem
- 2) Med tiltagende aldring af befolkningen må den høje opsparingsrate forventes at vare ved
- 3) Tilsvarende må stagnerende forbrug også forventes fortsat at hæmme den japanske økonomi
- 4) Dermed må de skadelige effekter heraf for prisudviklingen i form af lavinflation eller ligefrem deflation også forventes at køre videre
- 5) Og fortsætter opsparingen med at gå uden om bankerne (”ske i madrassen”) vil effekten heraf fortsat være negativ for investeringer og innovation
- 6) Høje underskud og gæld for det offentlige må også forventes at medføre tilbageholdenhed med offentlige investeringer
- 7) Og reduceret forbrug og mindre investeringer – alt andet lige – vil indebære et skrumpende hjemmemarked.

Det skal dog bemærkes, at øget produktivitetsvækst, f.eks. gennem AI, kan kompensere for de væksthæmmende faktorer og muligvis oven i købet sikre stigning i den økonomiske vækst.

Som fremgået har produktivitetsvæksten i Japan siden 1990 ikke været prangende.

Alt andet lige må Japan indenfor overskuelig fremtid derfor forventes fortsat at stå til et skrumpende BNP og økonomisk lavvækst.^{100 101}

⁹⁹⁾ Jf. Tani Sadafumi: *Japan’s Coming Population Implosion*. Nippon.com 27.07.1:

<https://www.nippon.com/en/currents/d00336/>

¹⁰⁰⁾ Jf. Andersen, Jørgen Goul; *Japans undergang*. Mandag Morgen, 10.09.14.

<https://www.mm.dk/artikel/japans-undergang>

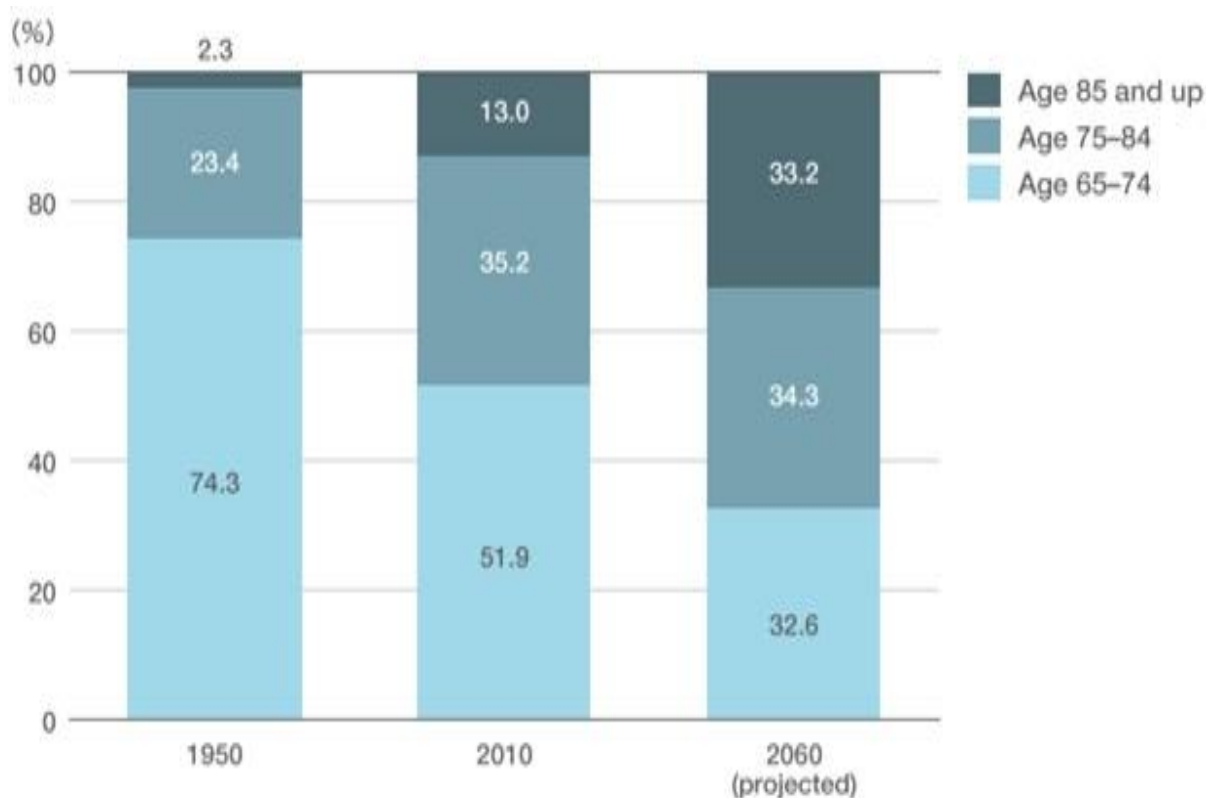
¹⁰¹⁾ Keita Honjo, Kei Gomib, Yuko Kanamori, Kiyoshi Takahashi, Keisuke Matsuhashi: *Long-term projections of economic growth*. Science Direct, marts 2021. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S240584402100517X>

5.2.2. Voksende gab mellem stigende offentlige udgifter og faldende skatteindtægter og fortsat høj underskuds – og gældsrate.

Forskydningen af befolkningssammensætning mod færre erhvervsaktive og flere ældre på pension må forventes at fortsætte.

Og et stigende antal og en stigende andel af disse ældre vil være meget gamle. Jf. nedenstående figur vil personer i meget høj alder i 2060 udgøre en langt større andel af den ældre befolkning end i dag.

Figur: Ændring i alderssammensætningen af Japans ældrebefolkning.¹⁰²

Sources: Statistics Bureau, Population Census and Population Estimates; National Institute of Population and Social Security Research, *Nihon no shōrai suikei jinkō* (Population Projections for Japan) (January 2012), medium-fertility, medium-mortality variant.

nippon.com

En relativ sikker videre konsekvens heraf vil være, at forekomsten af helbredsproblemer og tilstande, der kræver pleje eller omsorg, også stiger.

¹⁰²⁾ Jf. Tani Sadafumi: *Japan's Coming Population Implosion*. Nippon.com 27.07.1:

<https://www.nippon.com/en/currents/d00336/>

Hermed vil de offentlige udgifter til pension, sundhed og ældrepleje i en årrække vokse samtidig med, at skatteindtægterne som følge af dalende antal erhvervsaktive vil falde

Japans bruttounderskud har i de tre "tabte årtier" været højt og bruttogælden voksende, jf. foran.

Med stigende udgifter og vigende indtægter tegner dette billede ikke til at ændre sig til det bedre. Tværtimod risikerer Japan vedvarende stort statsunderskud og fortsat stigende gæld.

Kapitel 6: Løsningselementer og strategier for den japanske stagnation.

I det følgende diskuteres i første afsnit enkeltelementer til løsning af Japan økonomiske og befolkningsmæssige stagnation: Kvinderne ud på arbejdsmarkedet, øget indvandring, højere pensionsalder.

Dernæst diskuteres i andet afsnit mere overordnede strategier til løsning af den japanske krise: En konservativ/neoliberalistisk kontra en universel velfærds strategi.

Endelig diskuteres i tredje afsnit behovet for en demokratisering af Japans valg – og politiske system, hvis den økonomiske og demografiske udvikling skal ændres.

6.1. Enkeltelementer til løsning af Japans stagnation.

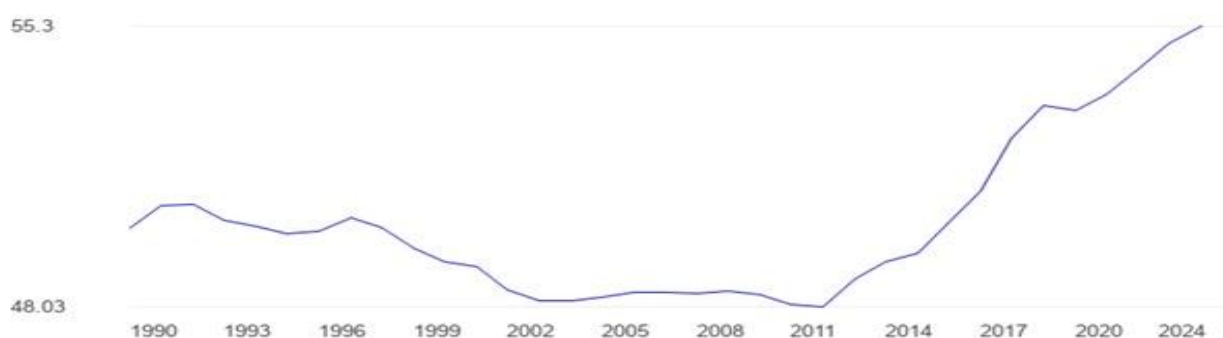
I en situation med dalende antal og andel af erhvervsaktive og dermed følgende lavvækst såvel som voksende gældsbyrde vil et oplagt indsatsområde handle om at øge arbejdsstyrken.

Og der er i den forbindelse nogle særlige træk ved det japanske arbejdsmarked, som har bidraget til at sende det japanske arbejdsmarked på skrump. En af disse er oplagt kvindernes lavere arbejdsmarkedsdeltagelse, en anden er den i Japan forholdsvis lave indvandring og en tredje handler om den forholdsvis lave pensionsalder.

6.1.1. Kvinders arbejdsmarkedsdeltagelse

I Japan ligger kvinder arbejdsmarkedsdeltagelse forholdsvis lavt og er kun steget forholdsvis langsomt, jf. foran.

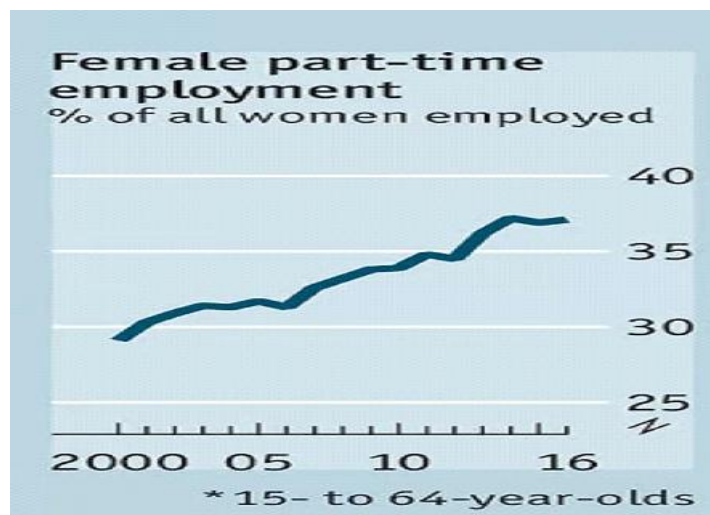
Figur: Kvinders arbejdsmarkedsdeltagelse, pct. af arbejdsstyrken.¹⁰³

Med en så lav arbejdsmarkedsdeltagelse er der således åbenlyst et potentiale for at forøge arbejdsstyrken gennem i højere grad at få kvinder ud på arbejdsmarkedet i Japan.

Premierminister Shinzo Abe lancerede i 2013 da også en såkaldt ”womenomics” – politik om at øge kvinders arbejdsmarkedsdeltagelse, herunder flere børnepasningspladser og øget forældreorlov. Det lykkedes da også på den ene side at få flere kvinder ud i job. Men på den anden side er kun halvdelen af japanske udearbejdende kvinder i fuldtidsjob.

Figur: Andelen af japanske kvinder i deltidsjob.¹⁰⁴

¹⁰³) Kilde: *The Global Economy.com: Female Labor Force Participation in Japan.*

https://www.theglobaleconomy.com/Japan/Female_labor_force_participation/

¹⁰⁴¹⁰⁴) Kilde: *The Economist: Japanese women are working more, but few are getting ahead.* 18..11.17.

<https://www.axa-im.com/gender-equality-japan-can-womenomics-deliver>

Dette hænger for det første sammen med, at målet om og politikken for at øge kvinders arbejdsmarkedsdeltagelse modarbejdes af eksisterende regler, der IKKE tilskynder, men tværtimod afskrækker kvinder fra (fuld) arbejdsmarkedsdeltage, herunder skatte-, pensions- og forsikringsregler, jf. foran.

Hertil kommer for det andet den traditionelle rolle for kvinder i familien, som de der står for husholdning og børnepasning, hvilket som tidligere anført efterlader japanske kvinder med 5 til 6 gange så meget ulønnet arbejde i hjemmet som tilfældet for mændene.

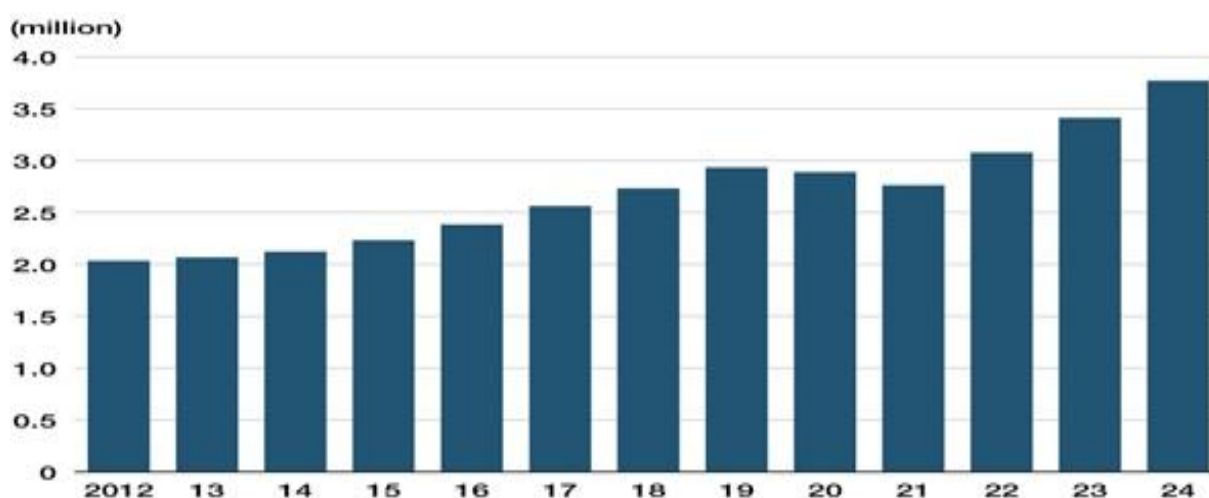
Og så er der for det tredje de japanske virksomheders lige så konservative opfattelse af, at deres (mandlige) medarbejdere skal lægge de fleste deres vågne timer i virksomheden og at kvinder kun hører til i midlertidige, lavere lønnede jobs.¹⁰⁵

Der er således lang vej til, at arbejdskraftmangel i Japan afhjælpes gennem øget arbejdsmarkedsdeltagelse for kvinder.

6.1.2. Indvandring.

Et andet særtræk ved det japanske arbejdsmarked er, at Japan altid har været kendetegnet ved at være et forholdsvis etnisk homogent samfund og også har ønsket at være sådan, hvorfor indvandringen indtil nu har været begrænset, om end i de seneste år dog voksende.

Indvandrere i Japan – millioner¹⁰⁶

¹⁰⁵) Jf. Fromaget; Marie: Gender equality in Japan: Can 'Womenomics' deliver? 22.10.19

<https://www.axa-im.com/gender-equality-japan-can-womenomics-deliver>

Indvandrere udgør kun lidt 3 pct af den samlede befolkning.

Dette ville derfor være logisk at øge indvandringen for at afhjælpe arbejdskraftmanglen. Men også det støder på stærke barrierer.

Dette hænger for det første sammen med en strikt japansk indvandrerlovgivning og politik, hvor man ikke accepterer indvandrere, der kommer for at bosætte sig permanent – med familie - i Japan, men kun accepterer fremmedarbejdere, der efter nogle få år skal vende tilbage til deres hjemland.¹⁰⁷

For det andet hænger den lave indvandring sammen med, at Japan historisk mangler en tradition for indvandring grundet landets lange perioder med isolation og hidtidige tradition for homogen befolkningssammensætning og - kultur.

Så heller ikke øget indvandring vil være så ligetil en vej til at afhjælpe arbejdskraftmanglen i Japan.

6.1.3. Pensionsalder.

Den generelle Pensionsalder, ved hvilken man i Japan modtager folkepension (Basic Pension), er 65 år.

Det er muligt at gå tidligere på pension mellem 60 og 65, men med tilsvarende lavere ydelse.

Op imod halvdelen af 65 – 69 årige fortsætter dog med at arbejde for bedre at få indkomsten til at dække leveomkostningerne.¹⁰⁸

Pensionsalderen var i 2010, men er siden gradvist blevet forhøjet til 65 pr 2025.

¹⁰⁶) Kilde: Nippon.com: Japan's Foreign Population Hits 3.8 million. 28.03.2025.

<https://www.nippon.com/en/japan-data/h02350/>

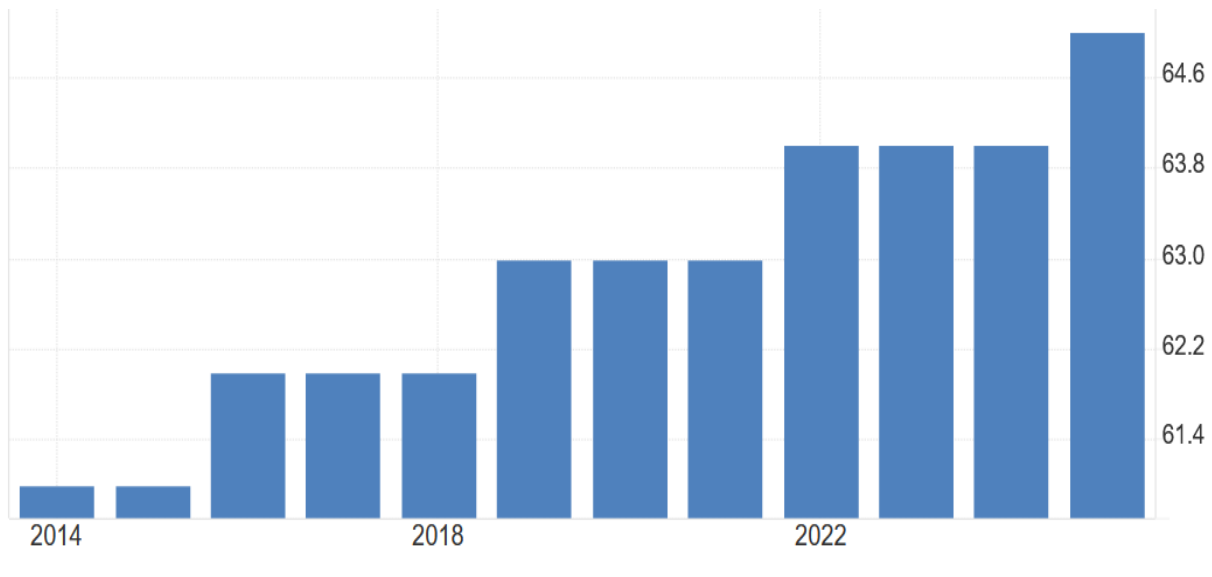
¹⁰⁷) Jf. Jun Saito: Japan's Immigration Policy: de jure and de facto Japan Center for Economic Research, 17.12.24.

<https://www.jcer.or.jp/english/japans-immigration-policy-de-jure-and-de-facto>

¹⁰⁸) Jf. Nippon.com: Two in Three Still Working Past Retirement Age of 60 in Japan. 25.04.23.

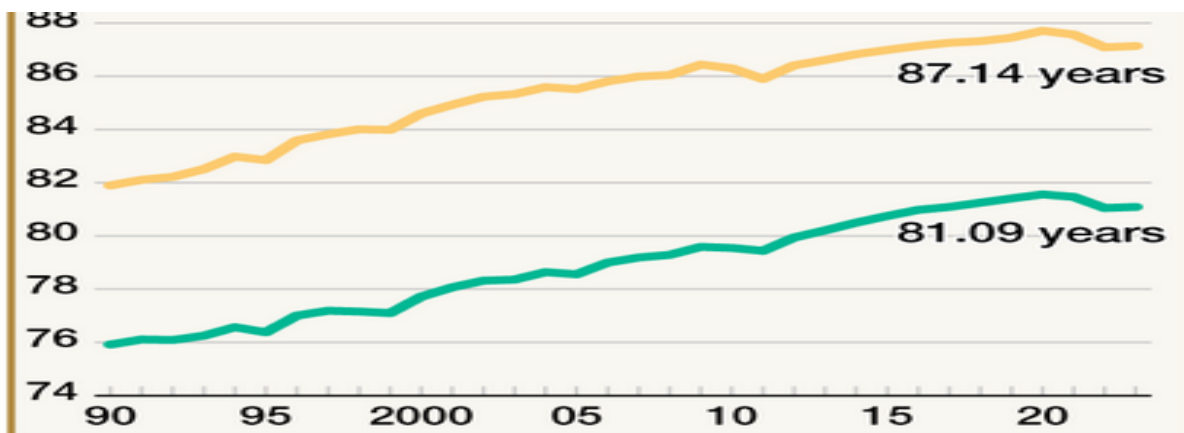
<https://www.nippon.com/en/japan-data/h01646/>

Figur: Forhøjelse af pensionsalder i Japan siden 2010. ¹⁰⁹

Forhøjelserne afspejler bl.a. at den gennemsnitlige levealder i Japan har været stigende. For mænd er den fra 2000 steget fra 77 år til godt 81 år i 2023 dvs. en stigning på godt 4 år. Og for kvinder er den fra 2000 steget fra 84 til lidt over 87 år i 2023 dvs. en stigning på godt 3 år.

Figur: Ændring i gennemsnitlig levealder i Japan 1990 – 2022, fordelt på kvinder og mænd. ¹¹⁰

¹⁰⁹) Kilde: Trading Economics.

<https://tradingeconomics.com/japan/retirement-age-men>

¹¹⁰) Kilde; Nippon.com: Life Expectancy in Japan Rises for the First Time in Three Years. 09.08.24.

<https://www.nippon.com/en/japan-data/h02074/>

Der har i 2021-2022 været en svagt fald i levealderen grundet covid – 19 epidemien, men ellers er den gennemsnitlige levealder steget støt siden krigen. For mænd fra godt 50 år i 1947 til altså i dag 81 år. og for kvinder fra godt 54 år til altså i dag 87 år. En stigning på i årligt gennemsnit for begge køn lidt under ½ år.

Japan har i dag på den ene side den anden højeste levealder i verden kun overgået af Hong Kong, men har altså siden 2000 på den anden side forhøjet pensionsalderen i takt med levealderen. Det rejser spørgsmålet, om der overhovedet er spillerum for yderligere forhøjelser?

6.2. Overordnede strategier til løsning af Japans stagnation.

Der tegner sig i den politiske debat i Japan 2 forskellige overordnede strategier for den videre tilgang til Japans stagnation: En ”konservativ” strategi med såkaldte ”strukture reformer” med neoliberalistisk inspiration og en universel velfærdsstatslig strategi med udbygning af velfærdsservice og omfordeling til familier.

6.2.1. En neoliberalistisk strategi (”Abenomics”)

I 2012 blev Shinzo Abe udpeget som leder af Det Liberal – Demokratiske Parti og dermed Japans premierminister. Han lancerede en offensiv politik – kaldet ”Abenomics” for at løfte Japan ud af stagnationen. Planen omfattede 3 såkaldte pile: Den første pil var en massiv pengepolitisk lempelse gennem såkaldt ”Quantitative easing” (bl.a. for at sænke renten og kursen på yen), den anden pil en finanspolitisk lempelse og den tredje pil omhandlede såkaldte ”strukture reformer”.

Planen for strukture reformer blev lanceret under betegnelsen ”Japans revitaliseringsstrategi”¹¹¹, der repræsenterede en drejning af LDP ’s traditionelt konservative økonomisk politi i mere neoliberalistisk retning.

Abes ”strukture reformer” omfattede således¹¹²

¹¹¹) Jf. Bruegel: *The Third Arrow of Abenomics: What economic picture will it draw in the middle-term*. 25.08.14
<https://www.bruegel.org/blog-post/third-arrow-abenomics-what-economic-picture-will-it-draw-middle-term>

- Liberalisering og deregulering af markeder
- Skattelettelser og forbedrede afskrivningsregler for selskaber og virksomheder for at øge indenlandske investeringer
- Deregulering af arbejdsmarkedet (Opgør med livslange ansættelser i de store koncerner)
- Frihandel
- Forhøjelse af pensionsalderen

Herudover ville Abe også øge kvinders arbejdsmarkedsdeltagelse samt udbygge børnepasningsfaciliteter.

Abes ”tredje pil” blev imidlertid bremset af uenigheder herom og modstand herimod i dele af Det Liberal-Demokratiske Parti. Dette gjaldt dels skattelettelser, dels arbejdsmarkedsreformerne.¹¹³

Og de erhvervsskattelettelser, som blev gennemført, øgede ikke de hjemlige investeringer, idet de store japanske koncerner i stedet investerede i udenlandske lavtlønslande.

Faldende vælgertilslutning fik også Abe selv til at tøve med de mest ”hårdtslående reformer”, fx et opgør med store lønmodtagergruppers ”livstidsansættelser”.

Japans nye kvindelige premierminister, Sanae Akachi, valgt i oktober 2025, er imidlertid ”elev” af Abe og ønsker angiveligt at gennemføre en ”Abenomics 2.0”.

Det er således ikke givet, at ”strukture reformer” med et ”neoliberalistisk twist” er aflyst.

¹¹²⁾ Jf. *Primeministers Office of Japan : The three Arrows of Abenomics.*

https://japan.kantei.go.jp/letters/message/abenomics/TheThreeArrowsOfAbenomics_EN.pdf

¹¹³⁾ Jf. *Wikipedia: Abenomics.*

<https://en.wikipedia.org/wiki/Abenomics>

6.2.2. Japan behøver en universel og omfordelende velfærdsstat.

Et alternativ til fortsat konservativ økonomisk politik – med eller uden neoliberalistisk drejning – vil være at skubbe den japanske velfærdsmodel og – politik i retning af en universel velfærdsstat (en skandinavisk model).

Dette handler for det første om at **udbygge en flerstrengt velfærdsservice** i Japan, som på forskellige essentielle områder kan aflaste japanske kvinder og familier for omsorgsopgaver, der hidtil i den konservative velfærdsmodel har været betragtet som opgaver for familien (læs: kvinderne).

Herved kan kvinderne få tidsmæssig mulighed for at komme ud på arbejdsmarkedet parallelt med de japanske mænd samtidig med at de og deres familie kan få børn. Hvilket her og nu vil have en positiv samfundsøkonomisk gevinst gennem at forebygge og afhjælpe arbejdskraft for japanske virksomheder og på længere sigt kan bidrage til at imødegå befolkningsstagnationen.

En sådan helt afgørende aflastning handler for et første om at udbygge børnepasningskapaciteten (vuggestuer og børnehaver), så japanske kvinder ikke længere er tvunget til at gå hjemme for at passe børnene.¹¹⁴

Her vil det ikke være nok at udbygge kapaciteten til det nuværende lave børnetal, men til det stigende børnetal, man gerne vil opnå.

Men det handler for det andet også om at udbygge ældrepleje og plejehjem, så man kan frigøre kvinder og familier for omsorgsopgaver for de ældre, hvilket i den konservative velfærdsmodel ellers traditionelt har været betragtet som en opgave for familierne.

Et andet aspekt af en universel velfærdsstat, som ville styrke Japans muligheder for at bryde den økonomiske og befolkningsmæssige stagnation, handler om at øge **omfordelingen til fordel for lavtlønnede og børnefamilier**. Jf. foran er leveomkostningerne høje i Japan og ikke mindst er udgifter til at opfostre børn en stor belastning for børnefamilier, selvsagt især for de med lav indkomst.

Det handler naturligvis for det første om at tilskud til overhovedet at få børn gennem længerevarende barsel og om at give mulighed for forældreorlov med offentlig

¹¹⁴) Jf. Tani Sadafumi: *Japan's Coming Population Implosion*. Nippon.com 27.07.1:

<https://www.nippon.com/en/currents/d00336/>

ydelse eller løn for begge forældre samt om at give mulighed for sygeorlov under barns eller ældre pårørendes sygdom.

Endvidere handler det for det andet helt centralt om at give tilskud til børnepasning, så den økonomiske byrde for børnefamilierne herved reduceres samt tilsvarende om tilskud til eller gratisgørelse af ældrepleje, plejehjem mm.

Et mere reguleret og lige arbejdsmarked.

Endelig er der et tredje aspekt af en universel velfærdsstat, som ville gavne bestræbelserne på at bryde Japans økonomiske og befolkningsmæssige dødvande, nemlig styrkelse af lønmodtagerbeskyttelse og rettigheder på det japanske arbejdsmarked.

Der er for det første behov for en langt mere restriktiv regulering (= begrænsning) af de japanske virksomheders) udnyttelse af medarbejderne gennem krav om mange og lange arbejdsdage, der går ud over familieliv, fødsler og børnepasning. Og et behov for at tilbyde mere fleksible arbejdsordninger, såsom fjernarbejde.

For det andet er der brug for et mere ligeligt arbejdsmarked med lige løn, lige ansættelsestryghed og karriere muligheder for kvinder i modsætning til i dag, hvor kvinders job ofte er midlertidige og dårligere lønnede. Samtidig er der brug for en modernisering af skattepolitikken, så fradrag for hjemmegående hustruer afløses af tilskud til kvinders udearbejde.

Et andet område, hvor der er behov for at bryde med den konservative økonomiske politik, handler om at øge at **øge mulighederne for indvandring** til Japan for herigennem at bidrage til at afhjælpe arbejdskraftmanglen pga. faldende børnetal og aldrende befolkning.

Japans immigrationslove er som fremgået meget strenge og forslag om at lempe dem møder modstand jf. Japans traditionelt homogene befolkning og kultur. Men indtil befolkningstallet igen stiger, vil øget indvandring på kortere sigt være et helt nødvendigt middel til at afhjælpe arbejdskraftmanglen

På længere sigt er det dog et spørgsmål, hvor meget Japan kan satse på immigration for at løse problemet med mangel på arbejdskraft, da andre lande i Østasien står over for lignende demografiske udfordringer og sandsynligvis vil konkurrere hårdt om arbejdskraft fra lande med unge, voksende befolkninger.

6.3. Behov for en demokratisering.

En stor vanskelighed for at ændre velfærdsmodel og – politik i Japan består imidlertid i, at det japanske valgsystem og politiske system som fremgået er opbygget sådan, at det sikrer dominans fra det konservative Liberal – Demokratiske parti, hvilket bidrager til at fastholde den konservative velfærdsmodel og politik.

Der er derfor brug for en demokratisering af det japanske valgsystem, så for det første overrepræsentationen af den traditionalistiske og konservative landbefolkning og dermed af LDP i det japanske parlament bringes til ophør. Det er vigtigt, at det store flertal af den japanske (yngre) befolkning, som i dag lever i byerne, får en anderledes, til deres antal svarende indflydelse ved japanske valg.

Og der er for det andet brug for at afløse det japanske system med hovedsageligt valg i enkeltmandskredse med generelle forholdstalsvalg, således at ønsker om ændringer i og fornyelse af det japanske samfund lettere kan slå igennem i Japans politiske system.

**DEL IV:
JAPAN -
FORLØBER OG VARSEL
FOR
ANDRE DELE AF VERDEN
OM DEMOGRAFISK OG
ØKONOMISK
STAGNATION?**

Indledning.

Formålet med denne del er at indkredse perspektiver for andre dele af verden i Japans befolkningsmæssige og økonomiske stagnation?

For andre dele af verden - både Asien og Europa – er udviklingen i Japan interessant, fordi lignende demografiske tendenser (dalende fertilitet, aldrende befolkning, faldende befolkningstal) er på spil her, om end ikke så langt fremme som i Japan. Studiet af de japanske erfaringer kan således belyse både drivkræfter og løsningsmuligheder for befolknings – og medfølgende økonomisk stagnation.

Spørgsmålet er om det også gælder på de hjemlige breddegrader.

Først undersøges i **kapitel 7**, om der lignende befolkningsmæssige og økonomiske ”nedture” på vej i andre verdensdele?

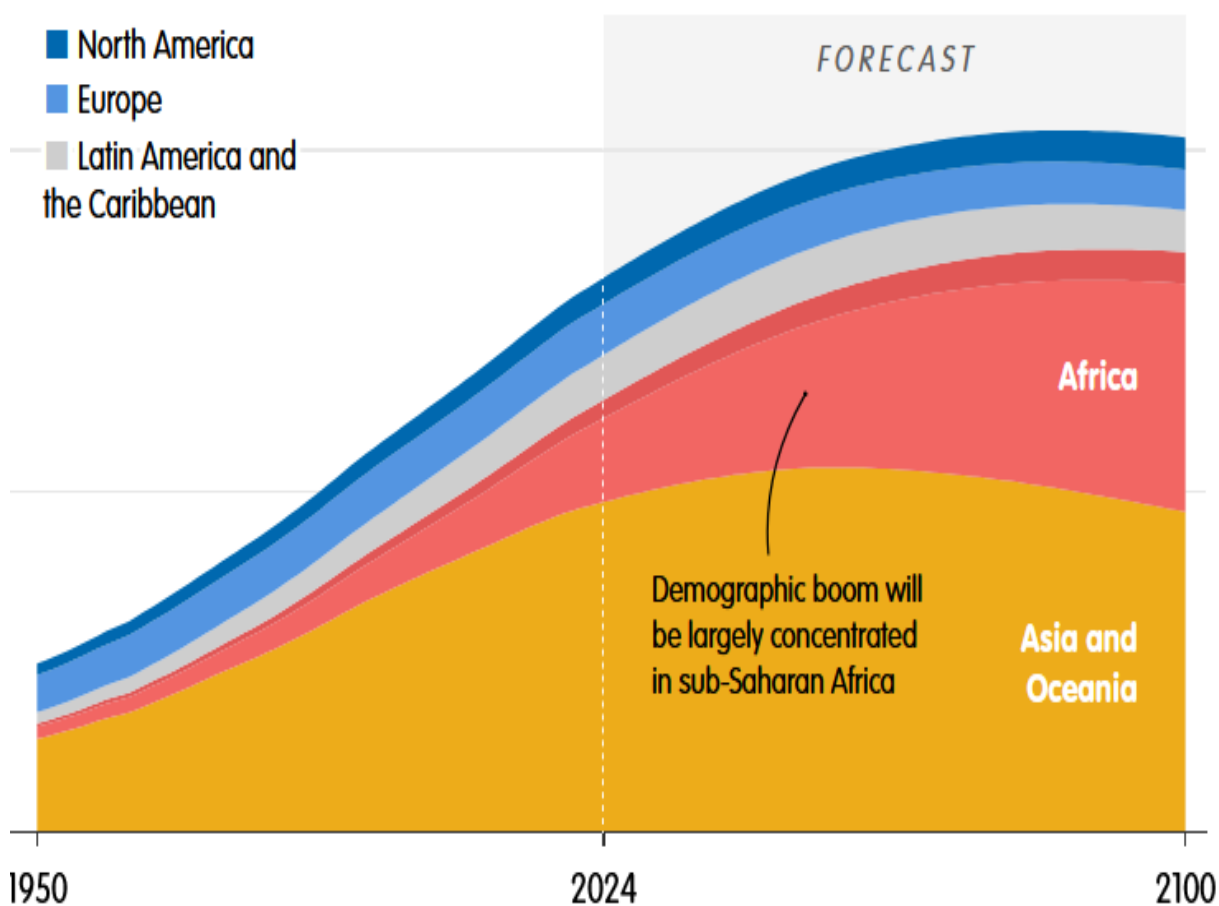
Videre diskuteres det i **kapitel 8**, om vi også på de hjemlige breddegrader kan se ind i stigende befolkningstal og arbejdsstyrke og med hvilke eventuelle samfundsøkonomiske konsekvenser?

Kapitel 7: Perspektiver i den japanske udvikling for andre dele af verden.

Globalt kan der konstateres forskelligartede demografiske udviklingstendenser resten af indeværende århundrede.

På den ene side forventes befolkningstallet frem til 2100 at falde i Asien og også i Europa. På den anden side vil befolkningen i Nordamerika vokse frem til slutningen af århundredet og Afrika står ligefrem over for et demografisk boom frem til år 2100.

Figur: Fremskrivning af global befolkningstal 1950 – 2100, fordelt på regioner.¹¹⁵

¹¹⁵) Rizzi Alberto: *Markets, migrants, microchips: European power in a world of demographic change*. European Council on Foreign Relations, 04.06.25. <https://ecfr.eu/publication/markets-migrants-microchips-european-power-in-a-world-of-demographic-change/>

I det følgende kapitel undersøges først de demografiske udviklinger i henholdsvis (Sydøst)Asien respektive Europa, som i mindre eller større grad svarer til Japan og de økonomiske følger heraf diskuteres.

Dernæst søges det undersøgt, om vi også i Danmark i fremtiden kan se ind i vigende befolkningstal og arbejdsstyrke og det diskuteres med hvilke samfundsøkonomiske konsekvenser og hvordan sådanne udfordringer kan imødegås?

7.1. Befolkningsmæssig nedtur og økonomiske udfordringer også på vej i andre dele af Asien.

I det følgende undersøges lignende demografiske og økonomiske udviklinger på vej i andre dele af Asien, navnlig i (Syd)Østasien.

7.1.1. Demografisk stagnation også på vej i andre dele af Asien, navnlig (Syd)Østasien.

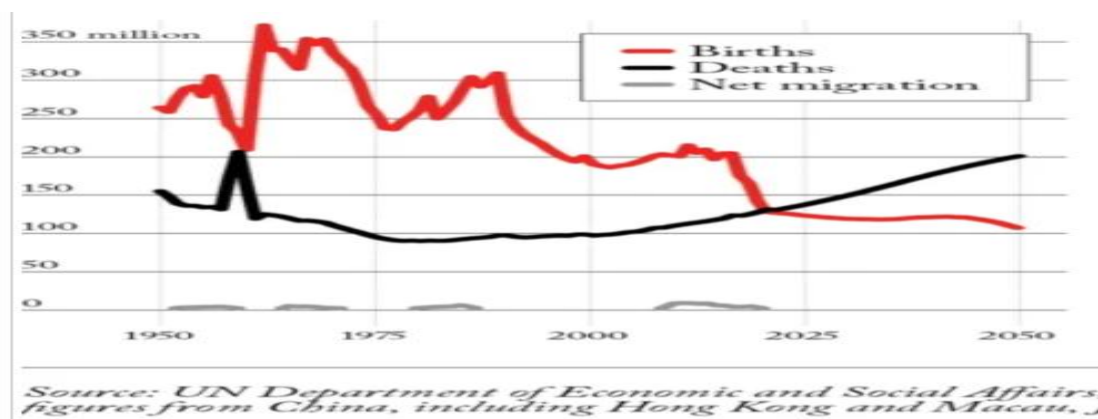
Asien rummer over 4,8 milliarder mennesker eller 60% af den globale befolkning og set over hele regionen ændrer demografien sig i forskellig retning og med forskellige hastigheder.

MEN: Dele af Asien, navnlig Østasien, står over for en **demografisk stagnation** a la den, som vi har set på et mere fremskredent stadi i Japan .

Fertilitetsraterne er dykket: I Japan var den i 2024 som tidligere anført 1,15. Men også i Østasien er de dykket. Sydkoreas fertilitet er styrtdykket til 0,72, verdens laveste, Taiwan ligger på 0,87, og Singapore på 0,97. Mens Kinas er faldet til 1,09 på trods af at landet har opgivet sin etbarnspolitik.

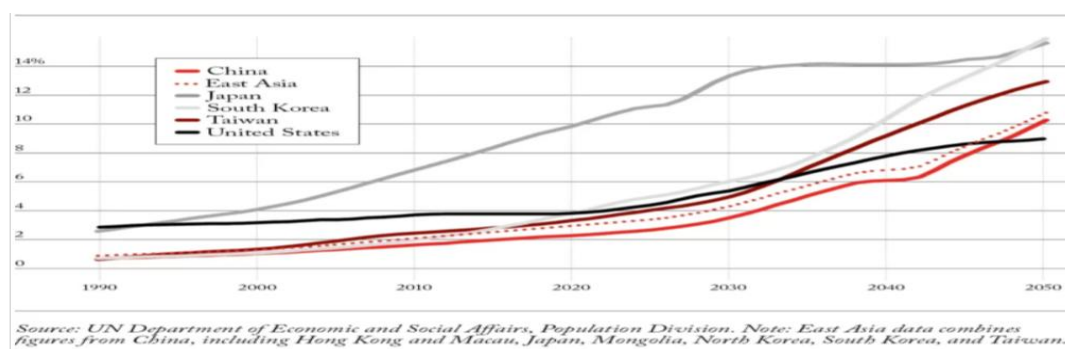
Selvsagt falder hermed børnetallet.

Figur: Udvikling i antal fødsler og dødsfald i Østasien 1950 – 2050. ¹¹⁶

Samtidig rammes disse lande også af en fremadskridende aldring af befolkningen: Kina, Japan og Sydkorea er blandt de hurtigst aldrende lande og vil i de kommende komme til at se ikke mindst et stærkt stigende antal ældre over 65 og ikke mindst flere og flere meget gamle (over 80) samt selvsagt et ligeledes stigende antal dødsfald.

Figur: Andel (pct) af befolkningen over 80 år 1990 – 2050. ¹¹⁷

Andre lande, såsom Cambodja, Indonesien, Lao PDR og Filippinerne, har dog stadig store ungdomsbefolkninger og højere fertilitetsrater.

¹¹⁶) Kilde: Eberstadt; Nicholas: East Asia's Coming Population Collapse. Revista de La Prensa, maj 2024.

<https://www.almendron.com/tribuna/east-asias-coming-population-collapse/>

¹¹⁷) Kilde: Eberstadt; Nicholas: East Asia's Coming Population Collapse. Revista de La Prensa, maj 2024.

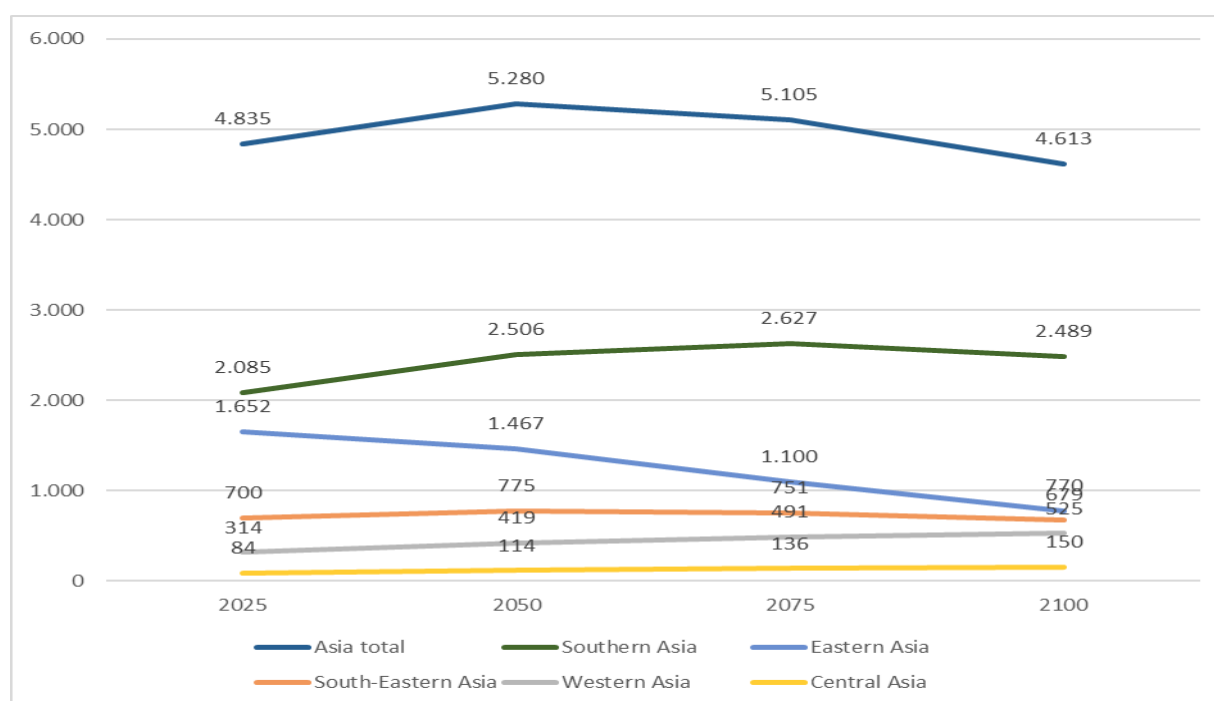
<https://www.almendron.com/tribuna/east-asias-coming-population-collapse/>

Som konsekvens af dalende fertilitet og aldrende befolkning vil befolkningstallet også falde i en række lande i Østasien, som det allerede gør i Japan. Faldet er allerede begyndt i Østasien: Kinas befolkning er faldet siden 2022 ¹¹⁸ og forventes at falde med henholdsvis otte procent mellem 2020 og 2050. Sydkoreas befolkning tegner til at skrumpes med 12 procent. Og Taiwans vil falde med en anslået otte procent. ¹¹⁹

Befolkningstallet i andre – men mere tyndt befolkede - dele af Asien forventes dog at stige indtil henover midten af århundredet, hvorefter et fald også vil indtræffe her fra 2075 til 2100.

De modsatrettede tendenser i forskellige dele af Asien ophæver til dels hinanden. Men i kraft af det store fald i Østasien og den store befolkningstyngde her forventes dog et FALD i den samlede befolkning i Asien fra 2050 til 2100 fra lidt under 5,3 mia. til lidt over 4,6 mia (et fald på 12½ %), hvilket vil være det aktuelle niveau på lidt under 4,85 mia.

Figur: Befolkningsfremskrivning i Asien og regioner herunder 2025 til 2100. ¹²⁰

¹¹⁸) Jf. Jensen, Ingeborg Buch: Kinas befolkningstal falder for tredje år i træk. Globalnyt, 17.01.25.

<https://globalnyt.dk/seneste/kinas-befolkningstal-falder-for-tredje-aar-i-traek/>

¹¹⁹) Eberstadt, Nicholas: East Asia's Coming Population Collapse AEI, 08.05.24.

<https://www.aei.org/articles/east-asias-coming-population-collapse/>

¹²⁰) Kilde: Ined Projections by continent.

https://www.ined.fr/en/everything_about_population/data/world-projections/projections-by-continent/

Faldende fertilitet, aldrende befolkning og faldende arbejdsstyrke og befolkningstal er således udviklingstendenser, som kan konstateres i en række lande i Asien, primært i Østasien.

Men Japan er tydeligvis længst fremme i udviklingen og frembyder hermed det klareste vindue til både de kommende demografiske udviklinger, årsagerne hertil, økonomiske konsekvenser og potentielle løsninger.

7.1.2. Årsager til demografisk stagnation i Asien.

Årsagerne til den demografiske stagnation er i nogen grad fælles for de østasiatiske lande.

For det første er højintensive arbejdskulturer med krav om mange og lange arbejdsdage udbredt i store dele af Syd – og Østasien. Og som i Japan er den også i andre lande i konflikt med familiedannelse, fordi kvinder fanges mellem karriere og familie/børn og derfor for nogens vedkommende vælger den udvej ikke at få børn.

For det andet er det ikke blot i Japan, at stigende leveomkostninger til boliger, uddannelse og børneopfostring har negativ indflydelse på familiestørrelsen, idet familier af økonomiske grunde fravælger børn eller i hvert tilfælde det andet barn. Fænomenet kendes også fra en række andre Østasiatiske lande ¹²¹

Sydkorea og Kina er således henholdsvis det dyreste og næstdyreste lande i verden at opfostre børn. Koreanske husholdninger bruger i gennemsnit 17,5 % af deres månedlige indkomst på privat vejledning, tæt på det samlede beløb, der bruges på mad og boliger. ¹²²

For det tredje er faldende ægteskabsrater et fænomen, som gør sig gældende i meget af Østasien, hvilken som foran skildret hænger sammen med kvinders modvilje mod

¹²¹) Y Tony Yang: *Fewer cradles, more canes: East Asia's demographic reckoning*. *Asia Times*, 11.08.25.

<https://asiatimes.com/2025/08/fewer-cradles-more-can-es-east-asias-demographic-reckoning/>

¹²²) Jf. Yumeng Li: *While Global Population is Rising, East Asia is Shrinking*. *Population Institute*, 09.07.24.

<https://www.populationinstitute.org/commentary/while-global-population-is-rising-east-asia-is-shrinking/>

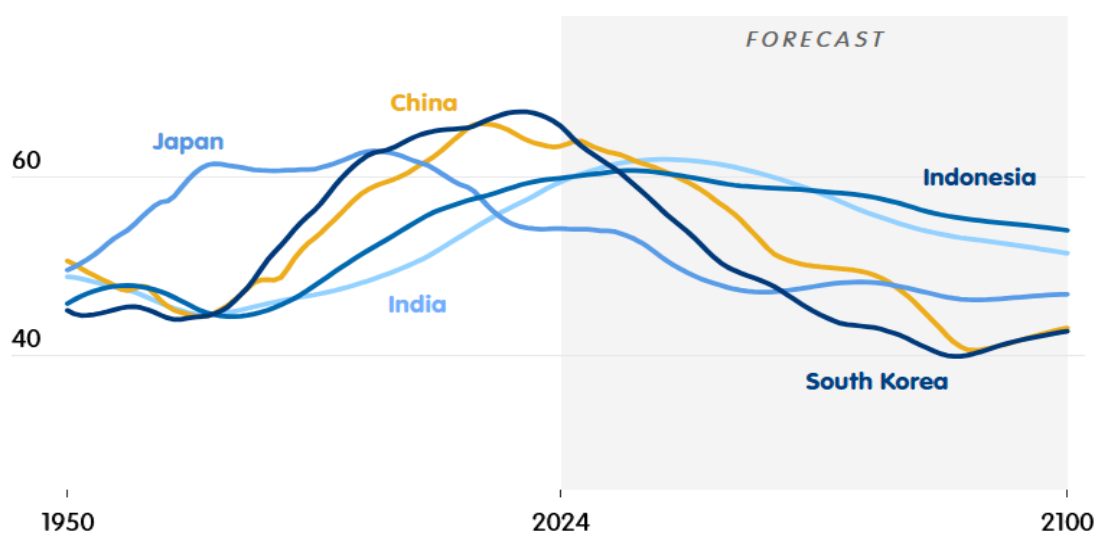
den traditionelle husmor og hustrurole. Og da der i meget af Østasien ikke er tradition for fødsler uden for ægteskab, medfører dette faldende børnetal.¹²³

7.1.3. Mulige økonomiske konsekvenser af demografisk stagnation i andre dele af Østasien.

Den demografiske udvikling tegner i Østasien – som i Japan – til at omforme regionens **økonomiske og sociale fundament** inden for årtier.

Et væsentligt aspekt af den demografiske udvikling i Østasien er et faldende antal og andel af erhvervsaktive med deraf følgende skrumpende BNP.

Figur: Fremskrivning af andel af erhvervsaktive i østasiatiske lande (pct. af befolkning).¹²⁴

Source: UN World Population Prospects, 2024.
ECFR · ecf.eu

¹²³) Y Tony Yang: *Fewer cradles, more canes: East Asia's demographic reckoning*. *Asia Times*, 11.08.25.

<https://asia-times.com/2025/08/fewer-cradles-more-canes-east-asias-demographic-reckoning/>

¹²⁴) Rizzi Alberto: *Markets, migrants, microchips: European power in a world of demographic change*. European Council on Foreign Relations, 04.06.25. <https://ecfr.eu/publication/markets-migrants-microchips-european-power-in-a-world-of-demographic-change/>

Som i Japan må andre dele af Østasien med dalende arbejdsstyrke forventes at få sværere ved at skabe økonomisk vækst, øge opsparing og investering.

Det skal dog bemærkes, at dette KAN opvejes af stigende produktivitet, fx gennem implementering af AI. Men hvor vidt dette vil være tilfældet, er umuligt at sige

Alt andet lige må faldende befolkningstal og arbejdsstyrke dermed i sig selv betyde lavere økonomisk vækst.

En befolkningsudvikling med dalende skatteindtægter på grund af færre erhvervsaktive og stigende offentlige udgifter især til pension og sundhed på grund af aldring af befolkning vil gøre det sværere for lande at finansiere deres sociale sikkerhedsnet og risikerer at øge statsunderskud og -gæld.

En vej til bedre økonomiske udsigter gennem at øge fertilitet og børnefødselstal i Østasien ville være at udvikle en mere familievenlig arbejdskultur, herunder kortere og færre arbejdsdage ¹²⁵, etablering af barselsordninger og børnepasningsordninger, der tillader kvinder at arbejde på trods af børnefødsler samt øgede børnetilskud til at aflaste den økonomiske byrde ved at have børn.

7.2. Befolkningsstagnation og økonomiske udfordringer også undervejs i Europa.

Dernæst analyseres tilsvarende problematikker i Vesten, navnlig i Syd – og Centraleuropa.

7.2.1. ”Japanske” demografiske udviklingstendenser også på spil i Europa, navnlig i Syd og Østeuropa.

Selvom den demografiske udvikling også i Europa er forskelligartet, kan der i en række lande, navnlig i Syd – og Centraleuropa, konstateres nogle af de samme

¹²⁵) Jf. Yumeng Li: *While Global Population is Rising, East Asia is Shrinking*. Population Institute, 09.07.24.

<https://www.populationinstitute.org/commentary/while-global-population-is-rising-east-asia-is-shrinking/>

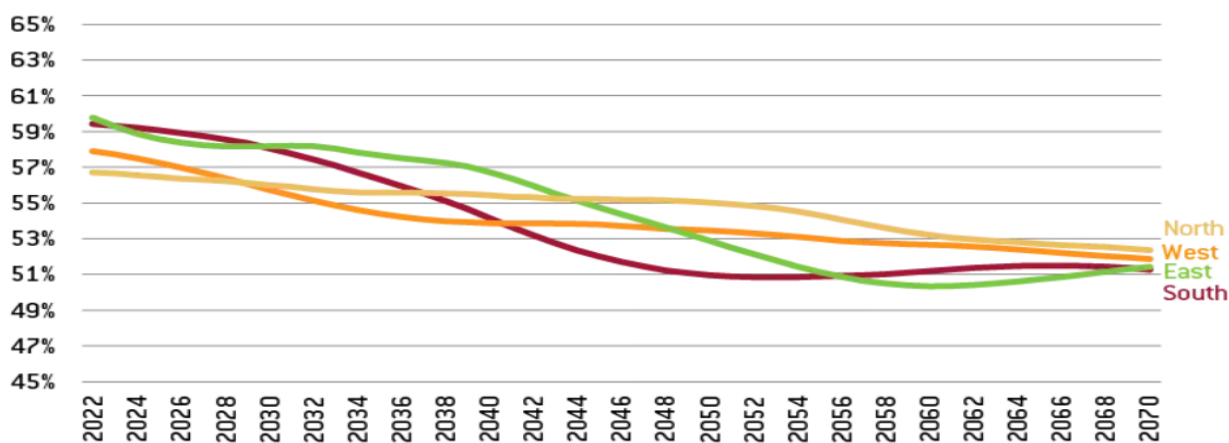
demografiske forandringstendenser som i Asien og disse dele af Europa kan dermed som konsekvens komme ud for økonomiske udfordringer.

Sådanne **demografiske udviklingstendenser** i Europa handler om:

- Faldende fødselsrater: I mange europæiske lande har familier færre børn. Det gennemsnitlige antal børn født pr. kvinde i Europa er nu under 2. Navnlig er fødselsraten særlig lav i lande som Italien, Spanien og Tyskland.
- Aldrende befolkning: Levealderen stiger, men hermed også aldersgennemsnittet i befolkningen. I 2070'erne vil der være flere mennesker over 65 end under 18 år i Europa, hvilket skaber udfordringer for sundhedspleje og pensioner.¹²⁶
- Faldende antal erhvervsaktive: I 2050 forventes 22 ud af 27 EU-lande at opleve et fald i antallet af personer i den erhvervsaktive alder (20 til 64)

Der er dog som anført forskelle på udviklingstendenserne i de forskellige dele af Europa. Fald i fertilitet og fødselsrate, aldring af befolkningen og som følge heraf reduktion i antal erhvervsaktive optræder stærkest igennem i Syd- og Østeuropa.

Figur: Fremskrivning af antal erhvervsaktive (20 – 64) i Nord-, Syd-, Vest – og Østeuropa.¹²⁷

Kilde: Bruegel baseret på Eurostats fremskrivninger. Bemærk: Begge tal er befolkningsvægtede; forsørgelseskvoten for meget gamle måler antallet af personer på 85 år og derover i forhold til den erhvervsaktive befolkning (20-64 år).

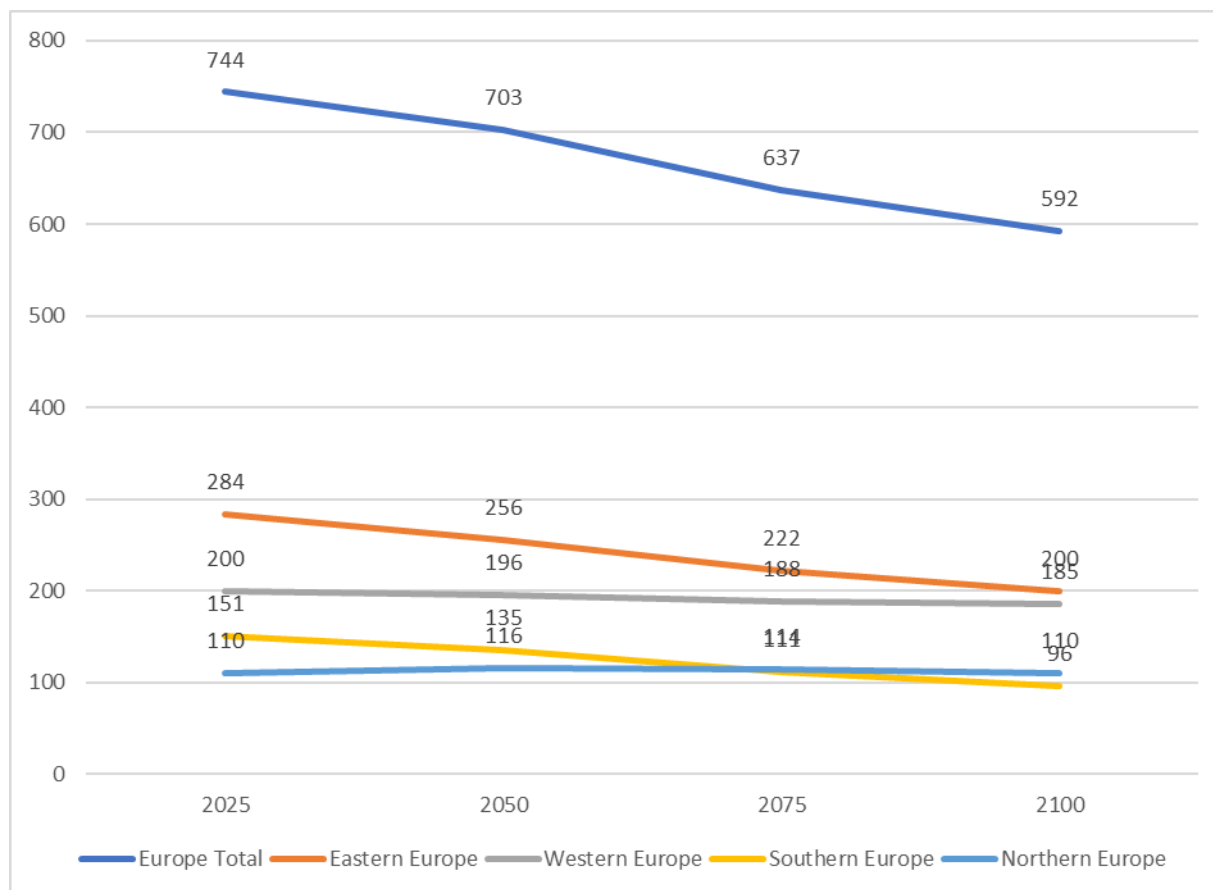
¹²⁶) Jf. *Internet Geography: What population challenges is Europe facing?*

<https://www.internetgeography.net/what-population-challenges-in-europe-facing/>

¹²⁷) Pinkus, David og Nina Ruer: *The demographic divide: inequalities in ageing across the European Union*. Bruegel, 27.03.25. <https://www.bruegel.org/policy-brief/demographic-divide-inequalities-ageing-across-european-union>

Konsekvensen af disse demografiske tendenser vil i en række lande i Europa medføre et fald i den samlede befolkning, primært i Syd – og Østeuropa.

Figur: Befolkningsfremskrivning for Europa i alt samt fordelt på regioner 2025 - 2100¹²⁸

Det skal dog anerkendes, at faldet i befolkningstallet selv i de hårdest ramte dele af Europa ikke tegner så kraftigt i Østasien. I Sydeuropa forventes befolkningstallet frem til år 2100 at faldet med lidt over en 1/3 (36 pct) og i Østeuropa med lidt under 1/3 (30 pct), men i kraft af langt mindre fald i Vest – og Nordeuropa, forventes det samlede befolkningstal i Europa frem mod år 2100 af falde med omkring 20 pct.

¹²⁸) Ined: Population projections by continent.

https://www.ined.fr/en/everything_about_population/data/world-projections/projections-by-continent/

7.2.2. Årsager til demografisk nedtur i Syd – og Østeuropa.

Vedrørende årsager til demografisk stagnation handler det i Syd og Østeuropa i væsentlig grad - som i Japan og Asien – for det første om en konservativ familieopfattelse, hvor kvinden henvises til at gå hjemme og tage sig af børn og husholdning.

Hvilket også her kolliderer med stigende modvilje fra kvinder mod den traditionelle hustur og husmoderrolle og et stigende ønske om at arbejde ude.

Og for det andet handler det en også i Syd – og Østeuropa om en her fremherskende konservativ velfærdsmodel, som indebærer, at børnepasning og børnetilskud er underprioriteret.

Også her medfører det den konsekvens, at en del kvinder så vælger udearbejde i stedet for børn.

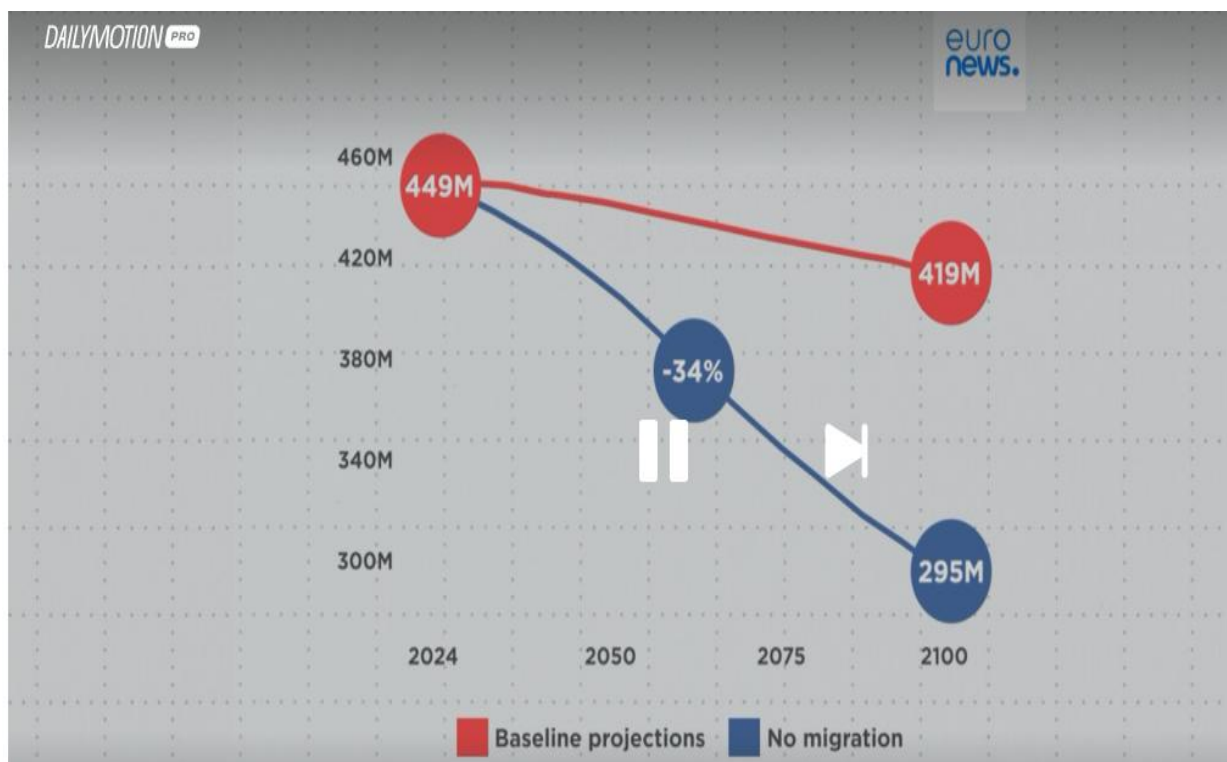
Et væsentlig forskel på udviklingen i Japan/(SydøstAsien) og så i Europa/EU er dog **immigrationsspørgsmålet**.

Hvor der i Japan og tildels i det øvrige Østasien ikke er tradition for indvandring, er der i Vesteuropa – bl.a. på baggrund af tidligere kolonibesiddelser – i højere grad tradition for indvandring til regionen og dermed større muligheder for herigennem at opretholde befolkningstal – og arbejdsstyrke - herigennem.

Uden indvandring kan EU's befolkning frem til år 2100 falde med 34 %, hvilket resulterer i et fald fra 449 millioner i 2024 til 295 millioner ved udgangen af århundredet.

Ved fortsættelse af indvandring i nuværende omfang vil EU's befolkning derimod ”kun” være 6,6 % lavere inden 2100, hvilket bringer befolkningen ned til 419 millioner fra 449 millioner i 2024.

Figur: Befolkningsfremskrivning i EU til 2100 – med og uden indvandring.¹²⁹

7.2.3. Mulige økonomiske konsekvenser.

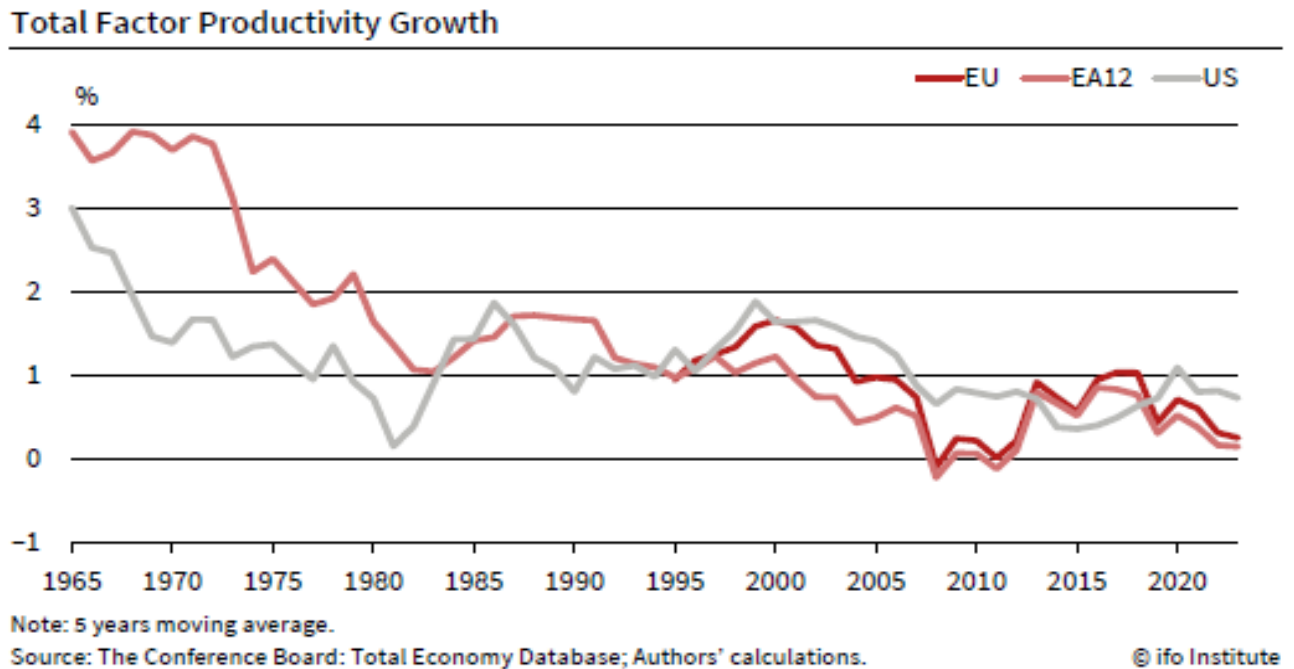
Men selv med fortsat immigration vil faldende befolkningstal og dermed en mindre arbejdsstyrke også i Europa, navnlig Sydeuropa, for det første betyde, at færre mennesker arbejder og dermed risiko for et skrumpende BNP og generelt lavere vækst.

Det må dog anerkendes, at det tegner til en noget mindre reduktion i befolkningstal og arbejdsstyrke i Europa end det som forventes i Østasien, hvilket i sig selv må formodes at mildne negative økonomiske konsekvenser.

Endvidere må det anerkendes, at faldet KAN blive opvejet af stigende produktivitet. I de senere årtier har produktivitetsvæksten i EU imidlertid været faldende.

¹²⁹) Kilde: Pereira, Ines og Mert Can Yilmaz: *The future of Europe: Can migration stop population decline in the coming decade?* Eurostat ifølge Euronews, 27.02.25. <https://www.euronews.com/my-europe/2025/02/27/the-future-of-europe-can-migration-stop-population-decline-in-the-coming-decade>

Figur: Vækst i Total Faktor Produktivitet (pct) i EU 1965 – 2023.¹³⁰

Hvor vidt dette vil ændre sig, fx i kraft af AI , er for nærværende ikke til at sige

Forudsat videreførelse af nuværende udviklingstendenser må faldende befolkningstal og arbejdsstyrke dermed – alt andet lige - i sig selv forventes fremover at betyde lavere økonomisk vækst.

For det andet vil en sådan udvikling medføre, at skatteindtægterne falder, hvilket kan gøre det sværere for regeringer at finansiere offentlige tjenester som skoler, hospitaler og pensioner til ældre borgere.

For det tredje vil flere ældre mennesker indebære øget efterspørgsel efter sundhedspleje og pensioner og dermed stigende offentlig udgifts og finansbyrde.¹³¹

Dette skisma mellem vigende skatteindtægter og voksende udgifter medfører også i Europa risiko for stigende offentlig underskud og gæld.

¹³⁰) Erixon, Fredrik; Guinea, Oscar og du Roy, Oscar: *The EU's productivity performance: Falling behind the curve*. Econ Pol Forum, 2024. <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/298820/1/1891143824.pdf>

¹³¹) Jf. Internet Geography: *What population challenges is Europe facing?*

<https://www.internetgeography.net/what-population-challenges-in-europe-facing/>

Kapitel 8: Den fremtidige befolkningsudvikling i Danmark: Også en ”rem af huden” fra Japan?

I det følgende undersøges og diskuteres det for det første, hvorvidt der i den demografiske udvikling i Danmark også er udsigt til befolkningsstagnation – og i hvilket omfang?

Endvidere diskuteres for det andet årsagerne til et evt. fald i det danske befolkningstal samt de samfundsøkonomiske konsekvenser, det kan tænkes at få?

Og endeligt diskuteres for det tredje, hvilke politiske tiltag, der kunne tænkes til imødegåelse af sådanne udfordringer?

8.1. Befolkningstallet i Danmark: Vil det stige eller falde?

Befolkningen i Danmark udgør i dag omkring 6 millioner. Men hvordan befolkningstallet forventes at udvikle sig er der uenighed om.

8.1.1. Officiel befolkningsfremskrivning: Befolkning vokser.

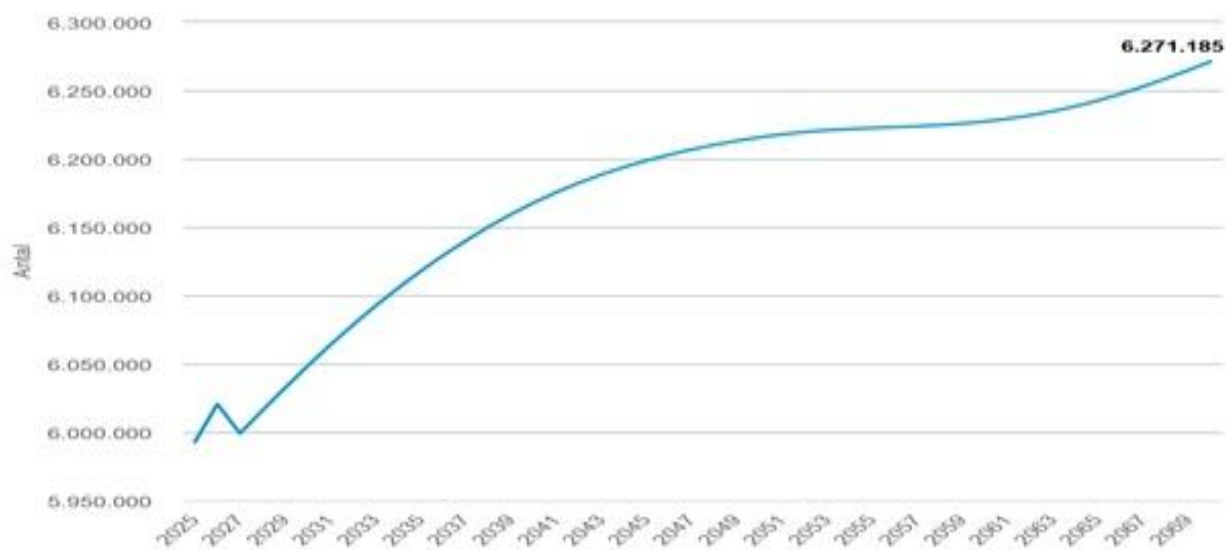
Ifølge den officielle befolkningsfremskrivning fra Danmarks Statistik vil befolkningstallet frem til 2050 stige til lidt over 6,2 millioner og frem til 2070 stige yderligere til lidt under 6,3 millioner.

Man forudsætter i den forbindelse at antallet af indvandrere stiger fra omkring 450.000 til lidt under 500.000 i 2050 samt at middellevetiden frem til 2050 for mænd stiger godt 5½ år og for kvinder godt 4½ og frem til 2070 for mænd stiger godt 7 år og for kvinder godt 5½ år.¹³²

¹³²) Jf. Nyt fra Danmarks Statistik nr. 158: Befolkningsfremskrivninger 2025-2070. 04.05.25.

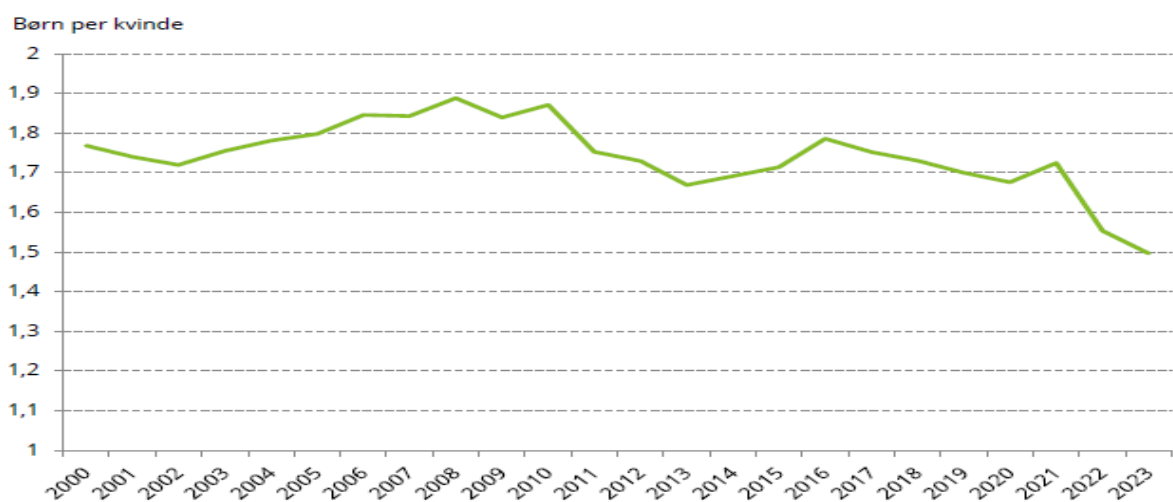
<https://www.dst.dk/da/Statistik/emner/borqere/befolkning/befolkningsfremskrivning#>

Figur: Officiel befolkningsfremskrivning 2025 – 2070. ¹³³

En central variabel i denne fremskrivning handler om fertilitetsraten. Fertiliteten i Danmark lå på 1,8 barn pr kvinde ved årtusindskiftet, steg i 00'erne til knap 1,9 men siden 2010 er den faldet støt, især i de 3 seneste år, hvor den har ligget på 1,5.

Figur: Udvikling i fertilitetsraten 2000 – 2023. ¹³⁴

Anm.: Fertiliteten er målt med udgangspunkt i antallet af kvinder 1. januar i det pågældende år.
Kilde: Human fertility database og egne beregninger

¹³³) Danmarks Statistik: Befolkningsfremskrivning.

<https://www.dst.dk/da/Statistik/emner/borgere/befolkning/befolkningsfremskrivning>

¹³⁴) Kilde: Salman, Rasmus og Villads Skytte Søgaard: Officielt børnetal er stærkt overvurderet. Raka, 25.03.25.

<https://kraka.dk/officielt-boermetal-for-2050-er-staerkt-overvurderet/>

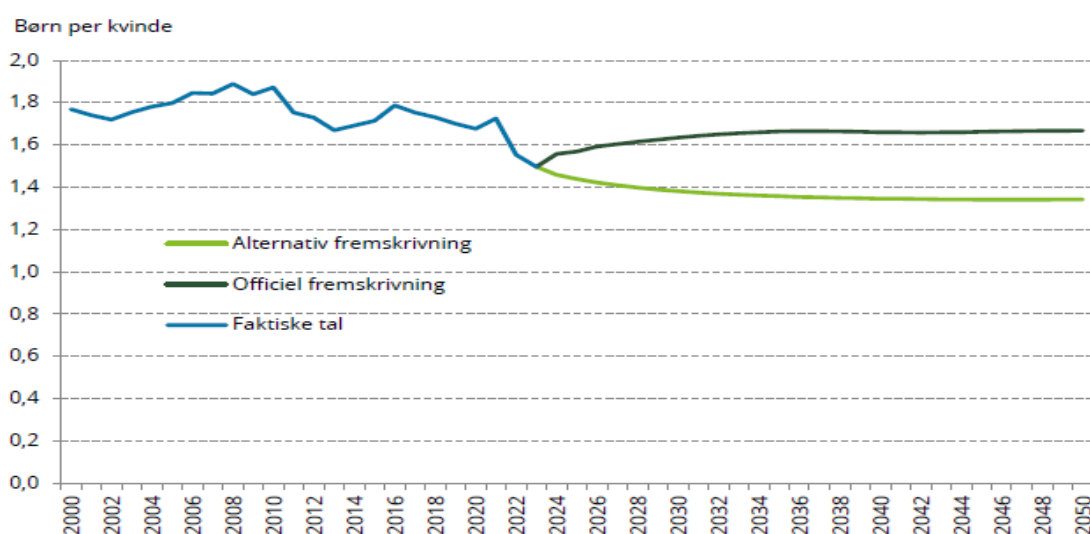
Forudsætningen i den officielle befolkningsfremskrivning er ikke desto mindre, at fertiliteten over det kommende årti vil STIGE igen fra 1,5 til 1,67 (afrundet 1,7).

Dette på trods af, at fertiliteten som beskrevet over en årrække været faldende (siden 2019 og på trods af, at faldet siden 2020 accelereret.¹³⁵ Og også på trods af, at tendensen i fertiliteten ikke bare i Danmark, men i store dele af Europa (og Asien) handler om et vedvarende FALD.

8.1.2. Krakas alternative fremskrivning af Danmarks befolkningstal til 2050.

Den officielle fremskrivnings stigning igen i fertilitetsraten forekommer således usandsynlig og det forekommer tværtimod mere realistisk med et fortsat fald. Tænk tanken Kraka har regnet på konsekvenserne af et fortsat fald i fertilitetsraten fra de nugældende 1,5 til 1,3 over de kommende årtier.

Figur: Fertiliteten historisk og fremadrettet ifølge Kraka.¹³⁶

Anm.: Fertiliteten er målt med udgangspunkt i antallet af kvinder 1. januar i det pågældende år.
Kilde: DREAM, Danmarks Statistik, Human fertility database og egne beregninger

¹³⁵) Jf. Salman, Rasmus og Villads Skytte Søgaard: Officielt børnetal er stærkt overvurderet. Kraka, 25.03.25.

<https://kraka.dk/officielt-boernetal-for-2050-er-staerktovervurderet/>

¹³⁶) Kilde: Salman, Rasmus og Villads Skytte Søgaard: Officielt børnetal er stærkt overvurderet. Kraka, 25.03.25.

<https://kraka.dk/officielt-boernetal-for-2050-er-staerktovervurderet/>

Hvor endvidere den officielle fremskrivning (igen usandsynligt) regner med et stabilt antal nyfødte (58.000), tager Krakas fremskrivning udgangspunkt i, at den underliggende tendens i perioden 2000 – 2024 er generelt faldende og antager således et fortsat fald med ca. 10.000 frem til 2050.¹³⁷

Ifølge denne alternative befolkningsfremskrivning vil befolkningstallet fortsætte med at stige de næste 10 år, MEN herefter begynde at falde og i 2050 vil der være knap 5,9 millioner eller omkring 300.000 færre end i den officielle fremskrivning.

Ergo er det således meget muligt, at Danmark ser ind i en fremtid, hvor befolkningstallet vil falde.

8.1.3. Alternativ fremskrivning af Danmarks befolkningstal fra 2050 til 2125.

En mangel ved Krakas fremskrivning er dog, at den slutter i 2050.

Manglen heri består nærmere i, at den i dag og de kommende år nedsatte fertilitet om 25 - 35 år og fremefter – dvs. først henimod slutningen af 2000 tallet - vil resultere i nogle kvindeårgange (kohorter), som er betydeligt mere fåtallige end i dag.

Og hvis fertiliteten for disse mindre årgange så fortsætter på samme lave niveau, vil nedgangen i befolkningstallet omkring årtusindskiftet accelerere som følge af den kombinerede effekt af små årgange og lav fertilitet.¹³⁸

Så Krakas fremskrivning stopper, før befolkningsreduktionen bliver mere markant.

En demograf fra Syddansk Universitetscenter, Rune Lindahl-Jacobsen, har imidlertid juni 2025 lavet en fremskrivning, som – bortset fra en malplaceret opdeling imellem indfødte danskere på den ene side og så indvandrere/efterkommere på den anden side - ellers opererer med nogenlunde samme forudsætninger som Kraka, MEN går frem til 2120.¹³⁹

¹³⁷) Jf. Salman, Rasmus og Villads Skytte Søgaard: *Officielt børnetal er stærkt overvurderet*, s.9. Kraka, 25.03.25.
<https://kraka.dk/officielt-boermetal-for-2050-er-staerktovervurderet/>

¹³⁸) Der opereres med at efterkommere forbliver efterkommere "til evig tid" og ikke efterhånden bare bliver danskere.

¹³⁹) Jf. Thiemann, Per og Lars Igum Rasmussen: *Den store befolkningsforandring*. Politiken, 08.06.25.
<https://politiken.dk/danmark/art10414206/l-2096-kan-flertallet-i-Danmark-v%C3%A6re-indvandrere-eller-efterkommere>

Som hos Kraka opererer denne fremskrivning med en fertilitet på 1,5, men antager at fertiliteten frem til 2100 og 2120 fortsætter på dette niveau; som Kraka antages endvidere at middellevetiden stiger i samme tempo som hidtil.

Endelig antages, at indvandringen fortsætter på samme årlige niveau som i perioden 2020-2024.¹⁴⁰

Ser vi bort fra opdelingen af befolkningsfremskrivning i indfødte danskere respektive indvandrere/efterkommere kan denne fremskrivning FOR DET SAMLEDE BEFOLKNINGSTAL s vedkommende efter undertegnedes opfattelse gælde som en videreførelse fra 2050 til 2100.

En sådan videre alternativ fremskrivning ligger for det første betydeligt under den officielle.

Således vil i 2070 det samlede danske befolkningstal ifølge den videre alternative fremskrivning ligge omkring 450.000 under den officielle fremskrivningsstigning.

For det andet vil befolkningstallet frem mod årtusindskiftet falde betydeligt.

Set i forhold til befolkningstallet i Danmark i dag på godt 6 millioner, vil befolkningstallet i de alternative fremskrivning være faldet med op til 100.000 i 2050 og med 150.000 i 2070.

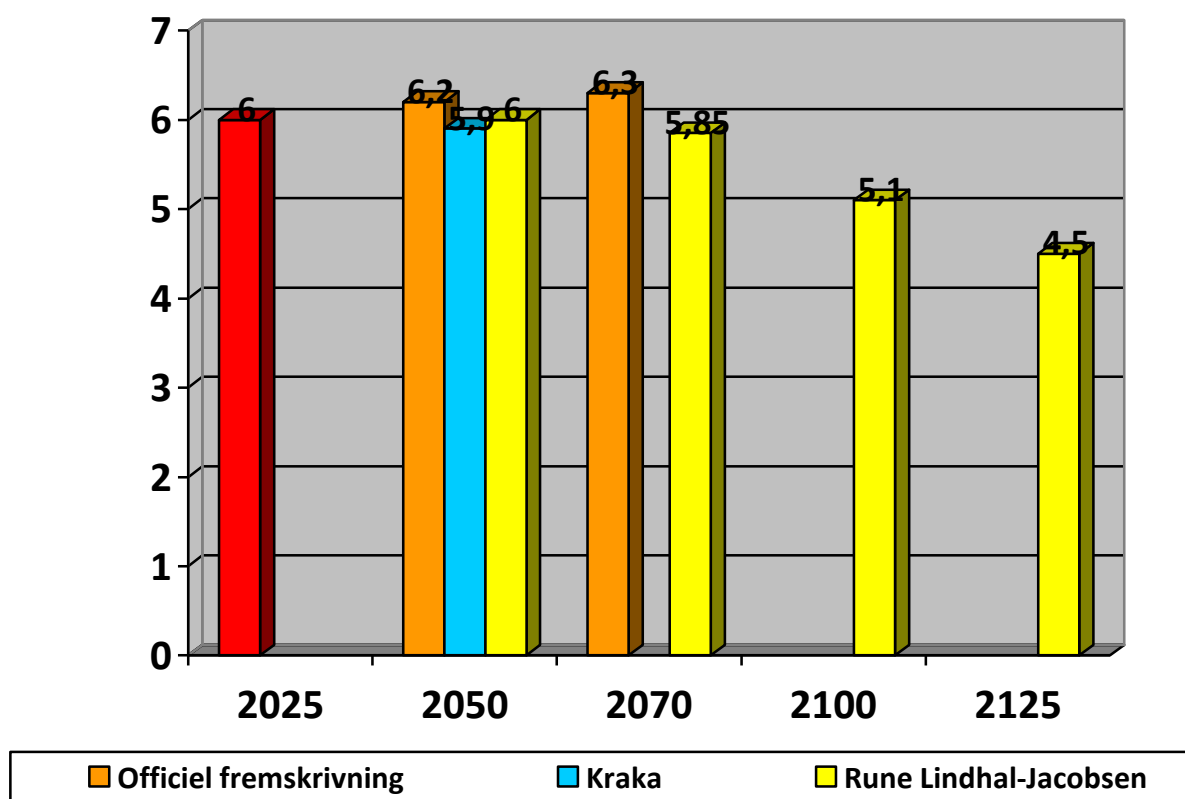
Herefter tager befolkningsfaldet fart med en reduktion i forhold til i dag på 0,9 millioner og i 2025 med et fald på op til 1½ million på i forhold til i dag.¹⁴¹

¹⁴⁰) Jf. Thiemann, Per og Lars Igum Rasmussen: Den store befolkningsforandring. Politiken, 08.06.25.

<https://politiken.dk/danmark/art10414206/i-2096-kan-flertallet-i-Danmark-v%C3%A6re-indvandrere-eller-efterkommere>

¹⁴¹) Det skal dog bemærkes, at Lindahl Jacobsen ved denne fremskrivning forudsætter, at en idag en lavere fertilitet for indvandrere mm end for indfødte danskere vedvarer, hvilket må betragtes som usikkert. Hvis fertiliteten for indvandrere mm stiger til det generelle niveau vil det selvsagt formindske faldet i befolkningstallet. Det samme vil være tilfældet, hvis indvandringen stiger fra niveauet 2020 – 2024, mens det modsatte vil gøre sig gældende, hvis indvandringen reduceres i forhold hertil.

Figur: Samlet dansk befolkningstal 2025, 2050, 2070, 2100 og 2125 (millioner).¹⁴²

På sigt – frem mod og efter årtusindskiftet - kan befolkningstallet i Danmark altså falde mærkbar med måske op til 25 procent af den nuværende befolkningsstørrelse.

¹⁴³

¹⁴²) Jf. Thiemann, Per og Lars Igum Rasmussen: Den store befolkningsforandring. Politiken, 08.06.25.

<https://politiken.dk/danmark/art10414206/l-2096-kan-flertallet-i-Danmark-v%C3%A6re-indvandrere-eller-efterkommere>

¹⁴³) Et nogenlunde lignede resultat for Danmarks vedkommende, når et studie af et internationalt forskerhold frem til.

^Murray, Christopher J. L. et al: Fertility, mortality, migration, and population scenarios for 195 countries and territories from 2017 to 2100: a forecasting analysis for the Global Burden of Disease Study. The Lancet, 17.10.20.

[https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(20\)30677-2/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(20)30677-2/fulltext)

8.2. Årsager til og økonomiske aspekter af mulig dansk befolkningsnedgang.

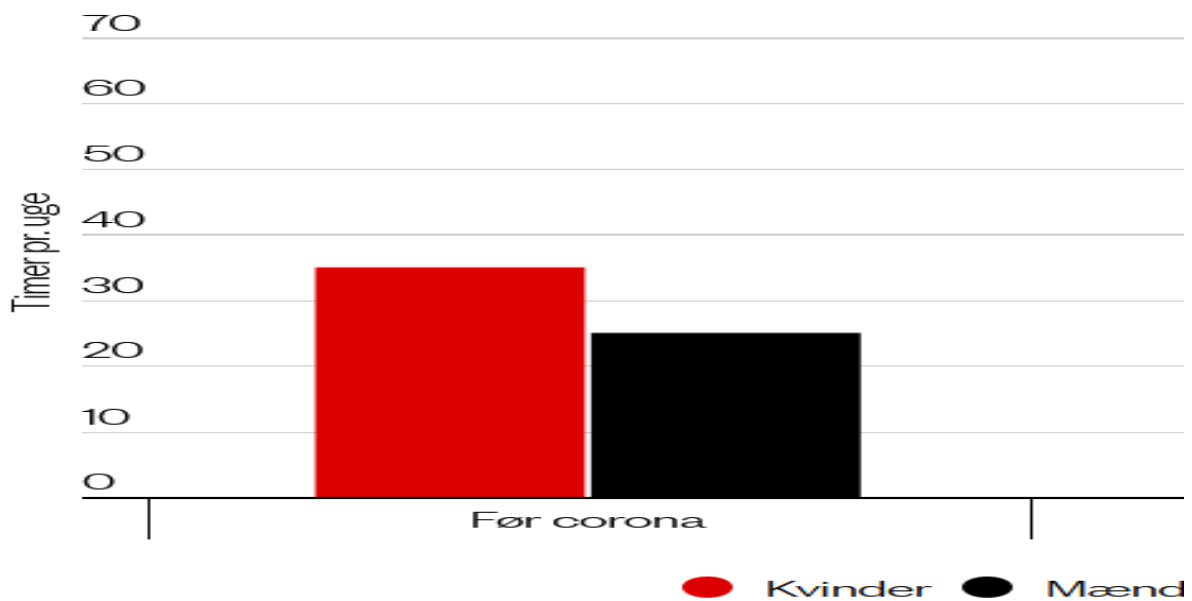
I det følgende diskuteres som anført årsagerne til et evt. fald i det danske befolkningstal samt de samfundsøkonomiske konsekvenser, det kan tænkes at få?

8.2.1. Årsager til evt. faldende dansk befolkningstal.

Vi kan på **den ene side** udelukke en række af de drivkræfter, som ligger bag faldet i fertiliteten i Japan (og resten af Asien).

For det første er problematikken omkring kvinders manglende mulighed for udearbejde ikke gældende i Danmark, hvor kvinders arbejdsmarkedsdeltagelse tværtimod er meget høj (omkring 75 pct). Derimod er problematikken omkring mænds mangelfulde deltagelse i det huslige arbejde i nogen grad stadig relevant for Danmark, hvor kvinder stadig arbejder dobbelt så meget i hjemmet som mænd.

Figur: Tidsforbrug pr uge til hjemlige opgaver 2020, fordelt på kvinder og mænd.¹⁴⁴

¹⁴⁴) Kilde: Høj, Emil: Kvinder tager stadig flest huslige opgaver. Information, 09.03.21.

<https://www.information.dk/indland/2021/03/kvinder-tager-stadig-flest-huslige-opgaver-maaske-maend-haelt-lidt-paa-coronakrisen>

Forskellen er dog langt fra så eklant som i Japan.

En anden japansk faktor bag faldet i fertilitet genfindes for det andet heller ikke i Danmark: Den konservative velfærdsmodel og politiks manglende prioritering af børnepasning.

Det må anerkendes, at der i Danmark hersker en universel velfærdsmodel og at der som led heri er en ganske høj børnepasningskapacitet i form af vuggestuer og børnehaver.

Dækningsgraden ligger på omkring 90 pct.

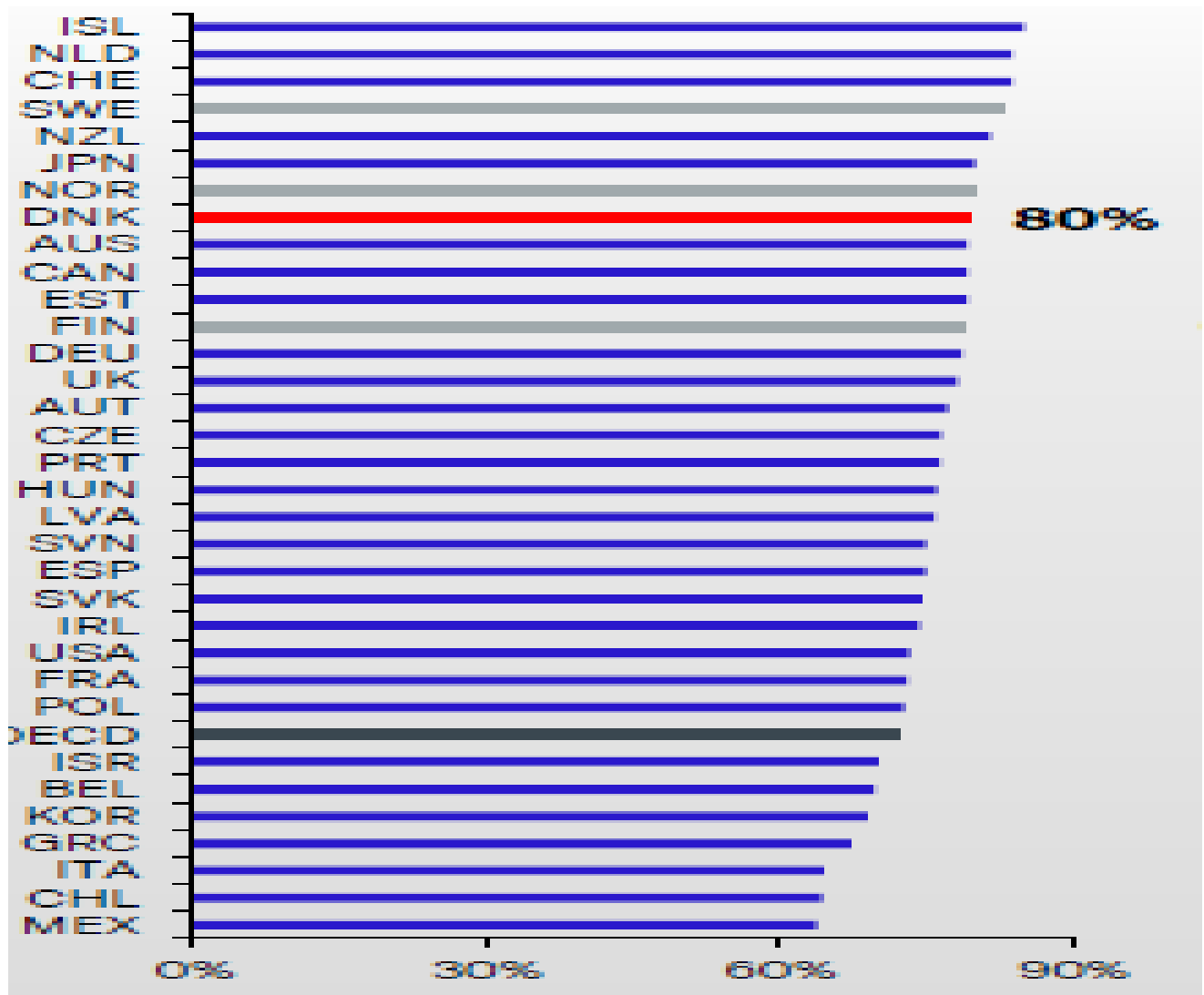
Men på den anden side er der alligevel fællestræk for Danmark og en række af andre land, navnlig i Europa, hvad angår faktorer, som gør sig gældende bag faldende fertilitet og dalende fødselstal.

Også i Danmark en væsentlig årsag til dalende fertilitet og fødselstal et øget pres på familierne, om end på en lidt anden måde end fx i Japan og Asien.

For det første genfinder vi også i Danmark problemet om belastende krav fra arbejdsmarked og arbejdsgivere.

Børnefamilierne er gennem årtier blevet presset ikke mindst på den måde, at der i familierne har været mindre og mindre tid til børnene, fordi arbejdet er kommet til at fylde mere og mere.

Man hører fra arbejdsgiverside ofte, at arbejdstiden generelt er lavere i Danmark, men til gengæld forbigår de i tavshed at det mere end opvejes af, at arbejdsmarkedsdeltagelsen er højere i Danmark end i næsten alle andre EU-lande.

Figur: Erhvervsfrekvens i EU – lande 2021 (pct.).¹⁴⁵

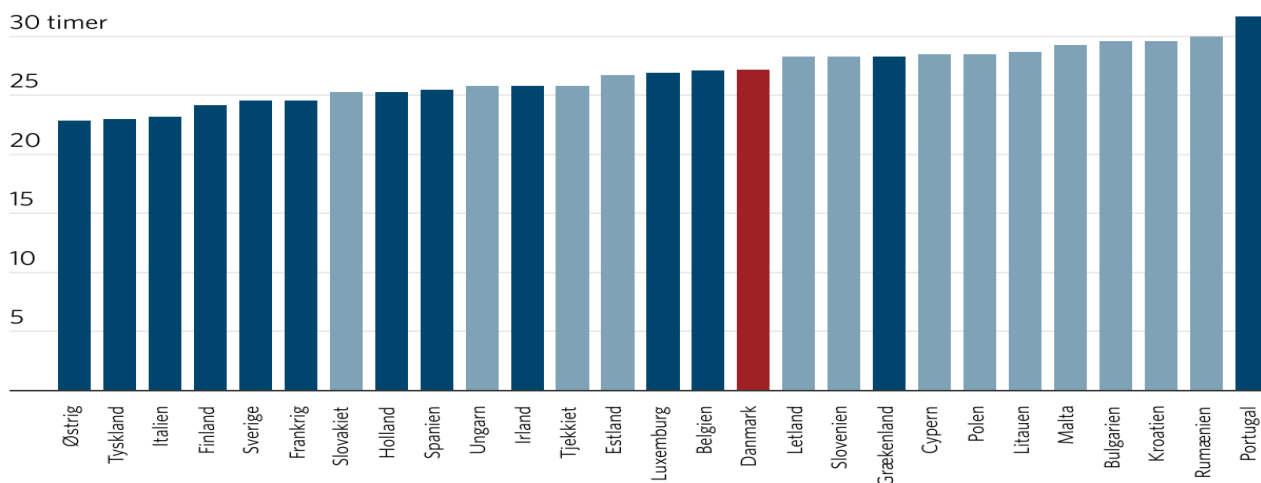
Og: Særligt børnefamilier arbejder mere i Danmark end i de fleste EU-lande, hvilket skyldes, at begge voksne arbejder i langt de fleste parfamilier med børn, og at langt de fleste arbejder fuld tid.

¹⁴⁵) Kilde: Lindegaard, Kasper: Arbejdsudbud i Danmark, februar 2023.

<https://www.danskerhverv.dk/politik-og-analyser/analyser/2023/februar/lavt-arbejdsudbud-i-danmark-begranseres-vakstmuligheder/>

Figur: Arbejdstid for børnefamilier i vest – og østeuropæiske EU – lande.¹⁴⁶

Figuren viser den faktiske ugentlige arbejdstid pr. voksen i parfamilier med 0-14-årige børn i de 27 EU-lande. Vesteuropæiske EU-lande er fremhævet med mørkeblå søjler.

Anm.: Par-familier er afgrænset til voksne på under 40 år. Data er vægtet på familieniveau, så i par, hvor én er under 40 år og en er over 40 år, medtælles kun familievægten for personen under 40 år. Data er for 2019.

Grafik: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (AE) • Kilde: AE på baggrund af Eurostats Labour Force Survey

Denne udvikling er en konsekvens af mange års politiske bestræbelser på at øge arbejds(kraft)udbuddet for dermed at øge vækst og økonomisk råderum. Et udtryk for denne prioritering af arbejde frem for børn findes i adgangen til fri ved børn sygdom, som i Danmark er holdt inden for alt for snævre grænser. Hvor Danmark kun giver ret til fri på barns første og anden sygedag, har man i Sverige ret til på årsbasis samlet 60 sygedage med børn.

Både borgerlige og socialdemokratiske regeringer har generelt bestræbt sig på at øge arbejdsmarkedsdeltagelsen, hvilket da også har resulteret i en af Europas højeste erhvervsfrekvenser.

Det er for eksempel sket ved at få unge under uddannelse hurtigere igennem ved at beskære SU. Aktuelt ser vi et andet eksempel i bestræbelser på gennem begrænsning af deltid at få kvinder mere ud på arbejdsmarkedet. Da døgnen kun har 24 timer, har denne politiske prioritering af arbejds(kraft)udbud fra familierne selvsagt været på bekostning af tid til og sammen med børnene. Hermed har jagten på øget

¹⁴⁶) Kilde: Andersen, Sofie Holme og Troels Lund Jensen: Arbejdstiden er højere for danske børnefamilier end i de fleste vestlige lande. AE – rådet, 18.09.23. <https://www.ae.dk/analyse/2023-09-arbejdstiden-blandt-danske-boernefamilier-er-hoejere-end-i-de-fleste-andre-vestlige>

arbejdsudbud bidraget til at gøre det at få og have børn til en mere stressende og belastende opgave tids- og energimæssigt.

For det andet genfinder vi også i Danmark problemet med høje udgifter ved at få og opfostre børn og udgifterne herved er navnlig vokset i de senere år.

Det koster gennemsnitligt mellem 750.000 kr. og 1 million kr. at få et barn, fra fødslen og til han/hun fylder 18 år. Særligt det første barn er dyrt og sluger alene den første million af familien livstidsindkomst.

Udgifterne vokser selvsagt jo flere børn. Merudgifterne kommer bl.a. fra bolig og bil, fordi den gennemsnitlige børnefamilie bor i større boliger og har en større bil end det gennemsnitlige par uden børn. Men også udgifter til dagligdagens husholdningsbudget er højere for familier med børn. De senere års heftige inflation har bidraget til at gøre alt dette markant dyrere.¹⁴⁷

Det er særligt kvinder, som bærer den økonomiske belastning ved at få børn. To børn koster deres mor omkring 20 procent af den indtægt, hun kunne have opnået ved ikke at få børn. Forklaringen er blandt andet, at mødre i højere grad tager lang barsel, går på deltid og søger mod den offentlige sektor, hvor lønnen typisk er lavere. Så det at få og ikke mindst have børn er en betydelig og i de senere år stigende økonomisk byrde, navnlig for kvinderne, hvilket selvsagt må vurderes at indgå som en negativ faktor i familiernes og særligt kvindernes beslutning vedrørende at få børn.

For det tredje har politisk bestemte besparelser på velfærden ikke mindst ramt børnefamilierne samtidig med, at de som beskrevet er presset på tid og økonomi,

Et område af stor betydning – ikke mindst for kvinders beslutninger om at få børn – er forholdene ved barsel og efter barsel. Her er forholdene for fødende over en årrække forringet som følge af sparepolitik over for sundhedsvæsenet. Det har indebåret reduceret fødselsforberedelse, mangel på jordemødre på fødselsklinikkerne og kortere tid på hospitalerne efter fødslen. Når børnene er blevet lidt større, bliver udgifter til institutioner og børnepasning en særlig stor post i budgettet for børnefamilier. Men her har kommunale besparelser foranlediget af stramme økonomiaftaler over en årrække bidraget til at skrue forældrenes egenbetaling i vejret.

Selvom faldende fødselstal som anført ikke alene skyldes danske forhold, har skiftende regeringer i Danmark således et betydeligt medansvar for det stigende fravalg her i landet af at få og have børn: For det første ved et stadig pres for øget

¹⁴⁷ JF. Olsen, Las: *Det første barn koster en million. Danske Bank.*

<https://danskebank.dk/privat/mit-liv/forandringer-i-familien/barn-paa-vej/det-foerste-barn-koster-1-million-kr>

arbejdsudbud på bekostning af familiernes tid til børnene, for det andet ved at lade børnefamilierne kæmpe med en stor og stigende økonomisk byrde ved at have børn og for det tredje ikke mindst ved gennem sparepolitik på velfærden til fordel for skattelettelser at udhule de familierettede velfærdsydelse, navnlig barselsvilkår og daginstitutionspladser og -betaling.

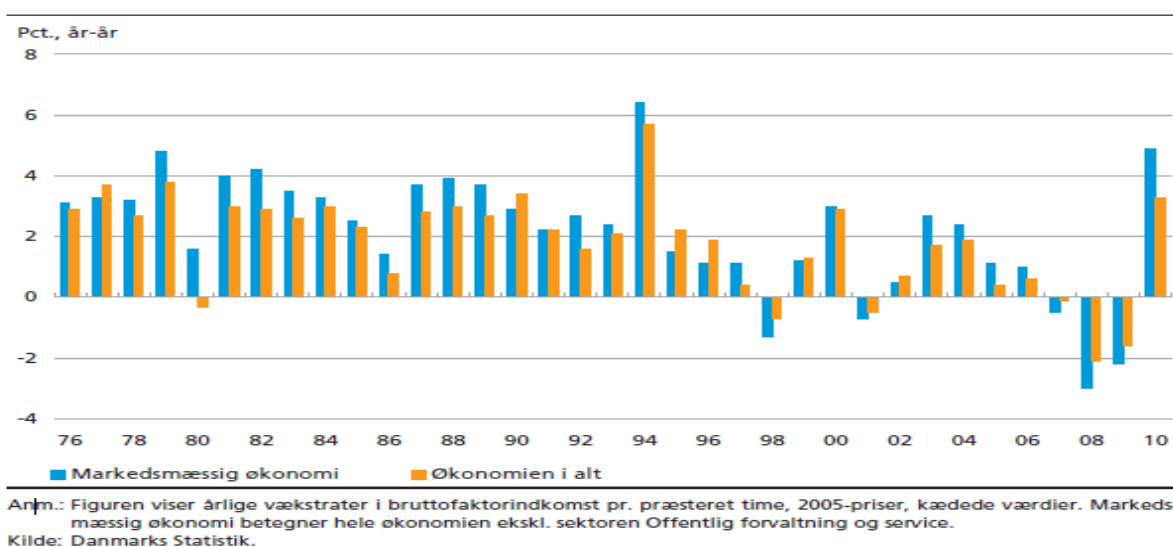
8.2.2. Økonomiske aspekter af faldende dansk befolkningstal.

Som i andre lande vil også i Danmark fald i befolkningsantallet være ledsaget af dalende børnetal, henadvejen en mindre arbejdsstyrke og et stigende antal ældre, på sigt især af meget gamle ældre (over 80).

Det faldende antal erhvervsaktive må som i andre lande i sig selv forventes for det første at medføre, at velstanden samlet set skrumper og at den økonomiske vækst reduceres.

Det skal dog også her bemærkes, at dette KAN opvejes af stigende produktivitet, fx gennem implementering af AI. Ser vi dog på den historiske udvikling i produktivitetsvæksten i Danmark (årlig pct. stigning) har tendensen siden først i 90'erne været, at væksten har været aftagende.

Figur: Årlig procentuel vækst i produktivitet i Danmark 1975 – 2010. ¹⁴⁸

¹⁴⁸) Andersen, Asger Lau og Morten Spange: Produktivitetsudviklingen i Danmark. Nationalbanken, 2012.

<https://www.nationalbanken.dk/media/qbsiwa2x/kvo1-2012-produktivitetsudv.pdf>

Fremover KAN negativ vækst effekt fra faldende befolknings – og arbejdsstyrketal opvejes af stigende produktivitet, men hvor vidt dette vil være tilfældet, er skrivende stund umuligt at sige.

Hvis nuværende demografiske og økonomiske udviklingstendenser (herunder faldende produktivitet) imidlertid fortsætter kan faldende befolkningstal og arbejdsstyrke dermed i sig selv – alt andet lige – forventes at betyde lavere økonomisk vækst.

For det offentlige betyder dalende børnetal på den ene side i sig selv en besparelse, men dette vil henadvejen på den anden side blive opvejet af stigende pensions – og ikke mindst stigende sundhedsudgifter, i takt med den fremadskridende aldring af befolkningen.

Samtidig vil være erhvervsaktive betyde dalende skatteindtægter. Det offentlige vil således blive fanget i en klemme mellem faldende indtægter og stigende udgifter, hvilket selvsagt vil være en udfordring for at opretholde velfærden, som også vil være presset af faldende udbud af varme hænder

8.3. Hvad kan der gøres? ¹⁴⁹

Problemet med faldende fødselsrater og befolkningstal er som fremgået ikke bare dansk, De må anerkendes, at lande som Japan ser ind i langt større problemer.

Men at problemet med faldende fødselsrater er mere massivt andre steder end i Danmark, fritager ikke os for at overveje, om der er specifikke forhold her, der også gør sig negativt gældende for familiernes lyst til og mulighed for at få børn, og som vi kan/skal ændre på for igen at gøre det mere attraktivt at få og have børn?

De over en årrække faldende fødselsrater i Danmark må også tilskrives nogle af de samme faktorer, som gør sig gældende i en række andre lande.

Som fremgået må det også i Danmark vurderes, at en væsentlig årsag til dalende fertilitet og fødselstal et øget pres på familierne, hvilket som fremgået for det første handler om belastende krav fra arbejdsmarked og arbejdsgivere, for det andet om

¹⁴⁹) Dette afsnit trækker på Lund, Henrik Herløv: Indlysende årsag til faldende børnetal: Familien er blevet nedprioriteret i jagten på arbejdsudbud. Arbejderen, 30.11.24.

<https://arbejderen.dk/blog/indlysende-aarsag-til-faldende-boermetal-familien-er-blevet-nedprioriteret-i-jagten-paa-arbejdsudbud/>

vanskelige økonomiske vilkår for at have og opfostre børn, herunder for det tredje om forringede eller utilstrækkelig offentlige familieydelse.

Der er brug for, at politikerne vedkender sig deres ansvar for udviklingen og ikke mindst for at afhjælpe den ved at sikre mødre og forældre bedre vilkår under og efter barsel, ved at bedre børnefamiliernes økonomi gennem bedre børnefamilieydelse og/eller skattefradrag og gennem reduceret institutionsbetaling og ikke mindst ved at sikre børnefamilier mere tid til at have børn.

Et ikke uvæsentligt delspørgsmål i forbindelse med evt. fremtidig befolkningsnedgang og dermed følgende reduktion af arbejdsstyrken handler om indvandring. Det siger næsten sig selv, at med faldende arbejdsstyrke og et voksende antal ældre vil der i Danmark opstå et problem med arbejdskraftmangel. De politiske kræfter på højrefløjen, som hævder at ville beskytte danskerne gennem en restriktiv indvandringspolitik, vil således i praksis komme til at gøre det modsatte, nemlig skade danskerne.

Indvandring vil blive en økonomisk og velfærdsmæssig nødvendighed.

**DEL V:
Afrunding.**

Kapitel 9: Konklusion og sammenfatning.

I det følgende rundes analysen af med først en lidt længere sammenfatning og dernæst en kort konklusion.

9.1. Sammenfatning.

Japan har i de seneste 3 årtier kæmpet med og trues også fremover af en kombination og vekselvirkning mellem demografisk og økonomisk stagnation.

Disse udviklingstendenser i Japan er på den ene side ikke enestående, for lignende fænomener genfindes andre steder i verden om end med variation og forskelligt udviklingsniveau. Men på den anden side har stagnationen i Japan også været særligt tidlig, hurtigere og markant, fremskyndet af særlige samfundsmæssige betingelser i form af en konservativ velfærdsmodel, politik og selskabsledelse .

Formålet med denne analyse er at undersøge årsager til og konsekvenser af denne generelle demografiske og økonomiske stagnation gennem at fokusere på Japan, som kan være et relevant lærestykke for, hvordan sådanne forandringer politisk kan/bør gribes an og/eller ikke bør gribes an?

I dette afsnit gives en kort sammenfatning af analysen i følgende rækkefølge: Først oversigt Japans demografiske og økonomiske udvikling 1990 – 2025, dernæst bagvedliggende dybere årsager til og konsekvenser af udviklingen demografisk og økonomisk, herefter fremtidige perspektiver for Japan, hvis udviklingen fortsætter og videre perspektiver for andre dele af verden (Asien, Europa) samt endelig diskussion af relevansen for DK af denne udvikling?

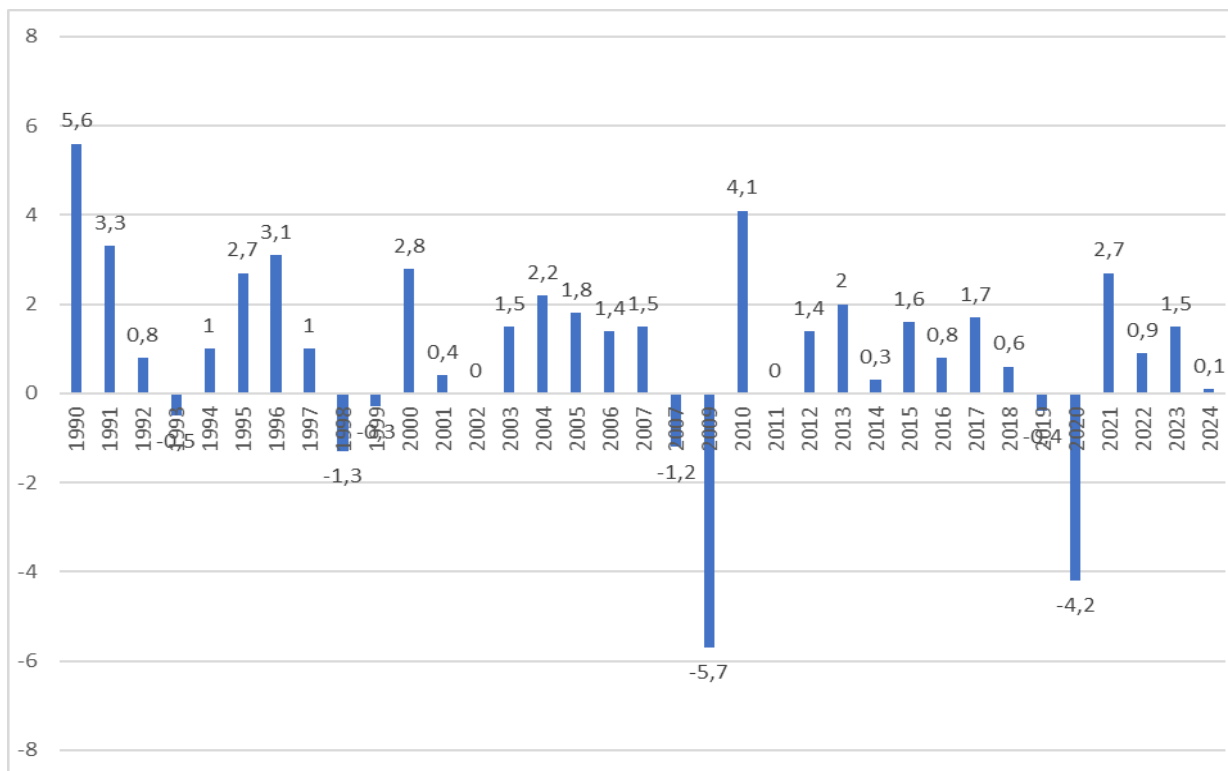
9.1.1. Økonomisk og demografisk stagnation i Japan 1990 til idag – en oversigt.

I Japans nyere historie betegnes perioden 1990 til i dag som ”de tabte årtier”, fordi Japans ”økonomiske mirakel” i årtierne umiddelbart efter 2. verdenskrig ophørte og

blev afløst af et mere eller mindre vedvarende lavvækst. At væksten blev lavere, var i sig selv ikke overraskende, fordi Japans ”catching up” proces efter krigen var ved at være afsluttet. Men vækstoffaldet blev voldsommere, fordi Japan sidst i 80’erne af USA blev tvunget til at revaluere sin valuta kraftigt, hvilket ramte de store japanske koncerners eksport alvorligt. I stedet søgte kapitalen i Japan over i en spekulativ ”boblekonomi”, som imidlertid brød sammen først i 90’erne.

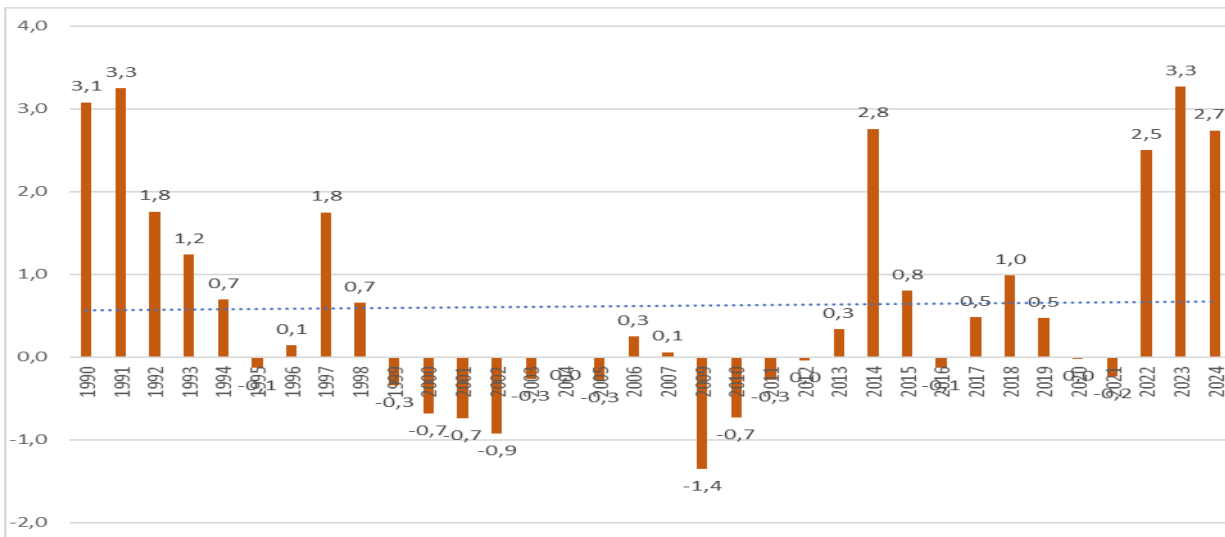
Dette blev startet til et tiltagende vækstoffald. Hvor væksten i 70’erne og 80’erne endnu havde ligget på 5 pct. årligt, faldt i den i 90’erne til kun 1,5 pct. og i 00’erne til under 0,5 pct årligt i gennemsnit.

Figur: BNP – vækst i Japan 1990 - 2024 , faste priser. ¹⁵⁰

Krisen, stigende arbejdsløshed og faldende indkomst, afmatning i investeringer, høj yen-kurs og stagnerende eksport resulterede i vigende privatforbrug, nok så vigtigt fordi i Japan privatforbruget tæller for 60 pct. af BNP. Det igen medførte, at prisstigninger ophørte i Japan og at landet i stedet gled ind i en langvarig deflation, som så igen resulterede i yderligere udskydelse af forbrug.

¹⁵⁰) Kilde: Y-charts.: https://ycharts.com/indicators/japan_gdp_growth

Figur: Inflation i Japan 1990 – 2024.¹⁵¹

De konservative japanske regeringerne fra det Liberal Demokratiske Parti (LDP) forsøgte at vække økonomien igen med ekspansiv finanspolitik, men da det blev uden den store virkning, følte de sig nødsaget til hurtigt at stramme igen for at begrænse statsunderskud og gæld.

Først hen i 10'erne blev denne "go and stop" politik med valget af Shinzo Abe som premierminister afløst af nye politiske vinde, såkaldt "Abenomics". Nye er måske så meget sagt, det handlede igen om et forsøg på få væksten op gennem en lempelig finans – og pengepolitik. Det nye var, at dette skulle danne overgang til strukturreformer af neoliberalistisk, som imidlertid ikke blev til meget på grund af modstand i og udenfor LDP. Tilmed kørte den lempelige økonomiske politik igen fast i stramninger (momsforhøjelser) foranlediget af, at statsunderskuddet og gælden voksede til over 200 pct. af BNP. Væksten steg godt lidt, men kun til 1,21 pct. i 10'erne og faldt derefter igen i 20'erne til et nyt lavpunkt: 0,2 pct.

Men dette var ikke den eneste nedtur. Japan ramtes af fra 1990 og frem, for landet blev også ramt af en demografisk stagnation. Efter en kraftig befolkningsvækst fra 2. verdenskrig og frem til 1980, begyndte japanske kvinders fertilitetsrate at falde og i 1989 oplevede Japan det såkaldte "fertilitetschock" med en fertilitet ned på 1,56 – det hidtil laveste i Japan nogensinde og langt under de 2,1, som opretholdelse af den japanske befolkning kræver. Fald i befolkningstallet blev dog i nogen tid opvejet af stigende levealder for den japanske befolkning, men konsekvensen af færre fødsler og børn og flere ældre har været en tiltagende aldring af befolkningen. Ældre

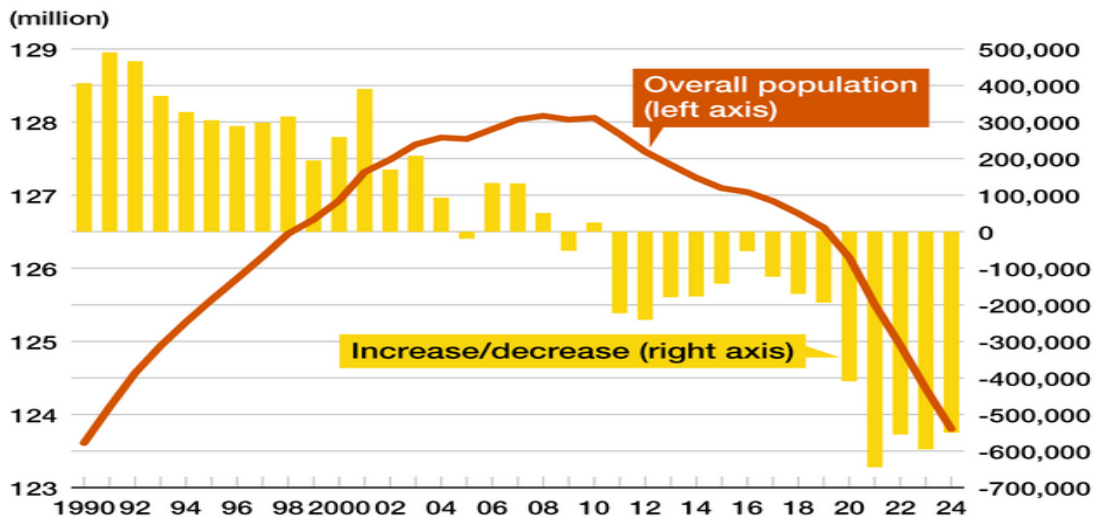
¹⁵¹Kilde: Macrotrends.

<https://www.macrotrends.net/global-metrics/countries/jpn/japan/inflation-rate-cpi>

mennesker i alderen 65 år og derover udgør i dag næsten 30 pct. af befolkningen – næsthøjest blandt verdens lande.

Stigningen i antal ældre har kun en periode kunnet opveje den faldende tilgang af yngre generationer. Fra 2010 er det japanske befolkningstal som helhed begyndt at falde og i 2024 faldt dette med næsten 1 million, fordi for hver baby født, døde mere end to ældre.

Figur: Befolkningsændring i Japan 1990 – 2024. ¹⁵²

Samtidig er med faldende fertilitet, antal fødsler og børn hen ad vejen også antallet af erhvervsaktive faldet: I de sidste 20 år er andelen af personer i alderen 15 – 64år i Japan faldet fra 67,9 pct. til 59,3 pct. – tilbage til efterkrigsniveau.

Dette betyder, at færre og færre erhvervsaktive skal forsørge flere og flere ældre på pension. Fra begyndelsen af 90'erne til i dag er den såkaldte "forsørgerbrøk" vokset fra lidt over 40 pct. til omkring 70 pct.

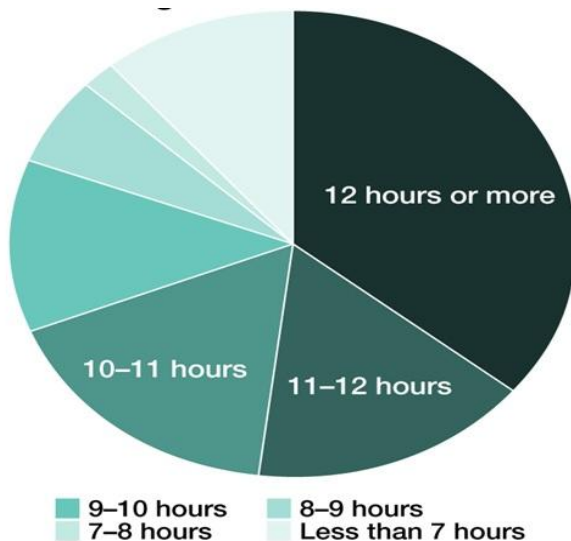
9.1.2. Årsager til og samspil mellem demografisk og økonomisk stagnation i Japan.

Faldet i fertilitetsraten i Japan hænger for det første i høj grad sammen med japanske virksomheders rigide krav til deres (mandlige) arbejdskraft om mange og lange

¹⁵²) Kilde: Nippon.com: Japan's Population Declines for Fourteenth Straight Year: Over-75 Cohort Continues to Grow. 18.04.25. <https://www.nippon.com/en/japan-data/h02382/>

arbejdsdage. Op mod $\frac{3}{4}$ af japanske mænd bruger mellem 10 og 12 timer på arbejde samt transport til og fra arbejde, hvilket selvsagt ikke levner megen tid og mulighed til familieliv.

Figur: Japanske mænds daglige tidsforbrug til arbejde samt transport til og fra arbejde. ¹⁵³

Derfor falder opfostring af børn og andre hjemlige opgaver alene på de japanske kvinder. Men siden 80'erne har japanske kvinder i stigende grad ønsket at arbejde ud og have økonomisk uafhængighed. På grund af de lange og mange arbejdsdage har dette imidlertid været uforeneligt med at få og passe børn. Japanske kvinder har derfor i stigende grad valgt børn og hjem fra med den faldende fertilitetsrate som konsekvens.

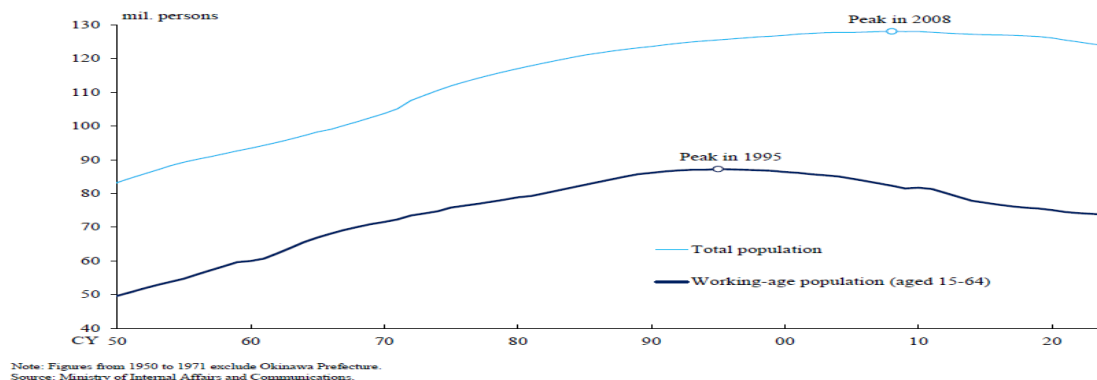
Faldet i fertilitet og børnetal er for det andet er også blevet fremmet af den konservative japanske velfærdsmodel og det regerende japanske ”Liberal – Demokratiske Partis” (LDP) velfærdspolitik, hvor familien forventes at sørge for børn, ældre, syge og handicappede, hvorfor man indtil fornylig kun har brugt få midler på familievenlige ydelser og tjenester, herunder børnepasningspladser. Derfor har der i årtier været betydelig mangel på daginstitutioner for børn og den eneste grund til, at der ikke længere er mangel herpå er det drastiske fald i børnetallet. Samtidig er det i Japan også dyrt at have børn, igen uden at LDP- indtil for nylig - har aflastet børnefamilierne gennem børnetilskud.

Den demografiske stagnation har haft samfundsøkonomisk indvirkning igennem årtier, idet arbejdsstyrken i Japan har været faldende siden 1995, hvilket har bremset den økonomiske vækst. Med færre hænder har det japanske samfund kunnet producere en lavere velstand end ellers. Faldende arbejdsstyrke kan dog modvirkes af

¹⁵³) Nippon.com: Long Working Hours and Commutes Contribute to Japanese Fathers Spending Little Time on Housework. Marst 2022. <https://www.nippon.com/en/japan-data/h01235/>

tilsvarende højere produktivetsvækst, men den årlige gennemsnitlige vækst i produktiviteten i Japan er også siden 1990 været faldende og har i perioden 1991 til 2020 kun ligget omkring 1 pct.

Figur: Arbejdsstyrke i Japan. ¹⁵⁴

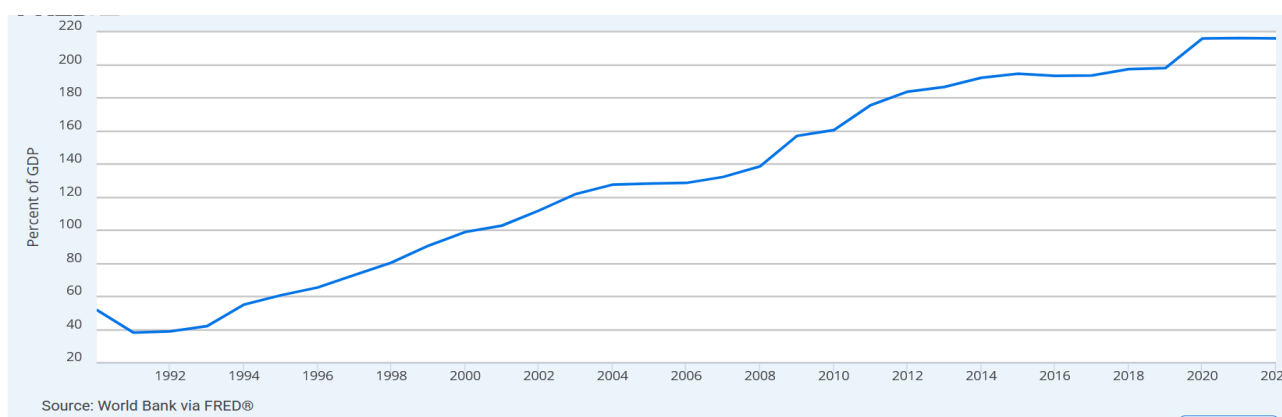

1

Medvirkende til lavvæksten har også været stigende opsparing – og dermed modsat reduceret forbrug – fra den aldrende befolkning, som ydermere igennem periodens vedvarende deflation har været tilskyndet til at udskyde forbrug. Der har således også på efterspørgselssiden i japansk økonomi mangle incitament til øget produktion og vækst.

Igennem hele perioden har der stort set kun været LDP – regeringer, som har forsøgt at sætte mere gang i hjulene med en ekspansiv økonomisk politik. Da denne imidlertid ikke har grebet fat om de dybereliggende årsager til stagnationen, har bestræbelserne været mere eller mindre forgæves og har primært medført voksende statsunderskud og gæld, som nu brutto udgør op mod 220 pct. af BNP.

Figur: Offentlig gæld i pct. af BNP. ¹⁵⁵

¹⁵⁴) UEDA Kazuo: *Japan's Labor Market under Demographic Decline*. Bank of Japan, 23.08.2025.

https://www.boj.or.jp/en/about/press/koen_2025/data/ko250824a1.pdf

¹⁵⁵) Kilde: Federal Reserve Bank of St. Louis: *Central government debt, total (% of GDP) for Japan*.

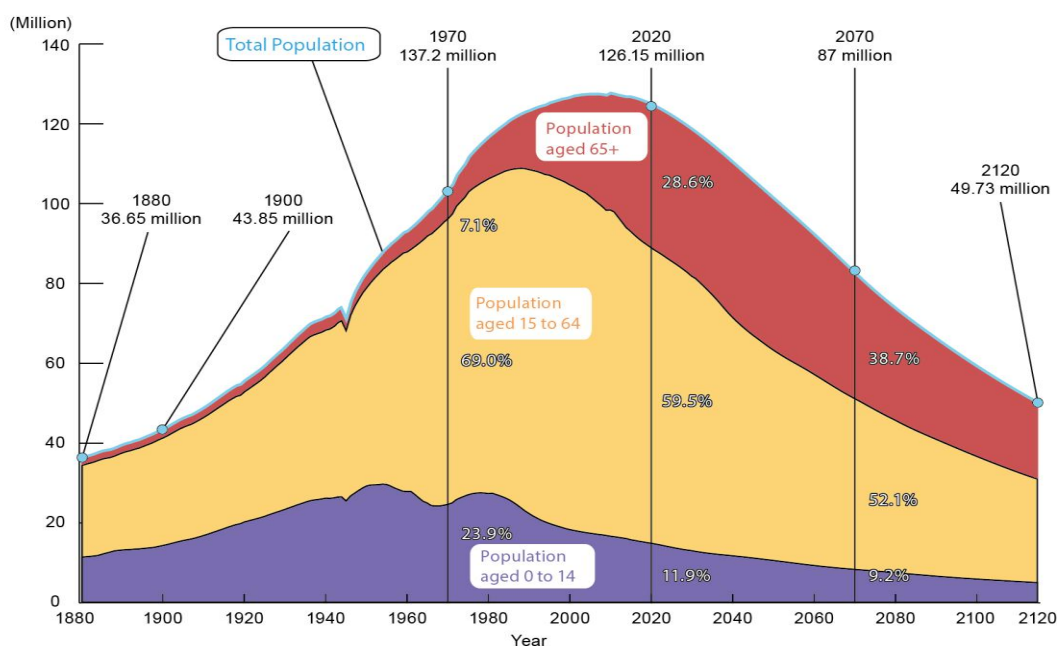
<https://fred.stlouisfed.org/series/DEBTLJPA188A>

9.1.3. Fremtidige perspektiver for Japans demografiske og økonomiske udvikling.

Hvilke konsekvenser kan denne udvikling få, hvis den fortsætter som hidtil?

For den japanske befolkning vil det få dybtgående konsekvenser, idet befolkningen frem mod næste århundredeskifte vil være tilnærmelsesvist halveret. Fra i dag at udgøre 128 millioner, vil befolkningstallet i så tilfælde i år 2100 – ifølge nationale fremskrivninger - være reduceret til omkring 65 millioner – et fald på 65 millioner.

Figur: National befolkningsfremskrivning for Japan 2024 – 2100.¹⁵⁶

Fertilitet – og mortalitet – kan selvsagt svinge og dermed på sigt ændre disse udsigter.

MEN: Selv hvis fertiliteten vender tilbage til et højere niveau og forbliver der, vil befolkningstallet fortsætte med at falde. På grund af det faldende antal kvinder i den fødedygtige alder, vil antallet af fødsler nemlig under alle omstændigheder fortsætte med at falde indtil midten af dette århundrede.

Med faldende fødsels – og befolkningstal – og fortsat høj eller endog stigende levealder – vil endvidere befolkningssammensætningen ændre sig drastisk med stigende antal og andel af ældre over 65 på den ene side og faldende antal og andel af erhvervsaktive på den anden side.

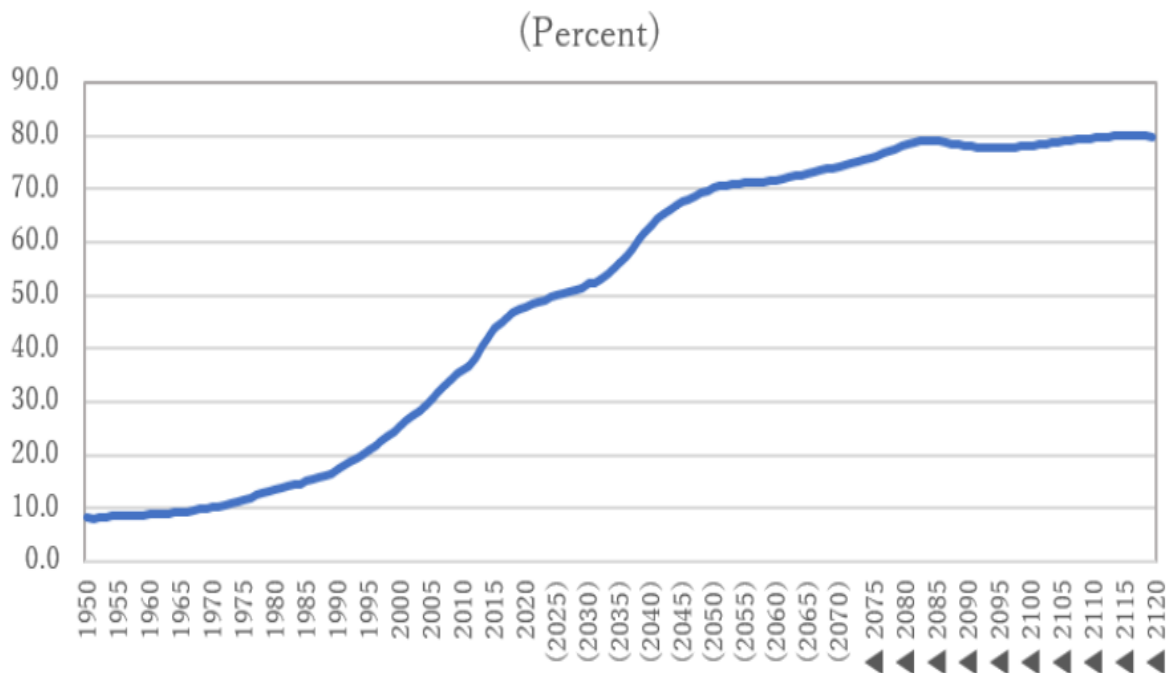
¹⁵⁶) Kilde: National Institute of Population and Social Science: Population projection. (2021)

<https://www.ipss.go.jp/pr-ad/e/enq/04.html>

Andelen af befolkningen over 65 år steg fra 17,4 procent i 2000 til 29,0 procent i 2022 og forventes at stige til 41,2 procent i 2100. I modsætning hertil faldt befolkningen i den arbejdsdygtige alder (personer mellem 15 og 64 år) fra 68,1 procent af befolkningen i 2000 til 59,4 procent i 2022 og forventes at falde til 51,1 procent i 2100.¹⁵⁷

Denne ændring af befolknings sammensætning ligger som oven anført relativt fast og dermed vil også forsørgerbrøken i Japan vokse som et udtryk for, at færre og færre erhvervsaktive skal forsørge flere og flere ældre på pension.

Figur: Forhold mellem antal erhvervsaktive og antal over 65 årige i Japan.¹⁵⁸

Samfundsøkonomisk vil faldende arbejdsstyrke og krympende og ældre befolkning i sig selv betyde, at BNP skrumper og reducere den økonomiske vækst. Dette kan modvirkes af stigende produktivitet, men tendensen i Japan har de seneste årtier i modsætning hertil være faldende produktivitetsvækst.

Alt andet lige må Japan derfor indenfor overskuelig fremtid forventes fortsat at stå til et skrumpende BNP og lavvækst.

¹⁵⁷) Jf. Shujiro Urata: *Combating depopulation in Japan*. East-Asia Forum, 05.03.24.

<https://eastasiaforum.org/2024/03/05/combating-depopulation-in-japan/>

¹⁵⁸) Jun Saito: *New Population Projection*. Japan Center for economic Research. 15.05.25.

<https://www.jcer.or.jp/english/new-population-projection-how-does-it-differ-from-the-old-one>

For de offentlige finanser vil gælde, at et stigende antal ældre på pension og især en stærkt stigning i antallet af meget gamle ældre over 80 vil indebære, at de offentlige udgifter stiger, mens et faldende antal erhvervsaktive vil medføre faldende skatteindtægter. Hermed har den japanske stat udsigt til fortsat stort statsunderskud og gæld.

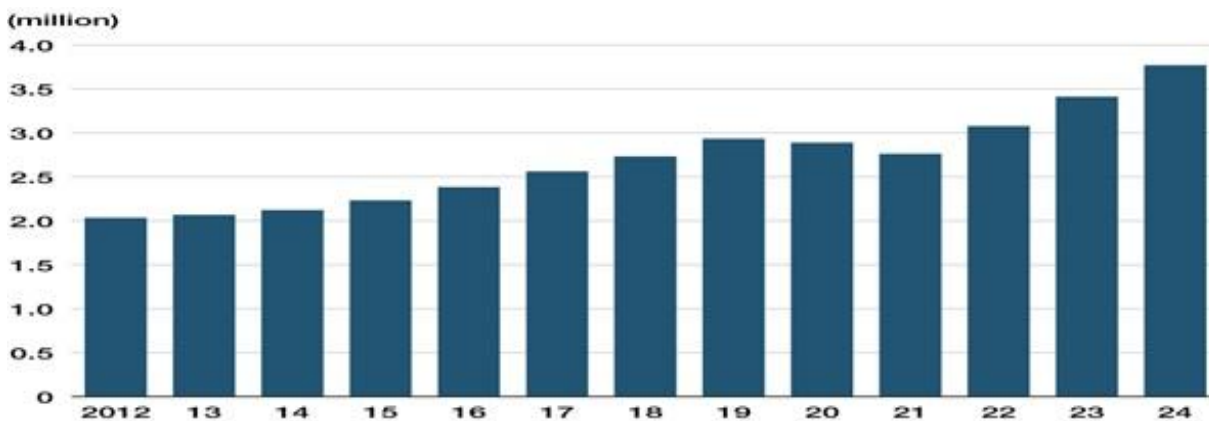
Hvilke løsningsmuligheder og strategier byder sig så til?

Ser vi på enkeltelementer af løsninger er det oplagt at **aflaste japanske børnefamilier** sådan, at de kan have børn samtidig med, at moderen arbejder ude . Dette kræver for det første massive investeringer i børnepasningspladser til det niveau, som det er nødvendigt at hæve børnetallet til i forhold til i dag. For det andet kræver det massiv økonomisk hjælp i form af børnetilskud, så japanske par har råd til at få og opfostre børn. Men en sådan politik støder imod den hidtidige konservative familiepolitik, mod den traditionelle konservative opfattelse af kvinders rolle og mod de konservative japanske virksomhedsledelsers krav til arbejdsydelsen fra japanske lønarbejdere.

Det ville derfor kræve et opgør med de store japanske koncerners rigide arbejdskrav.

En anden oplagt løsning er at **øge antallet af indvandrere**, som kun udgør 3 pct. af den japanske befolkning.

Indvandrere i Japan – millioner ¹⁵⁹

Dette ville derfor være logisk at øge indvandringen for at afhjælpe arbejdskraftmanglen. Men også det støder på stærke barrierer.

Dette hænger for det første sammen med en strikt japansk indvandrerlovgivning og politik, for det andet med manglende tradition for indvandring og hidtidig tradition

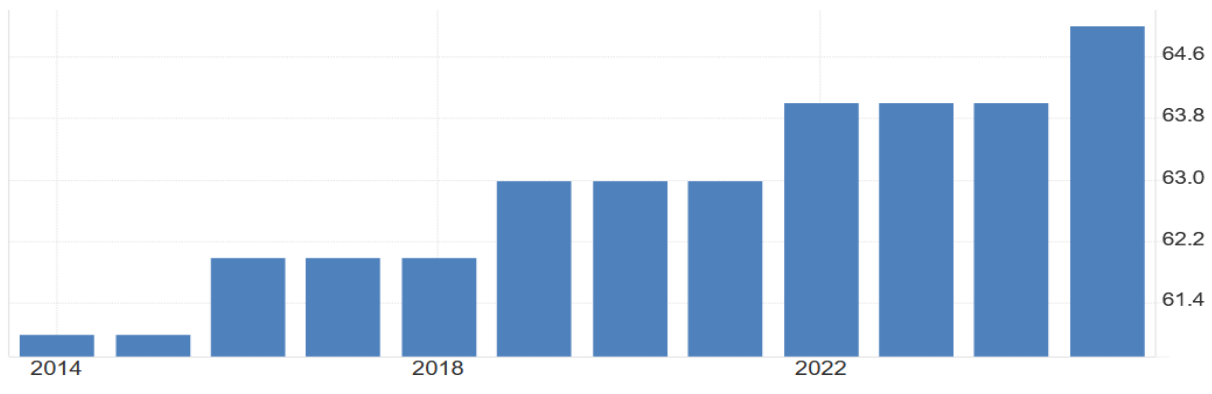
¹⁵⁹) Kilde: Nippon.com: Japan's Foreign Population Hits 3.8 million. 28.03.2025.

<https://www.nippon.com/en/japan-data/h02350/>

for homogen befolknings sammensætning og - kultur. Så heller ikke øget indvandring vil være så ligetil en vej til at afhjælpe arbejdskraftmanglen i Japan.

Et tredje politisk enkeltelement, som kunne øge arbejdsstyrken, ville være at **forhøje pensionsalderen**. MEN: Pensionsalderen er faktisk siden 2010 allerede blevet forhøjet fra 60 til 65 år.

Figur: Forhøjelse af pensionsalder i Japan siden 2010. ¹⁶⁰

Så spørgsmålet er derfor, om der overhovedet er rum for yderligere forhøjelser?

Disse enkeltelementer indgår på forskellig måde i mere overordnede strategier for løsning af Japans demografiske og økonomiske krise.

Med valget af Shinzo Abe til premierminister i 2012 forsøgte LDP at udbygge sin konservative økonomiske politik i en mere **neoliberalistisk retning** (Kaldet ”Abenomics”). Bl.a. ville man give skattelettelse til erhvervslivet, liberalisere arbejdsmarkedet gennem et opgør med traditionen for livslange ansættelser samt forhøje pensionsalderen.

Det sidste blev imidlertid bremset af modstand udenfor og i LDP. Japans nye kvindelig premierminister, Sanae Akachi, valgt i oktober 2025, siges imidlertid at være tilhænger af en ”Abenomics 2.0”, så det er ikke givet, at en sådan politik er aflyst.

Et alternativ hertil ville være en **universel velfærdsstrategi**, hvilket oppositionen i Japan – Det (social)Demokratiske Parti – er tilhænger af.

Det handler for det første om at støtte op om kvinders mulighed for samtidig at have udearbejde og få børn gennem udbygning af pasningstilbud (samt om at udbygge ældrepleje og plejehjem). Endvidere handler det for det andet om at støtte op om

¹⁶⁰) Kilde: Trading Economics.

<https://tradingeconomics.com/japan/retirement-age-men>

børnefamiliernes økonomi gennem at øge omfordelingen til fordel for dem gennem øgede børnetilskud. Endelig handler en sådan strategi for det tredje om at styrke lønmodtagerne på arbejdsmarkedet for at begrænse de rigide arbejdsgiverkrav og om at styrke kvinders ligestilling til jobadgang og ligeløn.

9.1.4. Japan varsel for andre verdensdele?

Er der perspektiver for andre dele af verden i Japans befolkningsmæssige og økonomiske stagnation?

Det må der svares ja til.

Udviklingen i Japan er på den ene side ganske vist langt længere fremme og også mere markant end tilfældet i andre dele af verden, Men på den anden side gør lignende demografiske og økonomiske udviklingstendenser sig gældende dels for det øvrige Asien og for Europa, navnlig Syd og Centraleuropa.

For det første tegner der sig i **dele af Asien, navnlig Østasien**, en demografisk stagnation a la den vi ser på et mere fremskredent stade i Japan. Også i Kina, Taiwan, Singapore og Sydkorea er fertilitetsraterne – og hermed børnetallet – styrtdykket. Og for det andet er disse lande også ramt af en fremadskridende aldring af befolkningen.

Som konsekvens af dalende fertilitet og aldrende befolkning vil befolkningstallet også begynde at falde i disse lande, som det allerede gør i Japan. Det gælder navnlig for Østasien, hvor det allerede falder: Kinas befolkning er siden 2022 begyndt at falde ¹⁶¹og forventes at falde med henholdsvis otte procent mellem 2020 og 2050. Sydkoreas befolkning tegner til at skrumpes med 12 procent. Og Taiwans vil falde med en anslået otte procent. ¹⁶²

Dog forventes befolkningstallet indtil henover midten af århundredet fortsat at stige i andre dele af Asien, hvorefter et fald også vil indtræffe her fra 2075 til 2100. Den samlede befolkning i Asien forventes fra 2050 til 2100 at falde fra lidt under 5,3 mia. til lidt over 4,6 mia, hvilket vil være det aktuelle niveau på lidt under 4,85 mia.

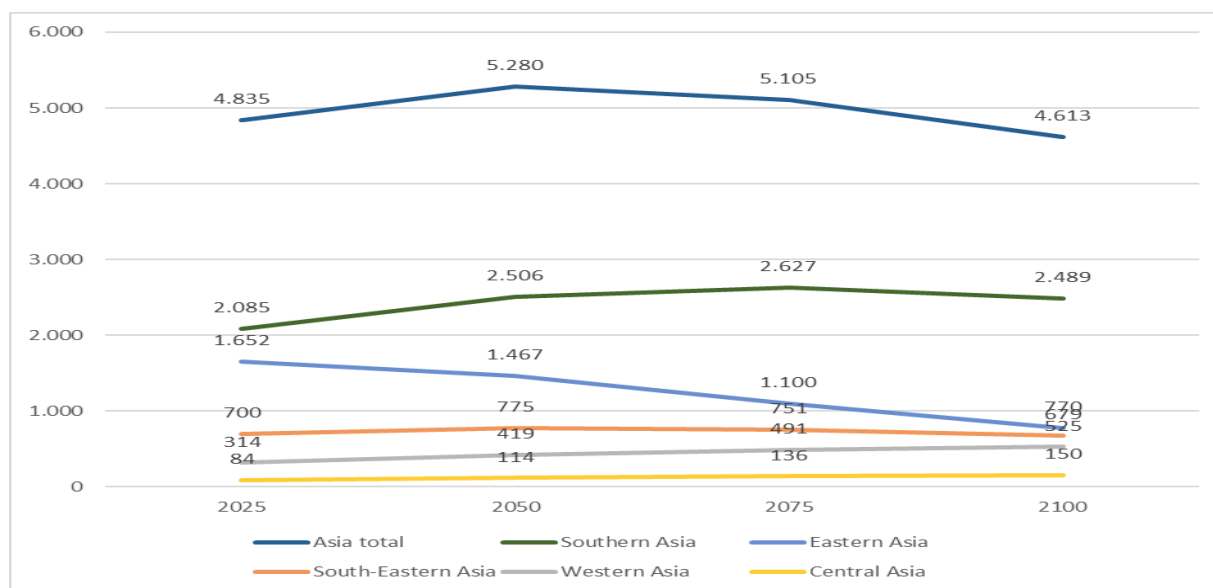
¹⁶¹) Jf. Jensen, Ingeborg Buch: Kinas befolkningstal falder for tredje år i træk. Globalnyt, 17.01.25.

<https://globalnyt.dk/seneste/kinas-befolkningstal-falder-for-tredje-aar-i-traek/>

¹⁶²) Eberstadt, Nicholas: East Asia's Coming Population Collapse AEI, 08.05.24.

<https://www.aei.org/articles/east-asias-coming-population-collapse/>

Figur: Befolkningsfremskrivning i Asien og regioner herunder 2025 til 2100. ¹⁶³

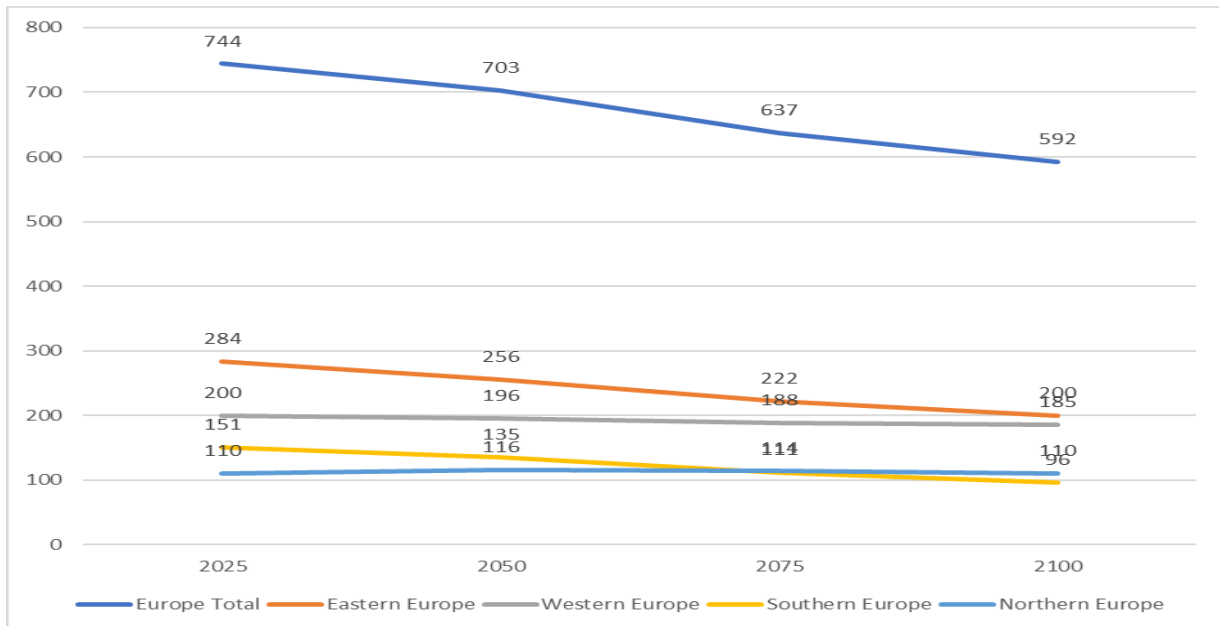
Årsagerne til den parallelle udvikling er mange af de samme som i Japan: En højintensiv arbejdskultur, stigende leveomkostninger for børnefamilier og faldende ægteskabsrater. Økonomisk ser (Sydøst)asien derfor også ind i faldende arbejdsstyrke, skrumpende BNP' er og lavere vækst. Og med stigende ældrebefolkning og faldende antal erhvervsaktive trues også disse lande af voksende underskud og statsgæld. Løsningsmulighederne er de samme som i Japan, men vanskelighederne ved at gennemføre dem tilsvarende.

For det andet tegner der sig også i **dele af Vesten, primært (Syd – og Central)Europa** tilsvarende tendenser som i Japan: Faldende fertilitet og fødselsrater, aldrende befolkning og faldende antal erhvervsaktive og også det samlede befolkningstal forventes at falde fra lidt under 750 millioner i dag til lidt under 600 millioner i 2100.

Konsekvensen af disse demografiske tendenser vil i en række lande i Europa medføre et fald i den samlede befolkning, primært i Syd – og Østeuropa.

¹⁶³) Kilde: Ined Projections by continent. https://www.ined.fr/en/everything_about_population/data/world-projections/projections-by-continent/

Figur: Befolkningsfremskrivning for Europa i alt samt fordelt på regioner 2025 - 2100 ¹⁶⁴

Selvom de rigide virksomhedskrav ikke er gældende i Europa, er også her den konservative velfærdsmodel fremherskende i Syd – og Centraleuropa og derfor er familiepolitikken også her utilstrækkelig eller manglende.

På et centralt punkt er løsningsmulighederne dog en del anderledes end i Japan og Asien, idet der i Europa siden kolonitiden er en anderledes høj tradition for indvandring i en række lande, hvilket burde give muligheder for at mildne faldet i arbejdsstyrken gennem immigration hertil. Modstand herimod er dog stigende og derfor kan immigration næppe helt opveje fald i arbejdsstyrke og befolkning og derfor må også EU forventes at se ind i lavere velstand og dalende vækst samt stigende statsunderskud og gæld.

9.1.5. Her Danmark også en rem af huden?

Vil vi også i Danmark komme til at mindelser om den demografiske stagnation og de økonomiske følgevirkninger, der tegner sig i andre dele af Europa og som i kraftigere udgave er undervejs i Asien og længst fremme i Japan?

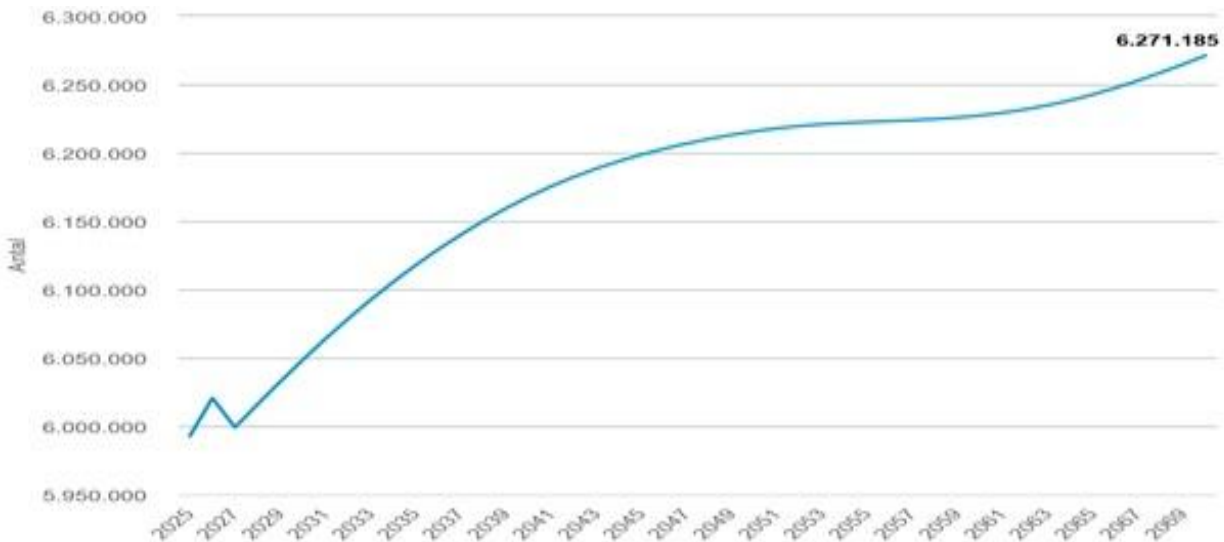
¹⁶⁴) Ined: Population projections by continent.

https://www.ined.fr/en/everything_about_population/data/world-projections/projections-by-continent/

Dette spørgsmål er omdiskuteret.

Ifølge den officielle befolkningsfremskrivning fra Danmarks Statistik vil befolkningstallet i Danmark frem til 2050 stige fra i dag omkring 6 millioner til lidt under 6,3 millioner i 2070.

Figur: Officiel befolkningsfremskrivning 2025 – 2070. ¹⁶⁵

MEN: En central variabel i denne fremskrivning handler om fertilitetsraten. Fertiliteten i Danmark lå på 1,8 barn pr kvinde ved årtusindskiftet, steg i 00'erne til knap 1,9 men siden 2010 er den faldet støt, især i de 3 seneste år, hvor den har ligget på 1,5. Alligevel antager den officielle fremskrivning, at fertilitetsraten over det kommende årti vil stige igen fra 1,5 til rundt regnet 1,7. Dette på trods af, at fertiliteten som beskrevet over en årrække været faldende (siden 2019 og på trods af, at faldet siden 2020 accelereret. ¹⁶⁶ Og også på trods af, at tendensen i fertiliteten ikke bare i Danmark, men i store dele af Europa (og Asien) handler om et vedvarende FALD.

Denne fremskrivning er da også blevet stærkt kritiseret af tænketanken Kraka for, at "børnetallet er stærkt overvurderet" heri. Kritikken retter sig imod, at man ikke tager udgangspunkt i den faktiske fertilitet (1,5), men i stedet hypotetisk antager en stigning (som nævnt til 1,7). I forlængelse af kritikken har Kraka udarbejdet en alternativ befolkningsfremskrivning, som i stedet tager udgangspunkt i den faktiske gældende aktuelle fertilitetsrate (1,5).

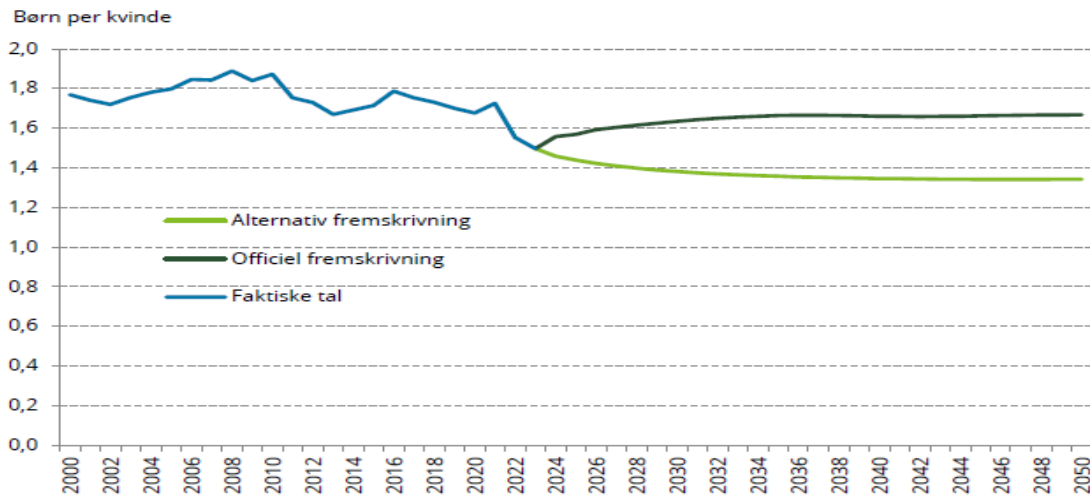
¹⁶⁵) Danmarks Statistik: Befolkningsfremskrivning.

<https://www.dst.dk/da/Statistik/emner/borgere/befolkning/befolkningsfremskrivning>

¹⁶⁶) Jf. Salman, Rasmus og Villads Skytte Søgaard: Officielt børnetal er stærkt overvurderet. Kraka, 25.03.25.

<https://kraka.dk/officielt-boernetal-for-2050-er-staerkt-overvurderet/>

Figur: Fertiliteten historisk og fremadrettet ifølge den officielle fremskrivning respektive Kraka.¹⁶⁷

Anm.: Fertiliteten er målt med udgangspunkt i antallet af kvinder 1. januar i det pågældende år.
Kilde: DREAM, Danmarks Statistik, Human fertility database og egne beregninger

Ifølge denne alternative befolkningsfremskrivning vil befolkningstallet fra 2035 – 2040 – som konsekvens af den lavere fertilitetsrate - begynde at falde og i 2050 vil der være knap 5,9 millioner eller omkring 300.000 færre end i den officielle fremskrivning.¹⁶⁸

Ergo er det således meget muligt, at Danmark ser ind i en fremtid, hvor befolkningstallet vil falde.

En mangel ved Krakas fremskrivning er dog, at den slutter i 2050. En demograf fra Syddansk Universitetscenter, Rune Lindahl-Jacobsen, har imidlertid juni 2025 lavet en fremskrivning, som – bortset fra en malplaceret opdeling imellem indfødte danskere på den ene side og så indvandrere/efterkommer på den anden side - ellers opererer med nogenlunde samme forudsætninger som Kraka, MEN går frem til 2100, ja til 2120.¹⁶⁹

¹⁶⁷) Kilde: Salman, Rasmus og Villads Skytte Søgaard: Officielt børnetal er stærkt overvurderet. Kraka, 25.03.25.
<https://kraka.dk/officielt-boernetal-for-2050-er-staerktovervurderet/>

¹⁶⁸) Jf. Salman, Rasmus og Villads Skytte Søgaard: Officielt børnetal er stærkt overvurderet, s,9. Kraka, 25.03.25.
<https://kraka.dk/officielt-boernetal-for-2050-er-staerktovervurderet/>

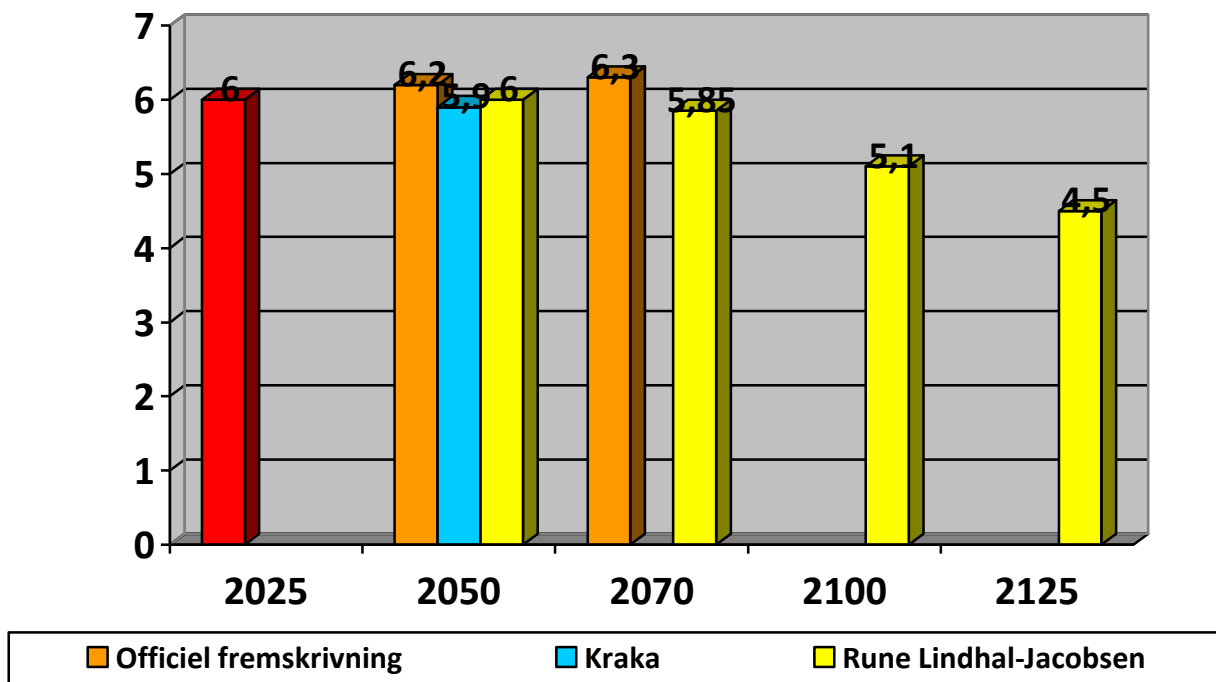
¹⁶⁹) Jf. Thiemann, Per og Lars Igum Rasmussen: Den store befolkningsforandring. Politiken, 08.06.25.
<https://politiken.dk/danmark/art10414206/i-2096-kan-flertallet-i-Danmark-v%C3%A6re-indvandrere-eller-efterkommere>

Som hos Kraka opererer denne fremskrivning med en fertilitet på 1,5, men antager at fertiliteten frem til 2100 og 2120 fortsætter på dette niveau.¹⁷⁰

Ser vi bort fra opdelingen af befolkningsfremskrivning i indfødte danskere respektive indvandrere/efterkommere kan denne fremskrivning FOR DET SAMLEDE BEFOLKNINGSTAL s vedkommende bruges som en videreførelse af Krakas alternative fremskrivning fra 2050 til 2125.

Ifølge denne videre alternative fremskrivning vil befolkningstallet henimod slutningen af århundredet og herefter falde betydeligt. Set i forhold til befolkningstallet i Danmark i dag på godt 6 millioner, vil befolkningstallet i denne alternative fremskrivning i 2100 være faldet med 0,9 millioner og i 2025 med op til 1½ million i forhold til i dag.

Figur: Samlet dansk befolkningstal 2025, 2050, 2070, 2100 og 2125.¹⁷¹

¹⁷⁰) Jf. Thiemann, Per og Lars Igum Rasmussen: Den store befolkningsforandring. Politiken, 08.06.25.

<https://politiken.dk/danmark/art10414206/l-2096-kan-flertallet-i-Danmark-v%C3%A6re-indvandrere-eller-efterkommere>

Dette gælder dog ikke for indvandrere og efterkommere, hvor fertiliteten antages at ligge endnu lavere.

¹⁷¹) Jf. Thiemann, Per og Lars Igum Rasmussen: Den store befolkningsforandring. Politiken, 08.06.25.

<https://politiken.dk/danmark/art10414206/l-2096-kan-flertallet-i-Danmark-v%C3%A6re-indvandrere-eller-efterkommere>

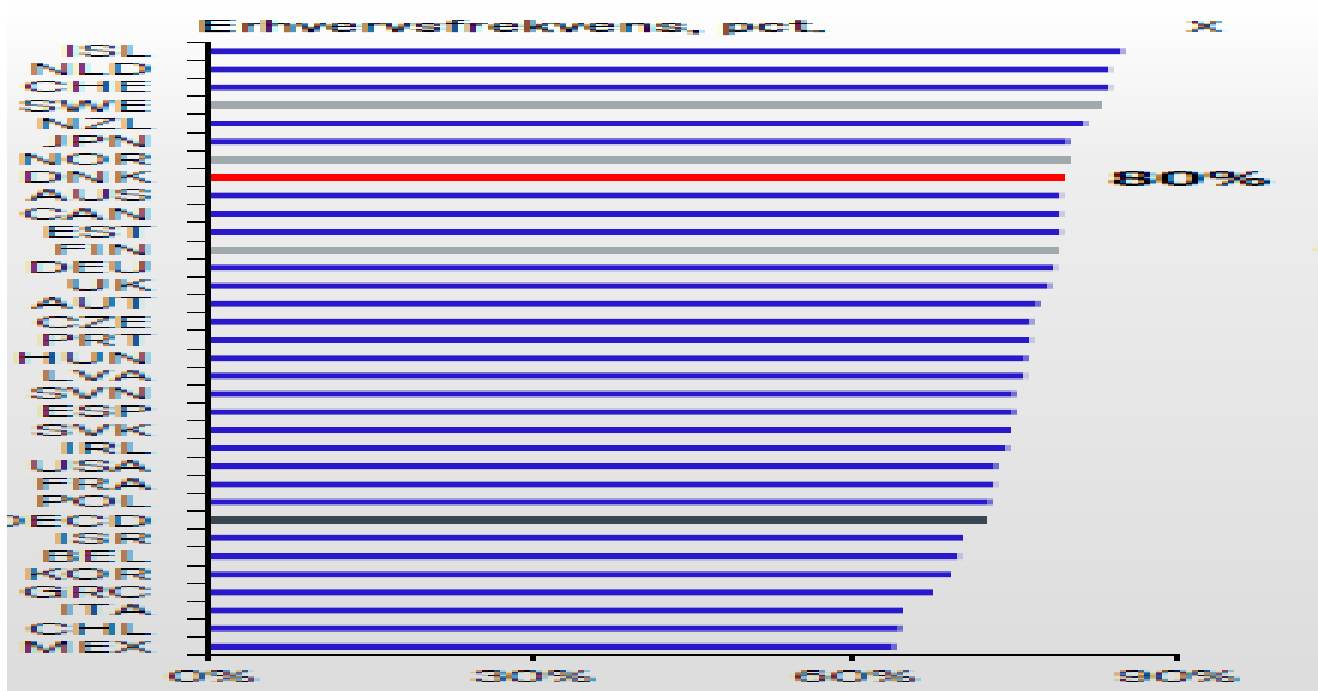
På sigt – frem mod og efter årtusindskiftet - kan befolkningstallet i Danmark altså falde op til 25 pct. i forhold til i dag. ¹⁷²

Der er selvsagt langt til den japanske halvering af befolkningen og der er også store forskelle i baggrunden herfor mellem på den ene side Asien/Japan og på den anden side, ikke mindst hvad fx angår velfærdsmodel.

MEN: Også i Danmark handler en væsentlig årsag til dalende fertilitet og fødselstal om **et øget pres på familierne**, om end på en anden måde end fx i Japan og Asien.

For det første genfinder vi også i Danmark problemet om belastende krav fra arbejdsmarked og arbejdsgivere. Familierne er gennem årtier blevet presset ikke mindst på den måde, at der i familierne har været mindre og mindre tid til børnene, fordi arbejdet er kommet til at fylde mere og mere for begge forældre. Man hører fra arbejdsgiverside ofte, at arbejdstiden er lavere i Danmark, men til gengæld forbigår man, at arbejdsmarkedsdeltagelsen er desto højere i Danmark end i næsten alle andre EU-lande.

Figur: Erhvervsfrekvens i EU – lande 2021. ¹⁷³

¹⁷²) Et nogenlunde lignende resultat for Danmarks vedkommende, når et studie af et internationalt forskerhold frem til. [^]Murray, Christopher J. L. et al: Fertility, mortality, migration, and population scenarios for 195 countries and territories from 2017 to 2100: a forecasting analysis for the Global Burden of Disease Study. *The Lancet*, 17.10.20. [https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(20\)30677-2/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(20)30677-2/fulltext)

¹⁷³) Kilde: Lindegaard, Kasper: Arbejdsudbud i Danmark, februar 2023. <https://www.danskerhverv.dk/politik-og-analyser/analyser/2023/februar/lavt-arbejdsudbud-i-danmark-begranser-vores-vakstmuligheder/>

Særligt børnefamilier arbejder mere i Danmark end i de fleste EU-lande, hvilket skyldes, at begge voksne arbejder i langt de fleste parfamilier med børn, og at langt de fleste arbejder fuld tid.

For det andet genfinder vi også i Danmark problemet med høje udgifter ved at få og opfostre børn og udgifterne herved er navnlig vokset i de senere år.

Det koster gennemsnitligt mellem 750.000 kr. og 1 million kr. at få et barn, fra fødslen og til han/hun fylder 18 år. Særligt det første barn er dyrt og sluger alene den første million af familien livstidsindkomst.

Udgifterne vokser selvsagt jo flere børn. Merudgifterne kommer bl.a. fra bolig og bil, fordi den gennemsnitlige børnefamilie bor i større boliger og har en større bil end det gennemsnitlige par uden børn. Men også udgifter til dagligdagens husholdningsbudget er højere for familier med børn. De senere års heftige inflation har bidraget til at gøre alt dette markant dyrere.¹⁷⁴

Hvad angår de økonomiske konsekvenser heraf, så må det forventes, at hvis de nuværende demografiske og økonomiske udviklingstendenser (herunder faldende produktivitet) fortsætter, så må faldende befolkningstal og arbejdsstyrke dermed i sig selv – alt andet lige – formodes at betyde lavere økonomisk vækst.

For det offentlige betyder dalende børnetal på den ene side i sig selv en besparelse, men dette vil henadvejen på den anden side blive mere end opvejet af stigende pensions – og ikke mindst stigende sundhedsudgifter, i takt med den fremadskridende aldring af befolkningen.

Samtidig vil være erhvervsaktive betyde dalende skatteindtægter. Det offentlige vil således blive fanget i en klemme mellem faldende indtægter og stigende udgifter, hvilket selvsagt vil være en udfordring for at opretholde velfærden, som også vil være presset af faldende udbud af varme hænde

Hvad kan/bør så gøres? Som fremgået må det også i Danmark vurderes, at en væsentlig årsag til dalende fertilitet og fødselstal et øget pres på familierne, hvilket som fremgået for det første handler om belastende krav fra arbejdsmarked og arbejdsgivere, for det andet om vanskelige økonomiske vilkår for at have og opfostre børn, herunder for det tredje om forringede eller utilstrækkelige offentlige familieydelse.

¹⁷⁴ JF. Olsen, Las: Det første barn koster en million. Danske Bank.

<https://danskebank.dk/privat/mit-liv/forandringer-i-familien/barn-paa-vej/det-foerste-barn-koster-1-million-kr>

Der er heroverfor brug for det første at sikre mødre og forældre bedre vilkår under og efter barsel, for det andet at bedre børnefamiliernes økonomi gennem bedre børnefamilieydelse og/eller skattefradrag og gennem reduceret institutionsbetaling og for det tredje ikke mindst ved at sikre børnefamilier mere tid til at have børn.

Et ikke uvæsentligt delspørgsmål i forbindelse med evt. fremtidig befolkningsnedgang og dermed følgende reduktion af arbejdsstyrken handler om indvandring. Det siger næsten sig selv, at med faldende arbejdsstyrke og et voksende antal ældre vil der i Danmark opstå et problem med arbejdskraftmangel. Indvandring vil blive en økonomisk og velfærdsmæssig nødvendighed.

9.2. Konklusion.

Der er en **fertilitets – og fødselskrise** under udvikling både i Asien og Europa og den er længst fremme i Japan.

Årsagsmæssigt hænger denne krise for det første sammen med, at familierne – og navnlig kvinderne – er under pres fra arbejdskrævende virksomheder og en arbejdsintensiv arbejdspladskultur. For det andet skyldes krisen, at en fremherskende konservativ velfærdsmodel og politik traditionelt ser omsorg, bl.a. for børn og ældre, som en opgave for familien og derfor har forsømt at understøtte familierne – og navnlig kvinderne – servicemæssigt med dagpasningstilbud og økonomisk med børnetilskud.

Følggevirkninger af fertilitets – og fødselskrisen handler for det første om, at børnetallet og antallet af erhvervsaktive daler samtidig med, at antallet og andele af ældre vokser. For det andet kan den befolkningsmæssige stagnation som følger heraf ses i samfundsøkonomien som dels skrumpende BNP og lavere vækst og dels som et voksende offentligt skisma mellem stigende offentlige udgifter til pension og sundhed på den ene side og dalende skatteindtægter fra et aftagende antal erhvervsaktive på den anden side.

Mulige løsninger på krisen handler om en anden arbejdsmarkeds- og ligestillings – og velfærdspolitik

9.2.1. Fertilitets – og fødselskrise udspringer af familier - og navnlig kvinder - under pres.

Som anført er der en **fertilitets – og fødselskrise** under udvikling både i Asien og Europa – en krise, der som vist er længst fremme i Japan.

Fertilitetsraten er mange steder i Asien, navnlig i Sydøstasien, kraftigt faldende og også i mange lande i Europa, navnlig Syd og Centraleuropa, er den faldet under de 2,1 børn pr. kvinde i den fødedygtige alder, som opretholdelse af befolkningstallet forudsætter. Hermed daler fødsels – og børnetallet og på længere sigt også antallet af erhvervsaktive.

Der kan som en gennemgående årsag til krisen peges på, at familierne – og navnlig kvinderne – er under stærkt pres fra virksomheders krav om lange arbejdstider og/eller stort arbejdskraftudbud. Sat på spidsen er spørgsmålet om ikke virksomhederne i deres jagt på profit driver rovdrift på deres menneskelige underlag: Familierne?

Familierne som sådan er under pres fra arbejdsgiveres krav om levering fra lønmodtagerne af et stort arbejdsomfang. Enten som i Asien i form af mange og lange arbejdsdage eller som mere udpræget i Europa gennem krav om begge forældres arbejdsmarkedsdeltagelse. Noget som for begge deles vedkommende levner meget lidt tid til familieliv og børneopfostring.

Navnlig kvinderne kommer herigennem under pres. I Asien tvinges kvinder til at vælge mellem karriere og børn. Vil de have børn, kan det på grund af krav om mange og lange arbejdsdage kun ske ved, at de accepterer at gå hjemme som traditionelle husmødre og hustruer. Men flere og flere ønsker at være økonomisk mere uafhængige gennem udearbejde. Det tvinger dem til gengæld til at fravælge børn, fordi der så ikke er tid til det for arbejdskravene.

I Europa er der større mulighed for kvinder for at få udearbejde, navnlig i Nordeuropa. Men til gengæld tvinges begge forældre til at arbejde, selv når børnene er små, fordi familiens økonomi ellers ikke kan hænge sammen. Det levner heller ikke meget tid eller – for de økonomisk dårligere stillede, fx enlige og overførselsindkomstmottagere – økonomisk råderum til at få og opfostre børn.

9.2.2. Konservativ velfærdsmodel – og politik har bremset nødvendig familie – og ligestillingspolitik.

Men fertilitets og fødselskrisen skyldes ikke alene arbejdsgiverkultur og politik, men hænger også generelt sammen med manglende eller utilstrækkelig familiepolitik til understøttelse og aflastning af børnefamilierne.

Dette hænger mange steder – navnlig i (Sydøst)Asien og Syd - og Centraleuropa – sammen med en her fremherskende konservativ velfærdsmodel, der traditionelt ser omsorg, bl.a. for børn og ældre, som en opgave for familien i almindelighed og for kvinderne i særdeleshed.

Den konservative økonomiske og velfærdsmæssige politik, som udspringer heraf, har derfor i udpræget grad forsømt at understøtte familierne – og navnlig kvinderne - , så de har kunnet kombinere erhvervsarbejde og børneopfostring.

For det første har der mange steder- navnlig i Asien og Syd – og Centraleuropa, manglet pasningstilbud til små børn, hvorigennem kvinder ellers både ville kunne få børn og passe erhvervsarbejde. Og fordi det at få og opfostre børn i mange lande er blevet dyrt og omkostningskrævende har der for det andet også manglet og økonomisk understøttelse af børnefamilierne gennem tilstrækkelig børnetilskud.

Endelig har der for det tredje - navnlig især i Asien manglet regulering og begrænsning af arbejdsdages længde og antal. Og der har – i Asien, herunder Japan, og også i Syd – og Centraleuropa - manglet en ligestillingspolitik, der har givet kvinder adgang til samme jobtyper og tilsvarende lønninger som mænd.

9.2.3. Fertilitetskrisen kan føre til befolknings – og økonomisk stagnation.

Som vist tegner fertilitets – og fødselskrisen til at få dybtgående følgevirkninger og medføre mærkbare befolkningsmæssige og samfundsøkonomiske forandringer.

Fertilitetskrisen tegner for det første til at medføre en befolkningsstagnation, idet den indebærer, at børnetallet og antallet af erhvervsaktive daler. Samtidig med, at stigende levealder også medfører, at antallet og andelen af ældre vokser.

Forsørgerbrøken vokser som et udtryk for at et aftagende antal erhvervsaktive skal forsørge et voksende antal ældre på pension.

For det andet sætter den befolkningsmæssige stagnation – som vi har set i Japan - sig spor i samfundsøkonomien. På grund af nedgangen i antallet og andelen af erhvervsaktive medfører det dels et skrumpende BNP og lavere vækst.

Dels manifesterer befolkningsforskydningerne sig også som et voksende offentligt skisma mellem stigende offentlige udgifter til pension og sundhed på den ene side og dalende skatteindtægter fra et aftagende antal erhvervsaktive på den anden side.

9.2.4. Mulige løsninger.

Som vi har set tegner der sig to overordnede løsningstrategier:

En tilgang til krisen består i videreførelse af den mange steder hidtil fremherskende **konservative politik med neoliberalistisk inspirerede ”reformer”**, hvor virksomhedernes arbejdskraftmangel søges imødegået gennem stigende pensionsalder og liberalisering af arbejdsmarkedet. Og hvor voksende statsunderskud og - gæld søges bekæmpet gennem velfærdsbesparelser.

En sådan fortsat politik på virksomhedernes præmisser vil imidlertid næppe løse problemerne, idet den ikke løser de grundlæggende problemer omkring på pres på familierne og navnlig på kvinderne til at vælge mellem arbejde eller børn,

En alternativ tilgang handler om at tage fat på at aflaste og understøtte familierne gennem en **universel velfærdsstatsstrategi**, der satser på pasningsordninger for børnefamilier, på øgede børnetilskud, på begrænsning af virksomhedernes arbejdskraftudnyttelse (arbejdstider) og på ligestilling på arbejdsmarkedet.

En sådan strategi tager fat om problemernes rødder, men er til gengæld i modsætning til traditionalistiske og konservative strømninger og politikker.